

275
Bhagavad
gita

आशा अरुवाथि
2310 I
ASHA ARCHIVES

भ

१

ॐ श्रीगणेशायनमः ॐ मस्य श्रीभगवद्गीतामालामंत्रस्य श्रीभगवान्वेदव्यासः श्री
रघुपुण्ड्रः ॥ श्रीकृष्णपरमात्मादेवताऽशोच्या न च स्मि प्रज्ञावादाश्च भाषस इति बीज
म् ॐ नमो भगवते वासुदेवाय १ ॐ कारयुक्तो श्रीभगवद्गीतामालामंत्र
को भगवान्वेदव्यासनामाऽऽसीद नृपस्को दंडश्च रघुपुण्ड्रकहा उद्धत् श्रीकृष्णपरमा
त्मादेवताऽङ्गत् अशोच्या वस्तुकनशोचना गदहत् प्रलीवा दकहा उद्धत् यत्तोयस्को
प्रथमबीजं संपूर्णधर्मस्यागगरिमनभं न्या भेदकन एके गरे मेरा सरणा होइ जाव भं
तु येत्का शक्तिकहा उद्धत् अहंमतिमि संपूर्ण पाप मोक्ष गहंला सो कन गर भं तु तस्मी
कीलकहत् १ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणां व्रज इति शक्तिः अहंत्वा सर्वपापे
भ्यो मोक्षयिष्यामि मा सुचः इति कीलकम् नैनं हिंदंति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः
इत्थं गुहाभ्यां नमः न चैनं वलेदयं त्यापो न शोषयति मारुत इति तर्जनीभ्यां नमः अ
च्छोऽयमदाहोयमवलेद्यो सोऽप्यहं च इति मध्यमाभ्यां नमः २ नशस्त्रते छेद

गी

१

ननु दहनं अग्निने जला उद्धमनी निवेश गर्तु न जलले गला उतुश कता हो न पवन ते सु
का उतुसक त्वा हो भंतु रतर्जनी मावेश गर्तु र न मस्कार गर्तु काटित्वा जोग्य न भया का जला उ
न जोग्य पति न भया का शोष न गर्तु पति सामर्थ क सै को दै न भने र मध्य मा को अंगुलि मा न्या स
गरे र न मस्कार गर्तु २ सदा नित्य दृढ स्थिर दृढ न च चल श ना त न दृढ न य स मंत्र ले अना मि
नित्यः सर्वगतः स्थावर रच लोयं सनातन इत्यनामिकाभ्यां नमः पश्य मे पार्थ रूपा
शि शत शोथ सहस्रसः इति कति हि काभ्यां नमः ३ नाना विधानि दिव्यानि ना
ना वर्णा किति निचे इति करतल कर पृष्ठाभ्यां नमः नैतं दिंदंति शस्त्राणि इति हृद
याय नमः न चैतं बले दय त्याप इति शिखाये वषट् नित्य सर्वगतः स्थावर रूपा
कवचाय नमः पश्य मे पार्थ रूपाणीति नेत्रत्रयाय वौषट् श्री कृष्ण प्रीत्यर्थं जपे विनियोग ४
कामा निवेश न गरि न मस्कार गर्तु हे पार्थ ये स्ता मे रा अनेक रूप देव भन्या मंत्र ले कति हि का
मा नी वे स गरि न मस्कार गर्तु ३ अरो र्थं नाना विधि दिव्य आयुधाना दिव्य वर्णा नाना

भ

२

आकृतिहरभंतु मंत्रलेकरतलकरपुष्पामानिवेशगरिनमस्कारगर्तु नशस्त्रलेदेदिन्याहो नञ्
 गिनलेषागगर्तु सकृत्सासामर्थदुभंतुर मंत्रलेहृदयमानिवेशगरेरनमस्कारगर्तु नजलत्
 वगाउनसकृदुन्नवायुलेसुकावनसकृदुन्न भंतुर मंत्रलेशीरमानिवेशगरि त्वाहाकारगरि
 योवलुअक्षययद् अदाह्यमच्छ्रवल्पह्यप्रसोष्यदुभंतु मंत्रलेशिषामावट्टकारगर्तुनि
 अथध्यानम् ॐ पार्थयप्रतिबोधितां भगवता नारायणो न स्वयं व्यासेन प्रथितां पु
 राणां मुनिनामध्वमहाभारते अद्देतामृतवर्षिणिं भगवति महादशाध्यायिनि
 अंबतामनसा दधामि भगवद्गीते भवद्देविणिम् १ अणोर्थ नित्यद
 न् सर्वमागतः तिष्ठलः सनातनदुन्न भंतु मंत्रलेकवचमाङ्कारगरिन्यासगर्तु हे पार्थ मेराहुजा
 रूपञ्चनेकहेरभंतु मंत्रलेनेत्रभयमावट्टकारगर्तु रविशेषगरि नानातरहकोशरीरञ्चने
 कञ्चाकृतिदिव्यविधानहेरभंतु मंत्रलेअस्त्रमावट्टकारगरेरअफेश्रीकृष्णप्रीतिविनियो
 गगरिजपगर्तु ४ इति न्यासगरि फेरिध्यानगर्तु स्वयं नारायण भगवान् जीले पार्थ कनद

गीता

२

बोधनागन्याकाव्यासदेवजीपुराणकारीतिलेभारतकावीचमावतायाकायस्ताअष्टैत अष्ट
तरूपीषीषीरामैयस्ताभगवान्सचधिनिअष्टादशाअध्यायलेयुक्तभयाकीशक्तिमाताकन
मनकावीचमाधारणगर्नुयसिभगवान्सनबंधिनिगीताकनजोज्ञानगर्लास्वयोभवसंसार
दैवतगरेरपारहोइजालाभंदर १ व्यासजीकनबडासुतीहस्तनमस्कारगर्दर एस्तातिमि
नमस्तुतेव्यासविशालबुद्धिअध्यारविंदायतपत्रनेत्रः येतव्याभारततैलपूराःप्र
ज्वालितोज्ञानमयःप्रदीपः २ प्रपन्नापारिजातायतोत्रवेत्रैकपाणये ज्ञानमुद्रा
यद्विद्यायगीतामतडुहेतम ३
भयाविशालबुद्धिलेयुक्तप्रफुल्लितभैकुल्याकाकमलपत्रवरोवरनेत्रजयुक्तभयाकाजोर्
तिमिलेभारतरूपीतैललेपूराभयाकाज्ञानरूपप्रदीपकनप्रज्वालितगरुभन्नातिमित्रनमस्का
रगर्दर २ प्रपन्नभतीजोसरणगतहेरुकनपारगर्ताकोसामर्थभयाकाकल्पवृक्षरूपी
वेदहातमाजस्कादर ज्ञानरूपीमुद्रालेयुक्त यस्तीगीतारूपीअष्टकनडुडुतुमासमर्थ

भ
३

भयाकाः श्रीकृष्णजी कनफेरि नमस्कार गर्छन् ३ संपूर्ण उपनिषद् रूपी समर्थ भयाकाः श्रीकृष्ण
हमजी छन् वाक्का रूपी पार्थ अर्जुन छन् दुदधान्या को हो भन्या जानि हुन्छन् गीता रूपी अत्यंत
स्वाद ले युक्त भयाकाः उनैलाई स्वादको मालु मुन्छ ४ वसुदेवका सुत यसो देवकंसचातुरा
दिदेवहरूको नाश पान्ना समर्थ भयाका परमानन्द कनदिन्यायसाजगत्संसारकन नमस्कार गर्छन् ५
सर्वोपनिषद् बोगावोदोग्धा गोपालनन्दन पार्थवत्सः सुधिभोक्ता दुग्धं गीतामृतामहम्
४ वसुदेवसुतकंशचारा रमर्दनम् देवकी परमानन्द कृष्णं वै देवजगत्गुरुं
भीष्मद्रोणतगजयद्वयजनागाधारनीलोत्पलासद्यग्रहवकीकुपेरावहनीकर्तेनवे
भीष्मपितामहभयाः द्रोणाचार्यभयाः इनहस्ताजो नृनदीकातीरमास्त्वरूपभयाका छन् जयद्वय
नामगुणाजो छन् सोताजले रूप छन् गाधारशकुण्ठाप्रभृतितानीलकमलजलाभैरखा छन्
सत्यप्रभृतिराजा जो छन् सो जलकाग्ररूपभैरखाका छन् कृपाचार्यप्रभृतिताजलकोप्रवा
हभयाका छन् कर्णादिराजाहरू जो छन् सो बलाकन आकुलव्याकुलव्याकुलगराउछन् अस्वस्था

छन् ५

गीता

३

माविकर्णादिहरजलनदीमाघोरमकररूपभयाकाछतुःराजादुर्योधनजोछतुःसोजलनदीमाभ
मररूपभैचक्रैशुन्दछतुःयसोभयानकसमुद्रवरीवरभयाकोरूपीनदीविषेभगवान् श्रीकृष्ण
जोछतुःमलाहाभयेरपाण्डवकनपारगर्तनागीरछाछतुः ६ पारासूर्यवाच पारासूर्यकापु
त्रसोव्यासदेवजीकावचनतनलाईदेवीउत्पन्नभयाकोसुंदरकमलरूपीगीताःतस्याश्रनेककूरार्थ
लाकुला अस्वस्थामाविकर्णाघोरमकरादुर्योधनावर्तिनीसोनीरारवलुपा
राडवैररानदीकैवर्तककेशवः ६ पाराशर्यवाच सरोजममलंगीतार्थगंधो
त्करनातारव्यानककेशरंहरिकथासंवोधनावोधितम् लोकेसज्जनबद्रूपदेरह
उत्करअनेकव्याख्यानताहाकमलकाकेशरवनिरछाछतुःसंवोधनागरिकनलोकविषयए
कसज्जनरूपीभमराहसकनचावनावडोहर्वभैप्युदछतुः ७ यस्तीतिमिन्नकलिमलभया
कोपापकननाशगराहकटपाराकनदिन्यायोभारतहोभैनीजांतुजोनाइश्वरकाहुपातेमूर्खपनि
पडीतभैजांछतुः लगडाहसपनिबडोपर्वतमाचछनसामर्थ्यइछमैपरमानन्दस्वरूपमाध

राजीकनमेरोनमस्कारछ भंदून् ८ जौनकनवस्त्रावरुणाकन इन्द्रमरुतगरा हरुजोछन् सोदा
 रवारदिव्यस्तवलेगरिलुतिगर्छन् वेदहुरुपनि अंगसहितपदक्रम उपनिषत्सहितगारिसामगा
 भानिगाइगानगदैरहंछन् तलेजोगीहरुपनि ध्यानबसिमनलायेरहृदयमादेश्छन् देवतादे
 त्यहरुपनिजस्कनअंतपाठदेनन् उनेकनमेरोनमस्कारछ भंदून् ९ धुतराछउवार धुतरा
 रहपेपीयमानंसुदा भूयाद्भारतपंकजंकलिमलप्रधंसिनश्रयसे ७ मुकं करोति वा
 चालं पंगुलं प्रयेते गिरिं यत्कृपात्महवंदे परमानन्दमाधवम् ८ यंत्रं सो वरुणो नृ
 रुद्रमरुतः स्तुचंति दिव्येस्तवे वैदे सांगपदक्रमोपनिषधैर्गीयंति यं सामगा ध्यानावस्थित
 सुराजाबोल्दछन् हे संजय धर्मउत्पत्तिभयाकाकुरुक्षेत्रमामेरापुत्रदुर्योधनहरुपाराडवहरुउर्वे
 उर्वेथरयुद्धगतीकोमनभयाकावरोलिकन कपागर्छन् विस्तारक ९ संजयजोछन् सोधृत
 राष्ट्रकन भंदून् पांडवसेनावीरहरुबरोलिवाधीकन वस्याकोदेवीराजादुर्योधनजोछन् द्रोणा
 चार्यकानजीकमार्गेकनकोहिवचनबोल्दछन् २ हेअचार्यपांडवकासेनाहेरतिमिकस्ता

योसेनासातञ्चक्षोहिनीदलसंख्यालेखोभयाकातिशयिष्यद्वपदराजाकापुत्रधृष्टद्युम्नवु
द्धिमानलेखूहवाध्याको ३ तेस्सेनामाक्षत्रियधर्मयोहोभनीजान्याभूरहसशस्त्रकोपार
गभयाका लडाजीमाभीमसेनञ्चर्जुनबरोवरपराक्रमभयाकाबडोयोधाभयाकाविराटर
द्वपदराजाकासारथीभया ४ धृष्टकेतुभयाचेकितानभयाकाशिराजभयावडोपराक्रम
तद्भुतेनमनसापश्यंतिययोगिनोयस्यांतनविदुसुरासुरगरादेवायतस्मै नम ५
धृतराष्ट्रोवाचः धर्मक्षत्रेकुरुक्षत्रेसमवेतायुयुत्सवः मामकापांडवाश्चैव किमकुर्वत
संजय १ दृष्ट्वासांडवानीकं बूढं दुर्योधनस्तथा आचार्यमुपसंगम्य राजा वच
नमब्रवीत् २ पश्यैतां पांडुपुत्राणां माचार्यमहतिं चमूं बूढं द्रुपदपुत्रेण तव शि
भयाका पुरुजीतनाउभयाकामनुष्यमाश्रेष्ठ ५ युधामन्युनाउगन्याकाउन्नमोजानाउग
न्याकासोभइनाउगन्याकाडोपदीकापुत्रहसभयायतिसंपूर्णावडावीरहसमहारथीभया
पांडवकासेनाहेरतिमि ६ हेहिजोत्रमपांडवकावीरहसभंदायतिअधिकपराक्रमभ

भ

५

याका हा प्रासेनाकासर्दार हरका नाममकं हं दु सुत ७ तयाजी भयो भीष्मपितामह भर
 याकर्ण भयाकृपाचार्य भया इकस्ता भयासं पूर्ण शत्रु मानी कन सामर्थ भयाका सुख त्यामा
 भयासौमदंति भयावडा पराक्रमी ८ अरु पाति ठरै वीर वडा सूर हरु छत्र मेरा निमिन्न
 मा प्राणा त्याग गर्तु तयार भयाका अनेक प्रकार का सखा सखा हान जा न्या सर्वे युद्ध गर्ना का सि
 क्षेनधीमतां ३ अजशूरामहेष्वासा भीमार्जुनसमा युधि युधुधानो विराटश्च ५
 पदश्च महारथाः ४ धृष्टकेतुश्चैकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् पुरुजित्कुंतिर्भी
 जश्च शैब्यश्च नरपुंगव ५ युधामन्युश्च विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् सौभद्रो
 पदेयाश्च सर्व एव महारथा ६ अस्माकं तु विशिष्टा ये तानि बोधद्विजोत्तमः नाय
 पालु ९ यस्ताति वीर ले युक्त भयाका मेरा सेनापति भीष्मपितामह सर्वे सर्दार कामालीक
 कुनाले ति दुवै तीर का वरोवर कुनाले हा प्रावल को था हा पाइ सकु छैन पाण्डव को सेना को
 मालीक श्रीमति यके अक्रुमात्र पक्षे कुनाले तिन हरु का सेनापति छ भनि सट था छ अ

गीता

५

धातुः हास्रो कामगर्हन् किपांडवको कामगर्हन् थाहापाइ सकुछैन १० तस्काररातपा
जीहरुका सेनाका सरारजति छौ ते सररा भूमीमा आक्रा आक्रा सेना टोलिवा धिकनरखा
कापने तिमिहरुले भीष्मपितामहको संभार गर्नु ११ दुर्व्याधन राजा केवडा श्रेष्ठाचारसि
काममसैन्यस्य संज्ञार्थतानुवृत्तिमिने ७ भवावभिष्मश्च करार्थश्च कृपश्च स
मितिजय अश्वस्थामा विकर्णश्च सौमदतिलथैवच ८ अनेचवहवः
सूरामदर्थे नृजिविताः नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वयुद्धविशारदा ९ अपर्याप्त
दस्माकं वलभीष्माभिरक्षितं पर्याप्तं विदमेतेषां वलं भीमाभिरक्षितं १०
अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्वएव हि ११
तडोराचार्य गुरुछेउ तिवचन बोल्पाको सुनिकन कुरुवंसि माका बुढा सबै को वराज्य वडो
प्रतापि भयाका भीष्मपितामह जो छन राजा कन छुसितु ल्याउना निमित्त सिंहका जस्तो गर्ज
मान सह गरिकन हातमा संखली कन वजाउन लाग्ना १२ ताहापछि तेस सेनामा अ

श्रीभ

६

नेकसंखभया भेरिभयाकाहालभया अरुपनिगाइका मुखजस्ता मुखभयाका अनेकवा यव
जाउत्तात्पोसद सुनियो ११ दुय्योवनकासेतात्पोसद सुनिकोलाहलसद भयापछिपोड
वकासेनामापनिसेताद्योडारथमालगायाका श्रीकृष्णले अर्जुनलाइदिया काशंखहातमादी
तस्य संजनयतु हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः सिंहनादं विनष्टाच्चैः शंखं दध्मौ प्रतापवान् १२
ततः शंखश्च भेर्यश्च परावानकगोमुखः सहसैवाभ्यहन्यंत सशरसुमुलोभवत् १३
ततः श्वेतैर्हयैर्युक्तेर्महतिस्पर्धने स्थितौ माधवपांडवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतु १४
पांचजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः पौंड्रदध्मौ महाशंखं भीमकर्मावृकोदर १५
कनकवजाउनलाग्वा १४ पांचजन्यनाउगम्याका शंखकन श्रीकृष्णजीले वजाया देवद
त्तशंखकन अर्जुनले वजाया पौंड्र महाशंखकन वडोडरलागो शब्द गरिभीमसेन वजाउछ
त् १५ अर्जुन विजयनाउगम्याको शंखकं तिका पुत्रराजा युधिस्थिर वजाउथ्या तहकुलस
हदेव पनि सुघोर वनाउगम्याको रमणि पुष्य नाउगम्याका शंखकन वजाउनलाग्वा १६

राम

धनुहातुकनअधिकजांन्याकाशिराजशिरवंडिनाउगन्याकाकसेलेनजितिसकता १७ हे
 महाराजदुपदभयादोपदिकापुत्रहरुभयातंवायनवाहुभयाकासौभदभयाइसवेवीरहरुभि
 नैभिनेशिरवलीकनवजाउनलाग्या १८ पांडवकासेनामाभयाकाशरवकोशब्दजोछुड
 अनंतविजयराजाकुंतिपुत्रोपुधिष्ठिरः नकुलसहदेवश्चशुभोरवमणोपुष्यको १९
 काश्यपश्चपरमेष्वासः शिरवंडीचमहारथः धृष्टदिमोविराटश्चसात्वकिश्चापराजितां २०
 दुपदोदोपदेयाश्चसर्वशपुथिवीपते सौभदश्चमहाबाहोशरवदध्योपृथक्पृथक्
 २१ सद्योवोधातंराक्षसांहरयानिवेदारयेत् नभश्चपृथिवीचैवतुमुलोभ्यतुना
 दयत् २२ अथव्यवस्थितान्द्रुष्टाधातंराक्षसांकपिधजः प्रवृत्तेशस्त्रसंपातेधनुरुग्रम्यपां
 र्योधनहरुजोछुनसयभाइकाहृदयकनकंपाउनलाग्या आकाशभयोअंतरीक्षभयोतेसैस
 दलेन्याप्रगरिदसैदिशाकंपनलाग्या २३ त्वासदभयापद्युङ्गनाकोअंठभयाका
 धतराहुकापुत्रदुर्योधनहरुकनशस्त्रास्त्रपनितयारगन्याकोदेवीकनहनुमानधजाभयाका

श्रीभ

अर्जुनोद्धर धनु उकातीकन श्रीकृष्ण उकेहि वचन बोल्छन् २० महिपते धृतराष्ट्रुति अर्जुन जो
छन् भगवान श्रीकृष्ण कन जो वचन बोल्छन् हे अर्जुन इदु वै सेनाका माह मा मेरो रथ थाम २१
कति वेर सम्म थामनु भनि भनी लात लडाई गर्नु तयार भयाका अग्र भाग मा घडा भयाका दुर्ग्यो धन का से
ना कन महेर्छु यसूल डात्री मा कति वीर हसले मसित युद्ध गर्नु पर्न्यो हो विचार गर्छु ताहा सम्म रथ थाम २२
हृषीकेश तदा वाक्य मिरमाह महिपते सेनयो रुभयोर्मध्ये रथं स्थापये मेच्युत २१
यो वदेतामिरीक्षे हं यादुकामान वस्थिताः कर्मेया सहसोद्भय मस्मिन् रणसमुद्यमे २२
योत्स्यमानान वक्षे हं यरातेन समागताः धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुध्नेर्युद्धे प्रियचिकीर्षभ २३
संजय उवाच एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत सेनयो रुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमं २४
इत्युद्धगर्न आयाका हसकन देवूछन्त छटिया बुद्धि भयाका दुर्ग्यो धन का पियारा होला भंन्या मन भया
का युद्ध माह मिसित लडात्री गर्नु भनी तयार भयाका इस वै को बुद्धि हरण भयेछ २३ संजय जो छन् स्व
धृतराष्ट्र कन बोल्छन् भो भारत धृतराष्ट्र अर्जुन ले बोल्याका इ वचन सुनिकन हृषीकेश जो छन् भगवा

एव

व. दुर्वैसेनाका माहमारथले ग्यार ते सव डार थकन थान्दा भया २४ भीष्मपितामह डोरा चार्ये अरु
 पनि संपूर्ण राजा हरुका अधिवाट भगवान अर्जुन कनके हि वचन बोलन लाग्या हे पार्थ निमित्तित यु
 ज्मर्ग तयार भयाका कुरुवंसि हरु रनै ऊन हेर २५ अर्जुन पनि भगवान का वचन सुनिकन कोरव
 का सेनातिर हेर्दछन् ताका पुवराजू गुरुआमाराजू भाई दोराना ति इष्ट मित्र हरु कन देखा २६
 भीष्म डोरा प्रसुषतः सर्वेषां च भहीक्षिताम् उवाच पार्थ यश्चेतां समवेता न्कुरु निति २५
 तत्रापश्यत् स्थितान् पार्थ पृथनथ पितामहान् आचार्य्य आतुलान् भ्रातृन् पुत्रान् पौत्रा
 न् सखिं तथा २६ स्वसुरान् सुहृदश्चैव सेनयो रूभयोरपि तां समीक्ष्य सकौंतेयः सर्वान् च
 न वस्थितात् २७ कृपया परया विष्टो विषीदंति दमव्रवीत् अर्जुन उवाच दृष्ट्वै मं स्वजनं कृष्ण युयु
 दुर्वै पट्टिका सेना मायनि ससुरा आक्रापियारा अरुयनि सर्वै सनवं धिमात्र भयाका दाजू भाई हरु स
 वै प्राणा त्याग गर्नानि मित्र लडाजी मासका ग्रमन भयाकाला इ अर्जुन ले देखन लाग्या २७ दुर्वैतिरका
 सेनामा आक्रै इष्ट मित्र काना शकुन्या देवी कन वडा कृपाले युक्त भयाका हृदयमा वडो पाव्या न भयाका

२५
 स्थितिम्
 २६

श्री भ

८

अर्जुनले श्रीकृष्णदेउकेहि विंतिगर्धन हे श्रीकृष्ण आप्ने सत्वंधि आ पस्मा लडा श्रीगर्नतयार भयाकादे
श्रीकनमेरामनतावडोगलानिभयो २८ हे भगवान् मेरात हस्तपादादिशरीरपनि थाक्यो यो उद्योग
गर्नगाहो पयो मुखपनि सुकलाग्यो शरीरपनि कंय्यो रोमपनि बडा ऊनलाग्यो २९ हे कृष्णमेरा
हातदेवि गांडीवधनुषपनि बस्तुलाग्यो थामनुगाहो पयो भित्रपेटमाकारकालेवाहिरकोछालापनि

सीदंति मम गात्राणि मुखं च परि सुष्यति वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते २९

गांडीवस्त्रं सते हस्ता तत्त्वकैवर्धं परि दह्यते न च सन्कोम्यवस्थातुं भ्रमति वच मे मन ३०

निमिज्जानि च पश्यामि विपरितानि कैशवः न च श्रेयो नु पश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ३१

न कांक्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुराणि च किं नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ३२

ठठनुखोज्ज्वल मेरामन पनियो कर्म देवी कनवारंवार छुम्दछते समन कनवेचेर थामिरावों भंदा पनि
सकिंदैन ३० हे केशव आरु सप्रन्यानि मित्रपनि केहि देवी न्या भयेन विपरीत देवन लाग्या संग्राममा
इह मित्रदायू भाई मारिया वडि परम कल्याणपनि केहि देवि न्या भयेन ३१ हे कृष्ण संग्राममा शत्रुजित्या

राम

कोजस्यपनिमिलन्याछन् अर्कोकल्याणक्यान्चाहियोभन्नुहोलात् शत्रुजितिकनदिग्विजयस्यय
स्कोपनिश्चाद्यैनराज्यगरीलात्सुखकुतान्भन्माश्चापनिद्वेन हेगोविन्दहामिहस्कास्सुरा
ज्यलेकाङ्छरूपरशादिकाशरीरसाधिलेकाङ्छयोशरीरज्यूदोराधियोकाङ्छ ३२ जिस्का
निमित्तराज्यकोरुधनकोसुखभोगकोश्चागरिन्दुतिनहरुप्राणात्यागगर्नानिमित्तधनकोपनिमा
रुधामर्थकाक्षितंनोराज्यंभोगासुखानिच तदमेवस्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्ताधनानिच ३३
आचार्यापितरूपुत्रास्तथैवचपितामहा मातुलाःश्वशुरापौत्रान्श्यालाःसंवन्धिनस्तथा ३४
एतान्नहंतुमिच्छामी घृतोपिमधुसूदनः अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोःकिन्तुमहीकृते ३५
यामारिसंग्रामगर्ततयारभया ३३ तिकोभनोला गुरुहरुवावावराज्यूहरुछोराभतिजाहरुतस्ते
वराज्यूहरुमामाससुराहरुतानिसालासम्मीहरु ३४ हेमधुसूदनतस्मादयाभयोरुइनहरुलाई
ममादीनभंछन् तिनकातउपरदयापनिकतिद्वेनराज्यकालोभलेकनमार्दछन्भन्नुहोलात् मला
इमार्दतयनिमारुगुरुहरुभयाबाबुवराज्यूभयाइनहरुकनतातिनैत्रैलोक्यकाराज्यमिल्छभन्ना

श्रीभ

९

तापनिमैलेतामार्गधेन ३५ हेजनार्दनधृतराष्ट्रकाशयभाईकनमारिहामिलाइव्यावठिया छ
स्यासुरवक्रवैपनिऊन्याधेन परलाइवठियाहोलाभन्यापनिइनइसहसकनमारियातकमात्रैला
ग्याछनरकमामात्रडुवियला ३६ हेस्याममाधवतसर्थधृतराष्ट्रकापुत्रडुय्येधनहसशयभा
इकनमार्नहामिलेजोग्यधेन आक्राकुलमादाज्यूभाईलाईमारिकनहामिहसलाइसुरवकसोगरिऊं
निहसधार्तराष्ट्रातांकाप्रीतिः स्याजनाईत पापमेवाश्रयेदस्मान् हवैजानाततापित ३६
तस्मान्नाहीकंरुतंधार्तराष्ट्रास्ववांधवार स्वजनंहिकथंहवा सुस्थितः स्याममाधव ३७
यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपहतचेतसः कुलक्षयकृतंदोषमिश्रद्रोहेनपातकम् ३८
कथंनज्ञेयमस्माभिः पापादस्माभिवर्तितम् कुलक्षयकृतंदोषप्रपस्यद्विर्जनार्दन ३९
हो ३७ यद्यपिडुय्येधनहसलोभलेधर्मछाडिपापकोचिंतनाभयाकाइनलेगोत्रहस्यागमाकोर
मित्रद्रोहिगन्याकोपनिपातकदेवेन ३८ हेजनार्दनतथापिगोत्रहत्यागरिकनपातकलाग्धम
नीदेछोयसपापमानपसौभनिकोजांदोनजानिकनपनिपातकगरीं ३९

राम

गोत्रहत्यागन्याकोपापताकुलकोनाशभयापद्धि कुलमागरिआयाकोधर्मसर्वेहराउद्धर्म्महरायापद्धि
संपूर्णकुलजतिद्वन्द्वसर्वेपापिष्टकुलधर्मसकियापद्धिसंपूर्णपापमात्रआइलागु ४० हेकछ
वंशनाअधर्मवद्याप्रान्ततेकुलकास्त्रीहरपातकीकुलधर्मार्थकिवेस्याकुलधर्मस्त्रीलेअपराधग
न्यापद्धिसंतानजोद्धर्म्मवर्णशंकरकुलधर्मवर्णशंकरभन्याकोबडाजातमाजन्मीकनछाजातकुल ४१
कुलक्षयप्रणाशपति कुलधर्माः सनातनः धर्मेनहेकुलंकृततुल्यमधर्माभिभवत्युन ४०
धर्माभिभवात्कुलधर्मप्रशंस्यति कुलास्त्रियः स्त्रीषु दुष्टा सुवाह्येय जायते वर्णशंकर ४१
शंकरेनरकायेवकुलघानांकुलस्पच पततिपितरोह्येवालुप्रपिंडोदकप्रिया ४२
दोषैरतैः कुलघानां वर्णशंकरकारकैः उत्साद्यते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शास्वतः ४३
हेकछमवर्णशंकरजोद्धर्म्मगोत्रहत्यागन्याकोकुलकननर्कमाहालन्याकुलजस्कारराते गोत्रहत्यागन्या
काकुलमापापिष्टसंतानकुलालेस्वर्गमावस्याकापित्ररूपनिनरकमाउद्धर्म्मकतिअर्थलेभनौलात
कुलमापिंडतर्पणचलैतन् ४२ कुलकोनाशगन्याहरकावर्णशंकरसंतानकुलधर्मरूपनिअनेकपा

श्रीभ

१०

तकलेजातकोधर्मजातिछ सबै हराउछन् आकाकुल माका धर्मशास्त्र जातिछन् आश्रम काधर्मपति हराउ
छन् ४३ हे जनार्दन जस जात कुलमा आश्रम धर्म पति छैन तिमानी सहस्र भयाको अग्रवस्य नरकमा बास
हुन्छ भनी व्यास आदि मुनी हरु बाट सुन्याको छ ४४ जो बडो आश्चर्य देवता छ भनी जानिकन पनि हामि
हरुकन नचिताई सकाए बडा पातक गर्नु तयार भैरछाँदौ यो राज्यको सुख गरौंला भन्प्यालो भले आ
उत्सन्न कुलधर्माणां मनुष्यानां जनार्दन नरके नियतं वासो भवतीत्यनुक्तश्रुतम् ४४
अहो बत महत्यापं कर्तुं व्यवसिता वयम् यद्राज्यसुखलोभेन हतुं स्वजनमद्यताः ४५
यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाशायं धातुराष्ट्रारोहं न्युस्तमेक्षेमतरं भवेत् ४६
क्राशस्त्र मित्रदान् भूभाई कन तयार भयाका यो अज्ञान बाट भयो ४५ यस्य कारको सुत भियाका
अर्जुन फेरि पनि बोलन लाग्प्य यदि कसै सितलडाजी गर्न्या हात्मा शस्त्रास्त्र नभयाको यस्यामक
नधुतराष्ट्र का पुत्र हरु हातमा शस्त्रास्त्र लियाका आइ कन मारुन् र सररा भूमि मा मेरो कल्पारा
हुन्छ ४६ सजय जो छन्दो सीधुतराष्ट्र कन वचन बोल्दछन् अर्जुन जो छन्दो यति वचन बोलि कन वा

राम

राभयाका धत्तय जो छन्द अरु शस्त्रास्त्रपनि आक्रा पद्धि वाट रथ मारा बीकन ते सररा भूमिमाव
डासोकले मनमा ताप गरि वस्त्राभया ४७ इति श्री भाषाटिकायां प्रथमोऽध्याय १
संजय जो छन्द हेष्ट तरा ह्य ते स्प कारका दया ले व्याघ्र भयाका आसु भरि भैकन आकुलने अभयाका
का सुर्तले गलित भयाका अर्जुन कन मधुसूदन कोहि वचन बोल्द छन्द १ श्री भगवान् उवाच
संजय उवाच एवमुक्ता अर्जुन संखे रथो पस्थ उपाविसत् विष्टुज्य शसं चापं शोक संवि
ग्रमानस ४७ इति श्री भगवद्गीता सूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्री कृष्णार्जु
नसंवादे अर्जुन विषादो नाम प्रथमोऽध्याय १ तंतथा कृपया विष्टु मधु पूर्णा कुले
क्षराम् विषीदंत मिदं वाक्यमुवाच मधुसूदन १ श्री भगवान् उवाच कुतस्त्वा क
श्मलमिदं विषमे स मुपस्थितम् अनार्य जुह्वमस्वर्ग्यम कीर्तिकरं मर्जुन २
भगवान् आत्ता गर्दन् हे अर्जुन यस संकष्ट पन्थाका वेला मारा भूमिमा कोना कार रालेति मि कन
आत्म अंधकार गरि दिन्या हरु कता वाट आयो २ हे पार्थ कातरति मि क्या न बोला उद्योति मि

श्रीभ

११

जस्तावीरलेयस्तोकातरश्चनारिजुनपाउन्याहोइनवडोहुद्रहृदयलाइकातरगराइरिन्यायोसंपूर्णातिमि
कनभयाकोअज्ञानछोडचोडैउठशस्त्रास्त्रतयारगर ३ श्रीभगवानकोआज्ञासुनीकनअर्जुनविंति
गर्दनहेमधुसूदनयसरगाभूमिमाकुनप्रकारलेभीष्मपितामहसितमैलेकसोगरिवाराछाडिकन
युद्धगर्नुतलेआकुलेगुरुभनिकनमान्याकोडोराचार्यसितकस्वगरिलडुनुइउवैजनालाईहा
बलेव्यमास्मगमःपार्थनैतत्वस्युपपद्यते क्षुद्रहृदयदोर्वल्यंत्यक्तोतिष्ठपरंतप ३ अ
र्जुनउवाच कथंभीष्ममहंसंख्येडोरांचमधुसूदन इवुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसूदन
४ गुरुनहत्वाहिमहानुभोवान्श्रेयोभोक्तुंभैक्षमपिहलोके हतार्थकामांसुगुरुनिहैवभुंजि
मीलेपूजागर्नुजोग्यजुनेइनकोआशीरवादहामिलाइचाहिन्याहोहेहरिमधुसूदन ४ जन्मरेखीहा
मियरबडाकृपाप्राधिकनपहाउन्यागुरुकनभयोअरुपनिआकुलेमान्याकाहरुकनभयोतमान्याजुदिभि
क्षामागुपछेभन्यावरुतेहिकुरावठियाछयेससंसारमायाग्राधिधैरेवाचिकनसंपतिराज्यसंतानकोअ
भिलाषभयापनिगुरुहरुकनमारिसुखभोगगर्नुछतिसंपूर्णागाइब्रह्मराकारगतमुद्धियाकाजसोकले

ज
भोगगुसुखिप्रदिग्ध

राम

पुखयथापनिकसोगरिमान् ५ हेभगवानरससंग्राममायुद्धगर्जआयाकागुरुताईमार्जवठियाइंछ
किइनहकताईनमान्यावठियाइंछन्याहोयोऊरोपनिजान्नसकन्याभयेनधृतराष्ट्रकापुत्रहकलेहा
मिताईजितिहासप्रन्याहोकिहामिलेइनलाईजितिहप्रन्याहोइनकाशोकलेहामितावाचन्याछोनहा
मिमन्यापदिआऊलेजित्याकोपनिकलकेहिदेविंदैनभागिजाउभन्याधृतराष्ट्रकापुत्रहकसमुखमायु
नचैतीदिआकरतरभोगरियोयहजयेमयदिबानोजयेषु यानेवहत्वानजिनीविषामसे
वस्थिताःप्रमुखेभार्तराष्ट्रा ६ कार्यरायदोषोपहतस्वभावःपृच्छामित्वाधर्मसंमूढचेता य
चेयःस्यान्निश्चितं ब्रूहि तमे शिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रपन्नम् ७

उगरींलाभनितयारभयाकाछन् ६ इनहकताईमारिकनहामिवाचनसकन्याछोनभन्याचित्रमाऊ
न्यामेरोक्षत्रियकोस्वभावहतभयोशूरऊतशस्त्रास्त्रलीकनसंग्रामगर्जभन्यामनपनिऊन्याभयेनध
र्मलेअरुथोककेहिनदेविन्याचित्रगारिदिनालेयससंग्राममातिनहकनमार्जताअन्यायदेवनलाग्या
तसर्थतिमिछेउसोइहुसहकार्यगन्यातेरासप्रछभनिनिश्चयदुराठहराईकनडोभरजोनपाजीको

श्रीम

१२

शिष्यद्वन्द्वपाईकोशरामायणकोहु मलाईअर्तिगनुहवस् ७ क्षत्रियभैकनकातरनहुनुयुद्धगनुभनीभग
वान्भन्नलाग्वा यो कुरोचिन्नमाठहराइनविंतिगर्हन् संग्राममाजितुरहानुवरोवरेदेविछ हामिलेसंपूर्णश
त्रुकनजित्यौधनधान्यलेयुक्तभयाकीपृथ्वीकोराज्यगरियलाभनिदेविदेनयेससंग्राममासन्मुखमामरि
कनसोर्गमोगेराज्यगरियलादेवताकाराजोहोलाभन्यापनिआफुलेपूजागयाकामनुष्यमान्याकोजोछआ

नहिप्रपस्यामिममायनुष्टाअच्छोकमुच्छोवराभिदियारां अवाप्यभूमावसपन्नमृद्वराज्यं
सुराणांमपिबाधियत् ८ संजयउवाच एवमुक्ताहृषीकेशंगडाकेशोतपरंतपः नयोत्स्य
शतिगोविन्दमुक्तातृहिर्नवभूवह ९

फालिकनआनन्दपूर्वकराज्यगरियलाभनिदेविदेनतसर्थएससंग्राममाजितिकनपनिहारिकनपनिव
ठियोदेविदेनपरंतुजोआज्ञाहुन्छ ८ संजयबोल्दछन्हेमहाराजाअर्जुनहृषीकेशभगवान्छुडुश्वचन
बोलिकनफेरिविंतिगर्हन्हेभगवान्पुद्गर्भनौलामयुद्धगर्न्याहेनभनिकनविंतिगन्यारभगवान्दत्तवो
लिकनवस्मा ९

राम

हेधतराहृषीकेशजोभगवान्अलीकहस्कीकनतेसदुवेसेनाकामारुमावस्यावडोसुतीभयाकाञ्चर्ज
नकनआज्ञागर्हन् १० भगवान्जोछन्फेरिआज्ञागर्हन्हेअर्जुनआप्ताकर्मलेदेहत्यागगर्ह
तयारभयाकावठियामार्गमालाग्पाकाक्षत्रियकाधर्मलेवडागतिमाज्ञानइच्छाभयाकाभीष्मपि
तामहद्रोणाचार्यअरुपनिवीरहसकोतिमिशोकगर्हैतिनहसअशोच्यइन्वचनपनिजान्याहेभ
तमुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवभारतः सेनयोरुभयोर्मध्येविषीरंतमिदंवच १०
श्रीभगवानूवाच अशोच्यानचशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभावसे गतासूनगतासूंश्चनानु
शोचंतिपंडिता ११ नत्वेवाहंजातुनाशंनत्वंमेनेजनाधियाः नचेदनभविष्यामसर्वेवयमतःपरं १२
न्यामैगरिवोल्दहोपंडीतजोछन्जस्कनतत्त्वज्ञानछतिनहस्योप्राणागयापनिप्रायापनिशोकग
र्हैनन् ११ फेरियनिसुनतिमिमजोछुसोपनियोदेहछाडिकनमर्देनइनयावत्वीरहसछन्को
हियनिनाशहुदैननयोशरीरछाडिकनफेरितहुत्याछैनमरौलातहामिजतिप्राणिहोफेरियनिस
वैशरीरधारिहुनेहोयोआत्मानित्यहुनालेभूतभविष्यवर्तमानकालमापनितिमिहामिसवैनित्यहो १२

श्रीभ

१३

एस्माक्या प्राणा भनि सोधोला सुन प्राणि हस्तकावालख अवस्था जवान अवस्था वृद्धा अवस्था इति न
अवस्थामा जस्ते वालख अवस्था नाश भैकन जवान अवस्था इति रेख हस्त पादादि शरिरे को मात्र घ
टतुरवठ तुङ्गु वुठो पनि शरीर मात्र तुङ्गु आत्मा को त कति विगारन भैकन तिने अवस्थामा वरेख
रेरे हटतस्ते यो शरीर सार्द छर अर्कानत्रा शरीर मा पुग्दछ यस्तो आत्मा कुनाले जांन्या हस्तको शोक मोहमा
देहिनी स्मिन् दारदेहे को मारं यो वनं जरा तथा देहान्नर प्राप्ती धीरस्तत्र नमुह्यति १३
मात्रा श्पशी स्तुको त्यय शीतो ह्यसुख दुःखदाः आगमायापिनो नित्यास्तां सिति क्षस्वभा
रतः १४ यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषवः समदुःखसुखं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते १५
देनर् १३ यस्ते यो शरीर ह्यभन्या दुःख मार सुख मानिको क्कामांछ भनोला सुन हे भारत सुखर दुःख दि
न्या भन्या कायिन्द्रिय कागुरा सव्द रूप रस गंध श्पशी दि मात्र कुन उत्पत्ति प्रलय पनि इने को तुङ्गु अनित्य
नाश कुन्या पनि इने को होयस्मा संदेहन गर १४ हे पुरुष र्षभ पुरुष हस्तमावडा तिभि हे अजुन कानना
कआरवा मुख छाला आदि भयाका इन्द्रिय हस्त उने कागुरा सुनु हेनु बोलनु आदि भयाका जति छ दुःखर सु

राम

खवरोवरेमान्यासुरुषजोदुर्गमोक्षकनपाउदुर्ग १५ जोसत्यादार्थआत्माजोदुर्गतेस्मासतान
दुमारीभन्यामर्देनइदुर्वेकोरआत्माकोशरीरकोवडोवीरधुर्गमनीतत्वशानिहुरुभन्दुर्ग १६
जक्षेयोसंपूराजगत्ससारव्यापगारिशवेद्युत्थाअविनाशिहोभनिजानकसेलेयस्कोनाशगरुभ
न्यापनिअव्ययदुर्गनाशनदुर्गन्यापदार्थदुर्गनाशगरिगर्देन १७ हेपार्थइयावत्शरीरदुर्गति
नाशतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेसत उभयोरपिदृष्टं तत्त्वमयोसत्त्वदर्शिभि १८
अविनाशितुतद्विद्वियेनसर्वमिदंततम् विनाशमव्ययस्यास्यनकश्चित्कृतमर्हति १९
अंतवंतश्मेदेहानित्यस्योक्ताशरीरिणाः अनाशिनोप्रमेयस्यतस्माद्युध्यस्वभारत २०
यएनवेत्तिहंतारंयश्चैनंमन्यतेहतं उभौजोनविजानितोनायंहन्तिनहंन्यते २१
जोआत्माकेल्लेनाशनदुर्गन्यायआदुर्गमनिप्रमारागरिनसकउरुसपादादिशरीरकोधाररागर्णा
यस्ताआत्माकातिशरीरमात्रनाशजुद्धजान्याहुरुभन्दुर्गआक्रुआत्मातानाशजुद्धेनतसर्थयुद्धगर
हेअर्जुन २२ भनिजांददुर्गजुद्धपुरुषमान्याभनिभंददुर्गतिदुर्वेजनामान्यादुर्गमान्याजोदुर्गमा

श्रीभ

१४

सुकोथुप्रो मात्र मार्क मान्या पनि मायु मात्र मार्क या आत्मा पुरुष छ त्यो त कसैले मादैन आउ पनि म
देन १९ जन्म पनि कैले नहुन्या कैले नमर्न्या कैले भय नहुन्या सधै भैरव्या को हस्त पादादि अभेया
वन भया को बाल वर वृद्ध कैले नहुन्या सत्वर जन्म इति नगुरा भया को यस्तो जो आत्मा छ शरीर मा
दा मर्देन २० हे पार्थ यस्के नतिमि कस्तो जान कैले नाश नहुन्या सधै रक्षा को कैले नजन्म्या को स
न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः अजो नित्य शाश्वतो यं पुराणो
न हन्त्यते हन्त्यमानो शरीरे २० वेदा विनाशितं नित्यं य एनमजमल्पयम् कथं पुरुषः
पार्थ कं घातयति हंतिकं २१ राशां सि जीर्णानि यथा विहाय नमानि गृह्णाति न रापरा
शि तथा शरीराणि बीरुय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि दही २२
कश्चर्को धो क नहुन्या यस्तो पुरुष छ कसै कन पनि मादैन आउ पनि मर्देन २१ मनुष्य जो छ न
तसै गरि कर्म लेर अवस्थाले न जा भया का शरीर मा जान्छ न २२

राम

यस आत्मा कनशस्त्रलेपनिकाटिंदैन आगालेपनिपोलेन पानिलेपनिपन्यालोतुल्याउतुशकैतवता
सलेपनिसुकावतुसकैत २३ नकाटिन्यानपोलित्यानपन्यालोभैहराउन्यातसुकन्यायोआत्माय
लोहसधैयकैनाशरहिकनसर्वत्रपुष्पाकोकसैलेनचलाइसकुवडोथीरसधैरहन्या २४ कोने
इन्दियलेपनिआषाकानिछालालेपनिआत्मायोहोभनिछुद्याइनसकुमनलेपनिताइनसकुकि
नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावक नचैनंवलेदयंत्यापोनशोषयतिमारुत २३
अभ्येष्टोयमदाह्योयमवलैद्योशोषस्वच नित्यसर्वगतःस्थारुरचलोयंसनातन २४
अभ्यक्तोयमचित्तोयमविकार्योयमुच्यते तस्मादेवंविदित्वेनानुशोचितुमर्हसि २५
अथचैतनित्यजानंनित्यंवामनेसेमृतं तथापित्वंमहाबाहोनैनंशोचितमर्हसि २६
याकर्मकेहितभयाकोयसाआत्माकल्याकोह तसर्थहामिलेकल्याकान्नुसारलेयसआत्माकन
तिमिलेजानअधिगन्याकोसुतछाडिदेउ २५ अरुपनिसुनहेमहाबाहोलंबायमानवजावाऊ
भयाकाहेअर्जुनअवतप्रावुडिलेयोशरीरजन्मदियेरशरीरैसंगजन्माकोशरीरमदीषेरपनिसं

श्रीभ

१५

गेमछ भनिठहरायाकोछतःपनियेसशरीरकनसुर्तानगर २६ कसोगरिभनौलाजन्मभयापदि
नमरिरहदेनमन्याकोमनुष्यपनिअवस्यजन्मछ तसर्थनिमिलेनमान्यातपनिइनसबकोहिम
नेछन् यस्ताकार्यमायस्ताआत्माकोसुर्तानगरछाडिदेउ २७ आत्माकोसोकगरिकेहिउत्पार
हेनछतापनिहस्तपादादिलेयुक्तभयाकोयोशरीरछ यस्कोतवडोमायाडुंछ शोकगर्नपन्यारहेनछ
जातस्यहिध्रवोमुत्पुध्रवंजन्ममृतस्यच तस्मादपरिहार्यर्थेनत्वंशोचितुमर्हसि २८
अव्यक्तादिनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारतः अव्यक्तनिधनान्येवतत्रकापरिदेवता २९
भनौलातःसुनअर्जुनयावत्प्राशिद्वन्पैलेभन्यानदेविन्याछन्चालपनिनपाउन्याछन्हेभारत
माममादेवतछन् जन्मपापदिनमरुंज्यालसम्प्रमामहोतेतिमात्रचालपाउछन्फेरिमन्यात्रांत
पनिचालनपाउन्यानदेवन्याडुंछन् यस्ताशरीरकानिमित्तधेरैशोककाबारोगर्नुताव्यर्थछ ३०
योआत्माभन्याकोकसैजान्यालेपनिठहराहनसकुशोकमारुमोहमाडुवैकाछन् भनौलानिश्चयहो
सुनहेअर्जुनमेरोआत्माकनकोहियेकतपसिहस्तआश्चर्यमानीकेलेनदेव्याकोदेव्योभनीभछ

राम

कोहि एकत आश्चर्य मान्यो भन्दु कोहित के लेन वो ल्या को वचन वो ल्द छुत् आत्मा तय सो पो रहे
छुत् कोहिये कत न सुन्या को सब आश्चर्य मात्र सुन्द छुत् देविकन पति सुनिकन पति वीलिकन
पति आत्मा य से छु म निठहरा उन स कै नन् २९ य सो छुत् पति विवो के पुह षने गर्नु करो मक
हं छु सुन हे भारत संपूर्ण प्राणि का शरीर मा आत्मा जो छु सधैर ल्या के छु मारि सुकुक से ले छु नत
आश्चर्य वत्प शपति कश्चि देन माश्चर्य वदति तथै वचान्यः आश्चर्य वच्चे मन्यः शृणोति
श्रुत्वा प्ये न वेदन चेव कश्चित् २९ देहि नित्य मवधो यं देह सर्व श्य भारतः तस्मात्
सर्वीणि भूतानि न त्वं शोचितु मर्हसि ३० सो धर्म मपि चावेक्षन विकंपितु मर्हसि
धर्म्या धियु द्वा च्छे यो न्य त्क्षत्रिय स्य न विद्यते ३१

सर्ध भीष्म पितां मह भया प्ररु पति या च त्प्राणि छुत् इन कानि निमित्त शोक नगर ३० हामि ले
कहि आया का कुरा पति चित्त ले निश्चय ठहरा ईकन आ प्रु क्षत्रिय धर्म युद्ध मा सूरु रुनु आ ऊक
न मान्या शत्रु कन आ ऊले पति मारु यो आ प्रु धर्म पति हर कानि निमित्त मा चित्त ला इकन पाउ छो

श्रीम

१६

आहु सो भावन छाया क्षत्रिकायुद्ध धर्म देवि वडो धर्म के हि छैन ३१ हे पार्थ यस्तोयुद्ध तावडो
भाग्य भयाका क्षत्रिय हसु मात्र पाउछु न कस्तो भनौ ला आक्रा विना इच्छा ले अकस्मात आइ मित्या
को स्वर्ग जान्या वारो को ठोका उध्या को यस्तोयुद्ध पाउनु क्षत्रिय ले धन्य हो ३२ जादिति मिच्छा
कुधर्म योयुद्ध छु यस्कन छाड छौ युद्ध गदौ न भन्या आक्रा धर्म छाया का देश मा कुज अथ त्याका
यह छु याचो पयन स्वर्ग द्वार मया वृत्त सुखिन क्षत्रिया पार्थ लभते युद्ध मी दश ३२
अथ चेत्त्वमिमं धन्यं संग्रामं न करिष्यसि ततः स्वधर्म कीर्ति च हित्वा पापमवाप्स्य
सि ३३ अकीर्ति चापभूतानि कथयिष्यंति ते व्ययां संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते
तिमि मे कन पा पिछु दुन्या छौ ३३ तिमिलेयो धर्म छायो भन्या संग्राम मा महा देव कन जि
ति छांडव वन दारा गन्या को अरु पनिति मिले गन्या का कीर्ति संपूर्ण हराउतार जगत संसार का
आशि हसु चारे युग मा पनित प्रो कुज सगती न देश मा कुज सच त्या को ता मनी भंदा पनित वडो छ

३३

राम

३४

कर्णभयादुर्व्योधनभया असुयतिमहारथीभयामरौलाभंन्याहर्त्ते अर्जुनभाग्योभंदुर्नुने
दुर्व्योधनवीरहसुकाअनेकप्रकारलेउभगरियाकातिमिहोला अर्जुनताकाहोरछोटापरहेछ
भनिभन्योहोला ३५ तिमिलेगन्याकापुरुषार्थकोनिंदागदैरहन्यातम्राजतिशत्रुछनबोलनानवी
लतावचनतिमिकनभंन्याछनआदमिलाइयसदेवीवडोदुःखअर्कोबोजोभन्यापनिछेन ३६
भयाद्रणादुपरतंयंस्यतेतामहारथाः येषांचत्वावकुमतोभूत्वायास्पशिलाद्यवम् ३५
अवाच्यवादाश्चवाकुनवदिष्यंतितवाहिताः निंदंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनुवि ३६
हत्वावाप्राप्स्यसिस्वर्गंजित्वाबाभोक्ष्यसेमहिः तस्मादुतिष्ठकौंतेययुद्धायकृतनिश्चय ३७
सुखदुःखेसमेकत्वालाभांलाभौजयाजयौ ततोयुद्धायपुन्यस्त्वेवंयापमवाप्स्यसि ३८
यससंश्राममामन्योभन्यास्वर्गमापुग्याहौंशत्रुजित्योभन्याराज्यकोभोगगन्याहौं तसर्थहेकौंतेयउठ
तिमियुद्धगर्तुनाइतिश्चयगरितयारहो ३७ उनप्रकारलेयुद्धगरिकनगुरुताइयनिमान्याको
पातकजहुन्याअर्थवताउहुहेअर्जुनसुखकनरदुःखकनवरोवरदैखसुखभयापनिहर्षनगरहुः

श्रीभ

१७

रवभयापतिगाहोतमानसंपतिभयोराज्यभयोआयाकोरगयाकोवरोवरदेवजितुरहानुपनिवरोवरे
रेधिकनकोसेसितकोमगरायतिछोडिकनयुद्धगर्नालाईतयारहोतिमिलाइपातकलाग्याछैन ३८
हेअर्जुनयोबुद्धितिमिलाईपरमार्थवल्लुकोनिरोपनुभयाकासारख्यजोगमाभैलेवतायांससजानले
आत्माकोनिश्चयतिमिलाईभयोहोफेरिपनियसैयोगमाआत्माकोआराधनागर्न्यबुद्धिकहंछुतिमि
एषांतेमिहितासारवेबुद्धिर्योगेत्विमांश्चराह बुध्पायुक्तोयथापार्थकर्मबंधं प्रहास्यसि ३९
तेहभिक्रमनाशोतिप्रत्यवायोतविद्यते स्वल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमहतेभयान् ४०
व्यवसायामिकाबुद्धिरेकेहकुसुनन्दन वहुसारवाहनंताश्वबुद्धयोव्यवसायिनाम् ४१
सुनहेपार्थयोबुद्धिसुनीक्याहुंछभनौलायोगमालायाकोयोबुद्धिछत्योबुद्धिलेयुक्तभयाकोमनुष्यजो
छरुसंसारेमाजन्मनुपन्यासंसारदेखिपरमज्ञानदिन्याकर्मरूपपाशकनपाल्दछरु ३९ एसमोक्ष्य
हुन्पावरोभयाकाकर्मजोगमाआरंभगयाकोछयतिगयाजसोनाशहुदैनतलेरसोक्षकोवाटो
कर्मजोगमापातकपनिछैनओसधीदियाजसोयेसयोगकोआरंभगरिकनभयाकाथोरैधर्मलेपनिव

राम

डाकडाडरदेविबचाउरक्षागछ ४० हेकरुनन्दनरसमोक्षमार्गमानिभ्रयठहराउत्याबुद्धिजो
छयकेछहोकिहोइनभन्यासंदेहभयाकिसंसारिवुद्धिठेगानकेहिनभयाकिबुद्धिजोछेधेरैहागाभ
याकाधेरैप्रकारकिदेधिंछ ४१ योजगत्कसोछभनोलातविषयकालऊजसोविचारगर्दामावि
षयकोपतिजसोपरिसितपरिनिंदासुंदरवचनबोलन्यापरमार्थफलभन्याडरदेवाउत्यास्वर्गादि
फलभुतिलेउपदेशगर्नकोछभन्यासाचेतकनहर्न्यावालआत्माकाबुद्धिकनव्यवसायिनगरिवेदका
यामिमापुष्पीतांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः वेदवादरताः पार्थनात्यदस्तीतिवादिन ४२
कामात्मानस्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदम् क्रियाविशेषवहुलाभोगैश्वर्गगतिंप्रति ४३
अर्थवादमाअधिसरिवोलन्याइस्वतत्त्वछैनभनिजोगकहंछन्सोमूठहोपंडितहोइन ४४
कामात्माजोपुरुषछकर्मकाफललेगरिस्वर्गमाप्राप्तहुंछन्जन्ममरणाफलभोगपाउछन्का
मकुलभोगरेस्वर्यकागतिमाअशक्तमाक्रियाविशेषस्वर्गप्रज्यंतकागतिमाप्राप्तहोइजा
नदर ४५ हेअर्जुनभोगरेश्वर्यमाआसभक्तभैजोरहंछसोहिप्राणिकोहन्तेतभयाकोऊ

श्रीभ

१८

इ आत्मा व्यवशायका बुद्धि विना निश्चय आत्मा ज्ञान इदं नर समाधि पति ला गेन जव समा
धि लागेन भन्या परमेश्वर का एक अचिन्न कदाचित् इदं न ४४ यो त्रिगुण रूपि विषय वेद देवी
कर्म फल उत्पत्ति भै रूपा को ह्ति मि पति काम नारहित भै सुख दुःख सीतो ह्म सहेर नित्य वस्तुमा आरम्भ
नगरि धैर्य भयेर योग ज्ञान मा कुशल भै रहनु भनी भगवान् आज्ञा गर्दछन् ४५ आ प्राधर्म मा कल्याण
भोगै श्वर्य प्रशक्ता नाना प हने चेन सां व्यवसायात्मिका बुद्धि समाधौ न विधियते ४४
त्रैगुण्य विषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन निर्द्वन्द्वो नित्य सत्त्व स्थो निर्योगक्षेमात्मवान् ४५
यावानर्थ उदयाने सर्वतः संकृतो दक्रे तावान्सर्वं बुदे वे सु ब्राह्मणस्य विजातन ४६
संपूर्ण वेद मावता या का फल को ह्च्छान रावतु भन्या देवता का निमित्त पुनिकर्म न गर्नु र हे छ तव भनौ ला
सुत हे अर्जुन ए सो जल को प्रयोग न गर्नु न्यूतु हो त्यो प्रयोजन जो छ न्द्रु य का तला उ का जल मा पनिते हि
प्रयोजन सि ऊ ऊ छ अरु पनि गंगा दिया वतु न दिका जल को यनि प्रयोजन ते हि छ तसर्थ संपूर्ण कर्म जां
न्या ब्राह्मण लेवता या का वेद का कर्म का फल दोषि स्वर्ग देवि वडो अर्को प्रयोजन छैन स्वर्ग भन्या को जन्म न

राम

मनुसुखभोगगर्तुयतिकेप्रयोजनद्वयहिसंसारकामनलेकर्मगर्त्यासेशरीरलेयसेसंसारमासुखपा
उनुदेवताकानिमित्तकर्मगर्त्याइन्द्रलोकदिदेवताकालोकमासुखपाउनुप्रयोजनतकर्मकोसुखभो
गादिमात्रदेखिछ ४६ प्रयोजनतज्ञानेकोमात्ररहेछकर्मताकदाचित्गर्तुरहेनछभनौलासुनहे
अर्जुनतिमितेगर्त्याअधिकारजोछकर्मैहोकर्मगरितिमिपरंतुकदाचित्पनिकसेसंकष्टपन्थापनि
कर्मरायेवधिकारसेमाफैलेछकदाचन माकर्मफलमनुभूमितेसंगोस्त्वकर्मरा ४७
योगस्थः कुरु कर्माणि संगंत्यक्ता धनं जयः सिद्ध्यति सिद्ध्यति समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ४८
कौनैअवस्थामापनिगर्त्याकानिकर्मकाफलकोइच्छानरावयोकर्मगरियोकार्यसाधौलाभन्यामंसवा
पनिनगरछाडिदेउकर्मगर्दैनगर्त्याहोभन्याकुरापनिप्रीतिनगरकर्मनगरिनऊन्याकुरागर्तुपर्छ ४९
कर्मकाफलकोयदिइच्छागर्तुरहेनछभन्याकर्मकस्ताप्रकारलेगर्त्याहोभनौलासुनहेधनंजययोगमा
तिमिरवसिकर्मगरयोगभन्याकोक्याहोभनौलाइश्वरकानिमित्तयोशरीरलाउनुत्योकर्मगर्दाकौनै
कुराकोपनिमन्छाडिदेउभन्याकोक्याहोभनौलाअरुकराकोताक्याचित्तनामेरायसकर्मलेदेवता

श्रीभ

१५

संजुहुकुनानुदेवतालेमलाईपियारोमान्नदभंन्यायस्फल्कोपनिसंगनगर्तुश्चानगर्तुसिद्धिरअ
सिद्धियोवरोवरेभैकनतिमिकार्यगरसिद्धिअसिद्धिवाहोभनौला मनजोदु ज्ञानलेनीर्मलकुम्पा
लोगराइरावनसिद्धिहो अज्ञानलेमलाईनद्यायाकोअसिद्धिहो इहुवैकुण्ठा मावरोवरेभैकनकर्मग
र्तु समतोनाउगन्याकोयोमहो ४८ इकर्मतत्त्ववुद्धिलेयुक्तभैकनकुम्पाकारलेगर्तुभनौला सुनहे
इरेनह्यवलंकर्मवुद्धियोगाधनंजय बुधौशररामचिच्छुक्कपराफलहेतव ४९
वुद्धियुक्तोजहातीहुउभैसुकुतहुक्कते तस्माद्योगाययुज्यस्वयोगकर्मसुकोशलम् ५०
धनंजयवुद्धियोगदेविबुद्धियोगभन्याकोसमत्त्वयोगभनीजोवताइआयांतेहिहोयसयोगदेवि
फलकाकर्मगरगरियोमैलेयोकर्मगरियाकोतिमिइश्वरैलेगन्याकोहोयोकर्मतिमाशररौमा
छनुपरमेश्वरमाअर्पनगन्याकर्मभयाकावुद्धिमाशविकर्मगरफलकोकारणभयाकाकर्मजतिदु
र्तिकपुनाऊनुअतिदुखदिन्याऊनु ४९ समत्त्वयोगलेकर्मगन्यामनुष्यकाकोनैकार्यसिद्ध
ऊछभनौला सुनहेअर्जुन समत्त्वयोगमाभयाकावुद्धिलेयुक्तभयाकोमनुष्यजोदुजोयुक्तभया

राम

कोमनु व्यजोद्ध येसंसारमावठिया धरिया दुवैकिर्ति फाल्दछ अर्थात् पापयानि पुण्यकृतपनि
आ फल्यते निभया पछि समत्वयोगको दृढग रिष्टना ऊँछ सस्ते धि अर्को यदार्थ के हिरहे नछ
भन्पानि श्रय ऊँछ पछि तेहि योगजोद्ध मोक्षको कारणा ऊँछ यद्यपि कर्म भन्पाको संसारको
बंधन हो तथापि सत्यकारसित गन्पाका कर्मले मोक्ष दिँछ ५० समत्व बुद्धिले युक्त भयाप
कर्म जं बुद्धि युक्ता हि फलं त्यक्ता महीषिणाः जन्मबंधविनिर्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामयम्
५१ यदा ते मोहसलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति तदा गतासि निवेदं श्रोतव्यं श्रुतस्य च ५२
छि मोक्षकस्वग रि ऊँछ भनौला सुन हे अर्जुन रामिले कहि आयाका बुद्धिले युक्त भयाका योगी जोद्ध न
कर्मबंध भयाका फल यसंसारमा धरिया वठिया यावत् कार्य छ न केहि फलको इच्छा फालिकन
मनु व्यहस वडो बुद्धि भयाका हस जन्मे रूप बंधन देखि मुक्त भयाका गीता मुक्त भयाका अनाम जप
कन जान्छ न परब्रह्ममलिन ऊँछ न ५३ योगवरो वरपदार्थ अर्को रहे नछ भन्मा बुद्धिको ग
रि ऊँछ भनौला सुन हे अर्जुन जबत आ मोहले कालो भयाको बुद्धि जाला मोहले कालो भयाको बुद्धि

श्रीभ

२०

क्या हो भनौ ला अज्ञान ले उत्पन्न भयाका अन्याय ले छटिया वस्तु वठिया देव न्याय सबुद्धि ले जवति
मिकन छाडला ताहा पछि निश्चय बुद्धि भयाका निमित्त सुनु सुना उनु पठनु पठावतु इत्यादि यावत्
कर्म छत् इन्द्र देविको वेग न होला इजतिकर्म छत् न जानि गन्याका सबे वेध रहै छत् भन्या विरक्त बु
द्धि भयाको होला ५२ मोह ले कलिक भयाका बुद्धि ले छाया पछि आत्मको ठेगाना नहुन्या बुद्धि
श्रुति विप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला समाधाव चला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ५३
भया पछि कति ज्वाल पमार्थ सिद्धुं छ भनौ ला सुन हे अर्जुन अनेक साधु सद्या भनु सुनु सुना
उनु इत्यादि कर्म देविक विरक्त भयाकि बुद्धि जवति निश्चय भै कन आत्मज्ञान मारु लिते सि बुद्धि पनि
समाधि भावली कन परमात्मा जवर काग्र जव होलिते हि एकाग्र भयाकी बुद्धि पनि जव विकला ले
हति होलति विकल्प भयाको क्या हो भनौ ला यो उहि हो कि अर्को हो भन्या संदेहन भयाकी बुद्धि ज
व होला ताहा पछि तिमि योग कन पावला मोक्ष भन्या को यहिर हे छ भनि जानौ ला ५३

राम

अर्जुनविंतिगच्छन् हेकेशवस्थितप्रज्ञात्ताइक्याभंछन् स्थितप्रज्ञाभन्याकोमेजोछुपरवृत्तभ
निनिश्चयभयाकोज्ञानलाइमुनिहसक्याभंछन् समाधिरस्याकावुद्रिलाइक्याभंछन् स्थितधी
भन्याकोएकाग्रभैरस्याकावुद्रिलाइक्याभंछन् वस्याकावुद्रिलाइक्याभंछन् हिडन्याचंच
लवुद्रिलाइक्याभंछन् योसंपूर्णाज्ञागर ५४ भगवान् आज्ञागच्छन् हेपार्थ संन्यासि

अर्जुनउवाच स्थितप्रज्ञस्यकाभाषासमाधिस्यकेशव स्थितधी किंप्रभावेतकि
मासीतबुजेतकिम् ५४ श्रीभगवानुवाच प्रजहतिपदाकामान्सर्वान्यार्थम्
नोगतान् आत्मनेवात्मनातुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ५५

जोछन् मनमाभयाकायावत्कर्मछन् इच्छाद्वेषलोभमोहादिसंपूर्णाकाममनत्यागगरिछो
उदछ आत्मलेआत्माअमृतरसपीयापीकनसंतोषभयाकोजोछतेस्कन स्थितप्रज्ञाभनिभं
छन् ५५ जुनजोगीदुखमापनिमनउडाउदेनन् अधीकसुतीगर्देनरागभन्याकोप्रीतिक
सेवलुमाप्रीतिजोगर्देनन् कसेदेविपनिडराउदेनरीसभन्याकोपनिकेलेगर्देनत्योमुनीस्थि

श्रीभ

२१

तथीभन्याकोकहिंद ५६ जुमुनिज्ञानिहृत् यतिरक प्राणिको ज्वावत् वस्तुको आक्राहस्त
पादादिशरीरको मायाराखेन वटिया वस्तु पायापनि सुसिद्धेन न घटिया भयो भनि विस्मात्
मां देन न ते सा मुनी कि बुद्धि प्रति स्थित भनि ह ५७ प्रतिष्ठित भन्याको यनि आत्मार आत्मा भ
दा भिन्न पदार्थ को विवेक भया को बुद्धि हो ५७ त्वा मुनि जो छ जव ज्ञान का आचार माऊ
उखेखनु द्विग्नना सुखेखु विगत स्युह वीतराग भया क्रोध स्थित धी मुनि रुच्यते ५६
सर्व ज्ञान भिन्न हस्त तत्पाप्य भुभा भुभम् नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रतिष्ठिता ५७
यदा संहरते चायं कूर्मो गानी व सर्वशः इन्द्रियाणि द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ५८
शलभेकन संपूर्ण इन्द्रिय लाई इन्द्रिय भन्या का सुख वाट गोडा भगतिंग गुद द्वार कान छा
ला आं खाजि खाना क मन स्मेत् यस इन्द्रिय लाई इन का अर्थ भन्या का यनि पवन वचन भ
यो समाउनु भयो हिंदु नु मेथुन गर्नु विचारन गरि वस्तु शब्द सुनु जोडा भया गर्मि मांनु हेनु
मिठो न मिथो स्वाद गर्नु गंध सु सुजाह इच्छा भयो मन डुला वनु अर्थ लाइ यनि सर्वत्र वाट वै

राम

चिकन जसे डले कहुवा संपूर्ण हस्त पादादि धै चिकन हाड भित्र एक डहो डहू तसे तरह सित पाप
पुंराय डख सुख काड रले आत्म अने ज्ञान दि दैनक तो मुनि प्रतिष्ठित हो ते स्कि बुद्धि विवेक ज्ञान्या हो
५८ विषय भन्या का सुख भोग संपूर्ण छडिकन निराहार गरायेर सुख भोग का जोर सद्ध नृति जो
रगद्ध परमात्मे मा देखिकन उसै माला गु सव स्पर्शादि छाडि दिनु सुख छाडि दिनु ५९ हे को ते यव
विषया विनिवर्तते निराहार स्पंदे हिन रस वर्ज रसोप्य स्प परं दृष्टानि वर्तते ५९
यत तो ह्यपि को ते य पुरुष स्प विषय भित्त इन्द्रियाणि प्रमाथीति हरंति प्रसभं मन ६०
तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्पर वशो ह्यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठित ६१
आयत्त सित इन्द्रिय धै च्या का कसे बुद्धि मान का वले ले विरोलिन सकन्या इन्द्रिय जो छन मन कन हर्ष भू
न इन्द्रिय धै चिकन मन भिचन वडे कस्तछ ६० जु कर्म लेयाव इन्द्रिय छन तिसंपूर्ण धै चिकन
आफ्रा वस्य मारा चिकन मन तत्पर भै कन वस्य मन पर भन्या को आत्मा देखिकन अर्को न चिताइ
वस्य तस्काराले जस्का वसमा इन्द्रिय छन तस्की बुद्धि प्रतिष्ठित हो ६१ सव रूप रशादि सुख भो

श्रीभ

२२

गकोचिंतनागर्वापुरुषकातिनैरुसादिसितकोर्थहृदभेदभयापदिकामउत्पत्तिउत्पत्ताकोतृह्नाज
सेकामभयोताहापदिक्रोधउत्पन्नहुंछु योवस्तुकोसुखपाइहात्याथ्यायभेदविघ्नगरिदियोभं
न्याक्रोधउत्पन्नहुंछु ६२ क्रोधभयापदिसंमोहहुंछु संमोहभयाकोन्यायरन्त्यायकोषवरन
पाउन्याहुं संमोहभयापदिसंमृतिकानाशहुंछु स्मृतिकानाशभयाकोशास्त्रसस्कारलेभयाको
ध्यायतोविषयांपुंससंगसेषुयजायते संगसंजायतेकामकामातक्रोधोभिजायते ६२
क्रोधाऽयति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः स्मृतिभ्रंशावुद्धिनाशो लुद्धिनाशात्प्रणाशयति ६३
रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिन्द्रियैश्चरन् आत्मवश्येविधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ६४
समरुनुजोछतस्कोनाशहुंछु स्मृतिकोनाशभयापदिसर्वकामनाशभयो ६३ भगवान्जोछनमो
क्षकारणाहुंछु वीजवश्यभयाकोयोगीजोछु प्रीतिलेहर्षलेशत्रुभावनालेछोडाकाइन्द्रियलेफेरि
ति इन्द्रियकस्ताहुंछु आत्माकेवशमारुखाकारस्ताइन्द्रियलेयुक्तभयाकोत्योगीप्रसादकनपाईमो
क्षहुंछु ६४ प्रसादभैकनकाहुंछु भनौतासुनहेअर्जुन प्रसादभयापदियावतहुंखहुंछु सर्वे

राम

नाश ऊँछः दुःखको नाश भयाको ते सजोगी काचित्रमा आनन्द ऊँछः ते स आनन्द ते स ग्लो भयाकाचि
 त्रदेवी चौडे बुद्धि आत्मे जलो भैकन निश्चय ऊँछः को ते दुःखेन ६५ त्यो मनुष्य जोग माला ग्याको ते
 लो बुद्धि आत्मा कन ठहरावन सक न्याऊ नू तको चित्र ठे गामा मा छैन त्यो मनुष्य का आत्मा को विचार
 गर्ना हो भनि मनुष्य पाप नि डुदैन आत्मा तिरको भावनान भयाको मनुष्य जो छ शांति पति पाउदैन
 नास्ति बुद्धिर युक्तस्य न चायुक्तस्य भावना न चाभावयतः शांतिर शांतस्य कुतः सुखम् ६६
 इन्द्रियाणां हि चरतां जन्म नो नु विधीयते तदस्य हरति प्रज्ञा वायुर्नावमिवां भोसि ६७
 अर्थात् धेरै परि पंच माप छ शांत न भयाको मनुष्य कसो गरि सुख पावस ६६ जोग मार्ग मानला
 ग्या का मनुष्य का बुद्धि अर्थले हरन ऊँछः भनो ला सुन हे अर्जुन जस्कार गाले ते लो ऊँछः मक हंछु ज
 सजोगी को मन जो छ त सुख माला गी कन अनेक सुख भोग मा डुल न्या इन्द्रिय सित इने कामन प
 र्दा भैकन घुर्छ ते कि बुद्धि जो छ हेन ऊँछः मो जरा पति मिलेन जसो स सुद्रकाना वकन वता सले
 ल ग्या पाछि पार लावन डुल भ ऊँछः ६७

प्रसाद सर्व दुःखानां हृदि निरस्यो पञ्चायते ६५
 ब्रह्म न च तद्गोप्य शुभुद्रि पर्यवसिच्छते

श्रीभ

२३

श्यस्ता ऊर्ध्वं हे महाबाहो सुनतिमिदं यावत् इन्द्रियं संपूर्णं कुवदे विषे चिकन आत्मे मा
लगाइ कनचंचल कुननदिन्याजोगि किबुद्धिप्रतिष्ठित हो भनिहामिले भंछें ६८ संसारको
वेवहार देखाइ कनज्ञानिको र अज्ञानिको विवल्यागे ऊँछ सुनहे अर्जुन संपूर्ण प्राणिहरु हो अध
काल रात्रि जस्तो केहि न देखनुछ त्यो योगीहरुको अत्यंत उज्यालो सूर्य उदय भया जस्तो सर्वत्र देखि
तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः चिन्त्रियाणीदियाथेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता
६८ यानि शास्त्रं भूतानां तस्यां जागर्त संयमि यस्यां जागर्ति भूतानि सानि सा पश्यतो मुने ६९
आयूर्यमारा मचल प्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रवेशंति यद्वत् तद्वत् कामयं प्रविशंति सर्वे सशान्तिमाप्नो
न्या ऊँछति प्राणिहरुको उज्यालो वस्तु जोछ मुनिहरुको त्यो वस्तु अंधारोछ यो क्या हो भनौला प्राणिहरुको
अंधारोछ तेहि आत्मा योगीहरुको उज्यालोछ यावत् सुख भोगछ ६९ मोक्ष भन्याको सित प्रज्ञा ज्ञान
ले युक्त भयाका योगीहरुको मात्र ऊँछ अर्काको ऊँदेन भनिदृष्टांत देखाइ कन कहंछु सुनहे अर्जुन संपूर्
ण भरि भरि भयाको कतेन उग्याको यस्ता समुद्रमा संसारका वगन्या जल जतिछन् संपूर्ण तैसै जलमा

१
चित्तकामकाम

राम

योगीकनहराउछन जसैगरियावत सुरवभोगको मनोरथछन तिसवैज्ञानले पूर्ण भयाका कतेन
दुगन्पाको आस्ता भागिकनहराउछ योगीकन तेसैले मोक्षजुद्ध तेहिमात्र शांति पाउछन सुरव
भोगमा मनोरथ भयाको पुरुष जोछन तिनको मोक्ष जुद्धेन जन्मनुर मनुवारंवार जुद्धर शांति एकसै
नपति पाउदेन ७० जो संन्यासिये ससंसार का अनेक वस्तुमा इक्षान राविक सैको आशान रावी
विहाय कामान्य सर्वान पुमाश्चरति तिस्युह निर्ममो निरहंकार सशांतिमाधिगच्छति ७१
सषाव्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्यति मुह्यति स्थित्वास्यामन्तकालेपि ब्रह्मनिर्वाणामृच्छति
७२ इति श्रीभगवद्गीतासूयो श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सांख्ययोगो नाम द्वितीयोऽध्यायः २
कैसेकोमाया मेरा वि आ प्रेहात पाव कहि भरो सायनि न राखि संसार छोड छन सोममता जहाइ छेन मे
रो शरीर मेरे स्त्री मेरा पुत्र मलाइ दुख भया पनि जो भेदेन अहंकार नुस्के छेन त्यो योगी शांतिकन
पाउछन बाँचाको छन पनि तेस्को मोक्ष जुद्ध ७१ हे पार्थ हामिले कहि आयाको परब्रह्म स्वरूप या
व्यवस्था छ जो पाइकन मोह जुद्धेन अंतकालमा पनि वृद्ध अवस्था भया पनि हामिले कष्टाको ब्रह्म

श्रीभ

२४

ज्ञानपायाप्राप्त एतज्ज्ञानमारुह्य पट्टि वृत्तनिर्वाणानां भयाका परमगतिकनपाउद्ध मोक्षहवेन
भंन्याकुरोहेन ७२ इति श्रीभगवद्गीतायां भाषाटिकायां द्वादितियोध्याय २ अर्जुनवाच भगवा
नले प्रजहाति यदा कामादजश्लोकलेकर्मत्यागगरि स्थितप्रज्ञाभैर हनु भति कहि यो कर्मरापवांधिका
स्ते एल्लोकलेकर्मैर्गर्तुरहेछ भंन्या बुद्धियो इडुवै कुरामा कुकुरोगन्या मेरो कल्याण होला भति मनमा
अर्जुनवाच ज्यायसीचेत्कर्मणोस्ते मता बुद्धिजनार्दन तत्किं कर्मणि घोरे माति योजय
सिर्केशव १ व्यामिश्रैरोववाक्येन बुद्धि मोहयसीवमे तदेकंतदतिश्चित्तयेन श्रेयोहमाप्नुयात् २
चित्रतागरि भगवावहे उचिति गर्हहे जनार्दन कर्म भंदा यदि बुद्धिवडो भंन्यात पात्री कामनले सां
ख्ययोगवता उनु भयो त्यो जोगद्याडिकनयसडलार्जो घोरकर्ममा मकन क्क्यानि मित्र गर्नुपर्छ भ
नि आशा हवसु हे केशव मलाई कर्ममार्ग मानलाउ १ हे जनार्दन तपाई कामिश्रित वचनले मेरो
ज्ञान मोह गराई दिन्या मात्र भयो मिश्रित वचन भन्याको कर्म पनि गरि डुईन ज्ञानयोग नभया मोक्ष प
नि डुईन मोह भन्याको अलमल्यार दिन्या मिश्रित वचनले मलाई न अलमल्य उ निश्चय गरि ठेगा नागर

राम

येहि कार्य गन्या तेरो कल्याण साङ्ग्या छ भंनु हवस यसे पछि ला गुंला २ भगवान कन भन्छन् कति पा
 पन भया काति मिहे अर्जुन सुन म कहंछु ये स संसार मा मैले गर्न्या कार्य सांख्य हस्त श्रवता या को
 छ कर्म रूप योग ले योगी हस्त लाई कार्य वता या को छ योगी भन्या को ज्ञान मिलो स भनी इच्छा गर्न्या
 अर्थात् मोक्ष को इच्छा भया कालाई ज्ञान युग्म नानि मित्र कर्म ३ इदुर्वै कर्म एकै पुरुष ले एकै वेर
 श्री भगवानुवाच लोके स्मिन् द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मया नद्यः ज्ञान योगेन सांख्यानं कर्म
 योगेन योगिनाम् ४ न कर्मणामनारंभान्ने च कर्म पुरुषा भुते न च सन्यसना देव सिद्धिं सम
 धि गच्छति ४ न हि कश्चित् क्षणमपि जानुति ह्यत्य कर्म कृतं कार्य ते स्ववशः कर्म सर्वः प्रकृति जैर्गु
 गतुं न सकनुच्छस नि मित्र म विस्तार कहंछु सुन हे अर्जुन कर्म भन्या काय ज्ञादि आरंभ न गरि
 पुरुष जो छ ज्ञान कन पाउं देन अर्थात् न हि द्वितीर्थ पुग्दे न त स्तै कर्म गरि ज्ञान ऊदेन केरि सुन ति मि
 विना ज्ञान संपूर्ण त्याग गन्या यदि सिद्धि ऊदेन अर्थात् माया छाडि कन हि या पनि विना ज्ञान ले
 मोक्ष ऊदेन ४ ज्ञान न भया काम नु व्यले कर्म त्याग गरि मोक्ष ऊदेन भन्यो क्या अर्थ ले भनी ला

शो ५

श्रीभ

२५

सुनहेअर्जुन यससंसारमाकसैजांत्यामनुष्यपतिकर्मनगरिहकक्षनपनिरहनसकैतः पुन
तिदेविउत्पन्नभयाकोमायामापैदाभयाकासत्वरजतमः इतिनगुरालेआकावशमात्यायाको
गुराछाडिकनत्ततंत्रहुन्छ नसक्याकोयस्तोमनुष्यजोकर्मगर्छन् त्योकर्मअन्यायहुनालेहा
नपाउनसकैतः ५ विताविवेकलेगन्याकोकर्मत्यागगन्याकोघटियाछ सुनहेअर्जुन कर्म
इन्द्रियभन्याकोवचनसातपाउँगुदबिगइपाचइन्द्रियकनआक्रानित्यमारावियोतपसीरेहेछ
कर्मइन्द्रियाशिसंयम्ययआस्तेमनसास्मरन् इन्द्रियार्थान् विमूढात्मा मिथ्याचारसउच्य
ते ६ यत्किंइन्द्रियाशिमनसातियम्यारभतेर्जुन कर्मइन्द्रियैकर्मयोमसक्तः सविशिष्यते ७
भन्याजस्तोपारिकनमनलेसक्द्रूपरसगंधसेशइत्यादिकोसुखभोगवारंवारसममदैमनलेसुखभो
गपियारोमांदैजोकर्मगर्छन्त्योमूठआत्माभन्याकोहोअज्ञानहृदयकोतत्कनमिथ्याचारभन्याको
होपायैमात्रहुन्याकार्यगन्याकहिन्छ ८ हेअर्जुन फेरिसुनतिमिअधिकह्याकोविवल्यारोगन्याजो
छ त्योजांत्याहोकसैभनौला बुद्धिइन्द्रियकनकानछाला आखाजिभ्रानाकयतिइन्द्रियकनचंचनहु

राम

नकनअन्यत्रजाननदिकर्मेन्द्रियसुखपाउलिंगगुदपाचशन्द्रियलेकर्मयोगकनपरमेष्ठुरति
मिन्नकाकर्मकनजोगर्हकर्मकाफलइच्छाकतिनभयाकोत्पोसुतिविवेकबुद्धिभयाकोश्रेष्ठ
हो ७ यस्तोऽङ्ग्यालेजो जान्याह संकल्पगरिकर्मगर्तु भनिकहंहु सुनहेअर्जुनतिमिजोहो
निश्चयकर्मगरकर्मकाफलकोइच्छानराधकाकारणाभनौला कर्मगर्देनगन्याभन्दाकर्मग
र्तुवडोहो कर्मछाडियापद्धितिमोशरीरयनिनराधनसकन्याहोनयोशरीरराधीकाकामछ
नियतंरुक्कर्मत्वंकर्मज्यायोस्त्वकर्मणा शरीरयात्रापिचतेनप्रसिद्धेदकर्मणा ८
यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्रलोकोयंकर्मबंधन तदर्थंकर्मकौंतेयसुक्तसंगसमाचर ९
भनौलाआत्माकोसाधनाङ्ग्यालयोशरीरखडाकामकोह ८ कर्मभन्याकोसंसारकोबंधन
होयोकर्मगरिकाङ्गुहभनौला सुनहेअर्जुनयज्ञभन्याकोविष्णुकोनिमित्तगन्याकाकर्मकोफल
कोइच्छानगरियाकाकर्मबंधनऊर्देननयेस्कर्मदेवीअरुजोगर्हन्तिसंसारकोबंधनऊर्ह
कौंतेयविष्णुकानिमित्तकर्मगरकस्ताभैकनगरभन्यासुक्तसंगकर्मकाफलकोइच्छानगरि

श्रीभ

२६

कन अन्यथा मन्यो भन्या ओ संसार जो छुति मि पनिते सवंधन मा परोला ९ ब्रह्मा को आज्ञा हुना लेय
निकर्म गर्त श्रेष्ठ कहंछु हे अर्जुन ब्रह्मा जो छुनु यज्ञ सित संगे ब्राह्मणा क्षत्रिय वैश्य इति न जान
का प्रज्ञा को सिर्जना को रि आज्ञा गर्छु हे प्रजापति हे ये स यज्ञ लेति मि हस्त कन वडा वडा यज्ञ जो छुनु
ति मि हस्त को काम को इच्छा पूर्ण गरि दिन्या हो भनि ब्राह्मणा को आज्ञा भया को छु १० यज्ञ जो छुनु
सहयज्ञा प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजायतिः अनेन प्रसविष्य ध्रुमेष वोऽस्त्विह कामधुक् १०
देवान् भावयेता ते ते देवो भावयंतु क परस्परं भावयंतः श्रेय परमवाप्स्यथ ११
जा को इच्छा कसर रहले पुन्या उछो भनि भनी लात हे अर्जुन ब्रह्मा को आज्ञा भया को म कहंछु हे प्रजा हो
ये स यज्ञ ले देवता कन वडा याति मि हस्त अनेक अनेक जगा आ फ्रा घर मा पति देवता को भावना जब
गरीला यज्ञ पूजा ले संतुष्ट भया का देवता जो छुनु जल वसी इकन अत्र उत्पन्न गरा उछुनु अरु पति अ
नेक वात लेति मि हस्त कन वता उना नू ति मि हस्त को भावना पुन्या उना नू ये सर रहले परस्पर का भावना ले दे
वता ति मि हस्त कन वना उन्या देवता कन वठा उन्या होला ति मि हस्त को परम कल्याण होला स्वर्ग को र मोक्ष

राम

कोज्या इच्छादु गरीक्षा सो पाउला ११ हेय जा होति मिह रुलेग न्या काय जले संतोष भया का दे
वता जो छन निमिह रुला इव ठिया दुन्या सुख भोगा दि दुन्या छन संसार मा जो मनुष्य देवता ले
दी कन भया का सुख भोग कन अन्न वस्त्रा दि वस्तु कन देवता इन चठा इ कन बांछन लाउ छन
तो मनुष्य परमेश्वर का देव स्वरुप नगर्न्य हो देवता को संपत्ति चोर्न्य हो १२ ते स्कार रा हे अर्जु
इहान् भोगा नृहि वो देवा दास्यते यज्ञ भाविता ते दत्तान प्रदायेभ्यो भुक्ते स्ते नरा वस १२
यज्ञा श्रेष्ठा शिनः संतो मुच्यते सर्व कि लिखे भुंजते ते च घपा पाय पचं त्याम कारणात् १३
अमाद्वन्ति भूतानि पर्जन्या दत्त संभवः यज्ञाद्वन्ति पर्जन्यो यज्ञा कर्म समुद्भवः १४
न जो मनुष्य हरु देवतानि मित्य पूजा वलि वैश्व दान व श्राद्धादि यज्ञादि गरिकन शिखर स्था का बां
छन निमनुष्य हरु संपूर्ण पात कले रहित ऊंछ शरीर मा पात कर ह दैन फेरि सुन जो पापि ह हरु आ
प्रे शरीर मात्र पो सनानि मित्र पकाउ छन तो देवता कन नदि आ फे मात्र बांछन तिन ले पाया को सवे
पात कहोति महा पापि ऊं १३ यो संसार चक्र भन्या को कसो छ भनोला सुन हे अर्जुन प्राणि हरु

श्रीभ

२७

अन्नवाछर ते स अन्नकार स देवि वीर्य ऊं ह ते स वीर्यकार स मा प्राणि जन्मं ह त् पर्जन्य भूत्या
को मेघ ति मेघ देवि जल व सं ह त् अन्न उत्पन्न ऊं ह ये स संसार मा ग न्या काय ज देवि मेघ व सं
न्या ऊं ह यज्ञ जो ह त् कर्म देवि ऊं ह त् ज ज मान प्रो हित भै कर्म ऊं ह १४ कर्म जो ह त् ब्रह्म भया
को वेद हो वेद देवि ऊं ह वेद देवि पति पर ब्रह्म देवि भया को न तिमि त स र्थ यो देव जो ह त् संपूर्ण प्राणि मा
कर्म ब्रह्मो ह वं वि द्वि ब्रह्मा क्षर स मु द्र व म् तस्मात्सर्व गतं ब्रह्म तिन्य यज्ञे प्रतिष्ठितम् १५
एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीत्यहः अघायु रिद्धि या रामो मा शं या र्थ स जीवति १६
पति वोलि न्या वचन भै नित्य शरीर मा वोलि दो स धै यज्ञ मा व स्त ह त् १५ यस्य कार ले चक्र घु म्दा रै घु
मि क न पर मे श्वर देवि निकलिक त व स्या का ये कर्म क न त ग न्या को जन्म व्यर्थ ह सु त हे पार्थ म क हं दु ये
स संसार मा कर्म गर्त निमित्त ये दा भया को मनुष्य पर मे श्वर ले देव ता निमित्त क न यज्ञ कर्म पै ले भया को
उ सै पछि मे घ भया को मे घ पछि अन्न भया को य सै प्रकार सि त घु न्या का चक्र जो घु मा उ दै न जो कर्म ग
दै न त्यो मनुष्य अघायु हो अघायु भया को क्या हो भ नौ ला वा चं ज्माल पति पा पै वा चिर ह ह म न्यो ता पति पा

राम

धर्मसिद्धिगर्नालाइगर्नालाइब्रह्मादिस्थाईवरपर्यंतकाकसेप्राणिकोपनिआश्राहंदैनफला
नाकासरणामापयांमेरोमोक्षहुंदोहोभन्याचित्रराकोनआकुसिद्धजनाले १८ यस्तोसहजमासिद्ध
नहुन्याआत्मज्ञाननहुनालेहेअर्जुनआजैतिमिलेतेसाहुनसकन्याछैनकर्मरूपकार्यगरत्योका
र्येगर्दाफफलकोइच्छानराविजुनुपुरुषइश्वरकानिमित्तकर्मगर्छन्त्योमनुष्यमोक्षगतिकनपाउछ
न् १९ हेअर्जुनकर्मभन्याकोसवेप्राणिलेगर्नुनगरिनरहनुयशकाकर्ममापुत्रताप्राप्तपिता
तस्मादशक्तःसततंकार्यकर्मसमाचर अशक्तोह्याचरंकर्मपरमात्रोहितपूरय १९
कर्मणोवाहिसंसिद्धिमास्थिताजनकादयः लोकसंग्रहेवापिसपश्यत्कर्तुमर्हसि २०
नलाग्न्याभयातेसलोकसंग्रहपनिविचारगर्दैकार्यगर्दैगन्याजोग्यछलोकसंग्रहभन्याकोजान्या
पुरुषलेगरिआयाकोकर्मकुलमाभयाकाआप्रासुलुक्माचल्याकाइत्यादिकर्मपनिहेदैकर्मगर
२० जान्यामनुष्यजुनुनुकार्यगर्छन्हुनिआजोछउहिकार्यगर्छन् जान्यालेपनियोकार्य

श्रीभ

२८

आद्याकोहोहामिपनिगरींभंदुर् जांन्यामनुष्यजुत्कर्मनिश्चयठहराउद्धर् लोकीहवस्तपनिवेदि
कहवस्तपनिजांन्यालेप्रमारामान्याकाकर्मननजांन्याहरुउसेकनप्रमारामानीकनकर्मगद्धर्तस
र्थजांन्यालेजानीकनकर्मगर्तु २१ हेपार्थमलाइहेरतिमिस्वर्गमर्तपातालइतिनेलोकमाभेले
नगन्याकाकर्मकोनैहैनर्इतिनेलोकमायोचीजपायावटिमाहुदोहोभनुपनिकेहिहैनर्
योचीचथासुपन्याहोभनुपनिकेहिहैनर् योकर्मगहूरयभोकमापुगुलाभनुपनिकेहि
यमराचैरतिश्रेष्ठस्तत्रदेवेतरोजनः सयत्प्रमाराकुरुतेलोकस्तदनुवर्तते २१
नमोपार्थास्तिकर्तव्यंविष्णुलोकेषुकिंचनः नानवाप्तमवाप्तव्यंवर्तस्वचकर्मणि २२
हैनर् तथापिनित्यानेमित्यकर्मकोयाकोहैनर्गदैनर् २२ नगन्याहुदिसंसारकेनाश
हुन्याछभनिजनउद्धहेपार्थएकाग्रभैकनचित्रआलस्यसंपूर्णकालिकनकदाचित्
पनिकर्ममामनलागेनभन्याअवउप्रांतकायावत्प्रनुष्यद्धर्तिसर्वेमेरेमार्गपछिनाग
न्याद्धर्तकर्मगर्त्याछाडन्याद्धर्त २३

प्रेमयो महापातकी हो त्पोमनुष्य इन्द्रियको आराम हो आराम भन्याको इन्द्रिय लेखि भै कनवे
लतु ते सशरीर लेवा चतु वेथ १६ न जान्याको चित्त कर्मयोग लेखि कन कर्म का पारग
भयाको गुणिको योगवता उद्धर हे अर्जुन आत्मा जान्याको मुनि छ त्पो आत्मे मा प्रीति गर्छ सु
ख भोग मा प्रीति गर्दै न आत्मे देखि कन तृप्त जंछर अघा उद्ध आत्मा लेह त्र होला भनि इच्छा
एकै न आत्मे मा संतुष्ट जंछर सुवर्णादि द्रव्य पाया संतुष्ट ऊदा जंभ देन ये स्नात रहले परमा

यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः आत्मनेव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ७

नैव तस्य कृते नार्थो नाकृते नैह कश्चनः न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः १८

अर्थ वस्तु मा प्रीति भयाको त्पो योगी जो छ कार्य गर्ना का अधिकार कन ऊ देन ये स्नात रहले परमार्थ
वस्तु प्रीति भयाको त्पो योगी जो छ कार्य गर्ना अधिकार कन ऊ देन ते श्लोकर्म गर्नु पदै १७ ए
स्माक्य कारणा हो भनि सोधोला मुन हे अर्जुन ते स संन्यासिका ये स संसार मा गन्याको कर्म ले प्र
योजन केहि छैन कर्म न गन्या पनि ते स्मुनिक न पात कला ग्देन ये स परमार्थ दर्शि योगीको अ

हे अर्जुन नित्य नैमित्तिक संसारका स्थिति स्मृतिका कर्म छाडि दिया पछि इति नैलो
 ककनः कष्टं दुःखं यस्य संसारमावर्तं शंकर मेलै गरानां भन्त्या इच्छा प्राणि जति छ
 नृति संपूर्णा आहु आ फेम रिस किन्त्या छ नृ रहन्त्या दैन नृ २४ आत्मै मातृ प्रभ
 या का योगी हरु पनि अर्का का उपकार निमित्त कर्म गछन् सुन हे भारत जसै न जा
 यदि छ ह नवर्त यं जातु कर्म रप्य तं दितः मम वर्तमानु वर्तते मनुष्या पाथ सर्वका २३
 उत्सीदेयु रि मे लोका न कुर्या कर्म चेदहम् संकरस्य च कर्ता स्यामुपहन्त्या मिमां
 प्रजाः २४ सक्ता कर्म राय विद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारतः कुर्याद्विद्वांसो यथा स
 काश्चिर्कुरुर्लोकसंग्रहम् २५

न्या हरु कर्म का फल को मान्त्र इच्छा राविये स संसारमा कर्म गछन् तसै गरिजां न्याः
 हरु पनि तस्को फल न रावितिः स्का मना ले कर्म न राव्या संसार दुवला भन्त्या अर्थ ले
 संसारका कृपाले नित्य कर्म गछन् २५

२८
 राम

संसारदेविहृपाभयाका आत्मज्ञानैवताउत्पाहोतियोगीहृकर्मक्यानिमित्तवताउद्धन् भनोलाज्ञानका
पनि संपूर्णसंसारमोडुनिजालाइकर्मगराउद्धन् २६ जजांन्याहृकसरहलेकर्मगद्धन्भनिसो
धोला सुनहेअर्जुन अहंकारभन्याकोशरीरहो आत्माभन्याकोपनिनिश्चयकुनु तिअहंकारिहृप्रकृ
तिकागुराले सत्त्व रज तम इतिन गुराले फलानु चीजपाउनु फलानाकन मारु इत्यादिगुराले लौकिक
नबुद्धिभेदजनयेदज्ञानांकर्मसंगिताम् योजयत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरत् २६
प्रकृते क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि विश्वशः अहंकारविमूढात्माकर्ताहमिति मन्यते २७
तस्मै विजु महावाहो गुराकर्मविभागयो गुरागुरोषु वर्तते इति मत्वा न सज्जते २८
न भयाकाशास्त्रोक्तभयासर्वेथोककर्मैलेगन्या अरुकोगर्नु सकद्धन्गर्न्यामहिहो भनिइश्वर
पनिगर्न्यागराउत्पायहिहोभन्याषवरनखिविबडासज्जनद्धन् २७ जान्याहृतातेस्तोमान्देनन्
भनिकहंछुसुनहेअर्जुन हेमहावाहो तत्त्वकनजान्या योगीजोछ गुरामारकर्ममाविभागगर्न्या
इसंसारिगुराङ्गु इआत्माकागुराङ्गुभनिकर्मगर्नान् भनियोतत्त्वजान्यायोगीजोछगुराइन्द्रिया

श्रीभ

२५

जो छत्तु सुखे मांछत्तु सुखदेवि अने ब्रह्मन्माको इच्छा इन्द्रिय गर्देनत् इन्द्रियको सुख मात्र होय ज्ञादि
कर्म त विना आत्माका इच्छाले हुदै न भनि गर्न्या गर उन्मा उहि हो भंछत्तु २८ मायाका गुणाले
अज्ञान भयाका केवल मोह मा दुव्याका मनुष्य हरु शरीरका इन्द्रिय गर्नाले कर्म भयाका गर्न्या प
निमहि जुं भनि ठहरा छत्तु संपूर्ण न देखन्या मंद बुद्धि भयाका तिन हरु कन संपूर्ण जांन्या योगीह
प्रकृते गुण संसृष्टाः सज्जने गुण कर्मसु तान कृष्णविशे मंदा कृष्ण विन्न विचालयत् २९
मयि सर्वाणि कर्मानि सत्यस्याध्यात्मचेतसा निराशी निर्ममो भूत्वा युध्यस्वभिगतश्चर ३०
स्ततः न जांन्याको हो स भंदै नत् २५ उसो भन्या न जांन्या मनुष्य जो छत्तु मोक्ष हुना कन इच्छा गर्छ
तेस्कन प्रकार सित कर्म गन्याको हो भनौला सुन हे अर्जुन आत्माको अहा योग छ भन्या चित्त ले
चाकर ले साहेवको चाकर सन्या है आत्माको चाकरि गन्या बुद्धि ले परमेश्वर मा यावत् गन्याका संपूर्ण
कर्म अर्पण गरि जा न्या न जा न्याका कर्म महि मारा विरुद्ध गर हे अर्जुन ति प्रो क ह्या रा हुन्या छ ३०

राम

हे अर्जुन जो मनुष्य हरु इश्वर कानि मित्र कर्म गर्नु भनि भन्या मेरा मत मा सधै श्रद्धा सित
सहं सिल भै कन गा हो कति न मानि कन जो कर्म गर्छन् ति मनुष्य पनि धर्म ले पा पले सुख
दुःख ले मुक्त ऊ छन् ३१ ते सो विवल्या रोग गर्नु वडो दोष छ हे अर्जुन सुन जो मनुष्य हरु ले इ
श्वर कानि मित्र कर्म गर्नु भनि कत्या कामेरा मत कन निंदा गर्छन् मेरा मत मा रहं दैनर्ति संपूर्ण
अमे मत मिदं नित्य मनुति छंति मानवा श्रद्धा वं तो न सूर्यं तो मुच्यं ते तेपि कर्मभि ३१
यत्चेतदभ्यसूर्यं तो नानुति छंति मे मतम् सर्वज्ञान विमूढात्मान् विद्विन ह्यनचेतस ३२
शदृशं चेष्टते स्वस्या प्रकृतर्ज्ञानवानपि प्रकृतिं याति भूतानि निग्रहं किं करिष्यति ३३
ज्ञान हराया का वडा मूठ हरु चेत हराया का विवेक न जान्ना हरु तिन को नास भया को जानति न को
उद्धार कर्देन ३२ हे अर्जुन ति मो भन्या को न मानि अर्को तर ह गर्नु को सक्तो हो भनि सो धोना
सुन ज्ञान भया का मनुष्य पनि आ फ्रे स्वभाव जसो अघि देखि गरि आया को सक्तो हो भनि भनो
ला सुन ज्ञान भया को मनुष्य पनि उस्का चित्र मा परि आया को कार्य ते सै कार्य जसो कार्य वता

श्रीभ

३०

इदियाउसुकामन पछा प्राप्ता चित्र मान पन्था को वठिया कार्य वताया पनि मां देन प्राणिह
रुजो छन्द आ प्रै स्वभाव मा मन पन्था माया का गतिक न जां छु शास्त्र मा भगवान का यो वचन र
हेछ मन्त्र को वचन गदो र ह्या छु आ पु स्वभाव छा डि भगवान ने भन्था को भनु भनिको मां छन्द
३३ संपूर्ण प्राणिह रु आ प्रै स्वभाव ले कार्य गर्न्या र ह्या छन्द शास्त्र को काम क्या हो भति भनौला
हे अर्जुन इन्द्रिय का अर्थ सव रूप रस गंध स्पर्श माराग द्वेष इडुवै अवस्य सधै र ह्या का छन्द
इन्द्रिय स्य इन्द्रिय सार्थ राग द्वेषो व्यवस्थितौ तयो न वश माग च्छेतौ ह्यस्य परिथितौ ३४
श्रेयान् स्वधर्मो विस्मयाः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावह ३५
राग भन्था का आ प्रा मन पन्था का वसु मा प्रीति गर्नु द्वेष भन्था को आ प्रा चित्र न पन्था का वसु मा
ननिको मांनु इडुवै जो छन्द सव्दादि विषय मा सधै वस्य का छन्द इडुवै का वश कन शास्त्र जो देन
मस निमिन्न राग द्वेष जो छु कल्याणान् कुन्या वात का वडा वडा कृ पृ कृ शास्त्र मा चित्र ना इदि दे
न ३४ अर्का को धर्म पनि वठिया देव्या देवि गर्न्या हो कि हो इत भनौला हे अर्जुन सुन आ पु

राम

धर्मजो छ गुणान भयाको भया पनि कल्याण गरउ न्यातेहि हो धेरै गुण भयाको अर्का को धर्म छ
ता पनि अर्का को धर्म गर्दा चाहि आक्रुधर्म वडो कल्याण छ आक्राधर्म मालागी कनता मरि जान्या छ
भन्या पनि आक्रुधर्म छाड दा चाहि मनु भलो छ अर्का का धर्म मालागी कन वाचिन्या पनि त्यो धर्म
अनि डर लाग्यो छ ३५ अर्जुन विंति गर्छन् हे भगवान् वृष्टि वंशमा उत्पन्न भयाका हे कस्य
अर्जुन उवाच अथ केन प्रयुक्तो यं पापं चरति पूरुषः अनिद्वन् पिवा धर्मयवला दिव नियोजित ३६
श्री भगवानुवाच कामराय को धरावः रजो गुण समुद्भवः महासनी महापाप्मा विष्मेन मिह वै रिराम् ३७
संसारमा पुरुष जो छ क्वा काराले कहे लगउ छ पाप पछि आक्रुले र च्यान गन्या पनि वला
कारले धिचराहा रलाया हे गरि पापमा प्रेम राग का गरि दिंछ आशा हवस् ३८ भगवान् आ
ज्ञा गर्छन् संपूर्ण संसार को छत्र जस्तो अन्तर्ध परिदिन्या कहंछु हे अर्जुन काम भन्याको सुखको
भोग जो छ सकल संसार को शत्रु छ संसारमा डुवाउ न्याय हि छ क्रोध जो छ सो पनि कामै जस्तो
छ शत्रु वै रजो गुण देखि उत्पन्न भयाका कति पाइ कन पनि नत्र घाउ न्या वडो पेट भयाका मह पा

श्री भ

३१

पिष्ट इन मन कन वैरि भनि जान ३७ इक स्तातर हले वैरि ऊन भनि सो धौला हे अर्जुन जसै धुवा
ले आगो छो पछ तसै मये लले रना छो पछ तसै गर्भ का बाल ख कन साबले वे हर्द छन त
सै गरिते स्तामले र सुख भोग लेरी सले आत्मा कन छो पछ आत्मा कन देखिन दिदै न ३८
र स्तामले शब्द रूप र शब्द र सा दिका सुख भोग ले जानि पुरुष हरु का ज्ञान कन ठा कि दिछ
धू मे ना वृत्त ते व हिर्यथा दर्शो मले न चः यथोच्चे ना वृत्तो गर्भ स्थिते नेद मा वृत्त ३९
आवृत्त ज्ञान मे ते न ज्ञानि गो नित्य वैरिणाः काम रूपेण कौं ते य इच्छुरेणान ले न च ३९
इन्द्रियाणि मनो बुद्धि रसाधिष्ठान मुच्यते एते विमोहयतेष ज्ञान मा वृत्त्य देहि नं ४०
कसो यो काम सधे को वैरि हे कौं ते य के रि कसो यो अत्यंत रात्रो मिठो देखि न्या वडा दुख लेषु वा
उदापनि अघाई न शकु सधे भो कै रखा को अघाई न शकन्या जानै को इच्छा गर्व अग्नि जसो थ
स्ता इ दुःख भोग रे अर्थ को धलो भा दिले ज्ञान छो पि दिछ ३९ काम गर को ध मा शत्रु भावना छ
भनिक ह्या काम को ध मा क्यार ह्या का छन भनि सो धौला सुन हे अर्जुन इन्द्रिय श्रोत्र त्व च दंत जिह्वा

राम

प्राणाआरिगारिदशभया मनभयो यतिजोछन् कामरहन्वास्थानऊन् इहेकाआश्रयमासुख
भोगक्रोधलोभादिकनरहंछन् इहेइन्द्रियमनबुद्धिलेउगायाकोकामजोछ आत्मज्ञानकनछो
पिदिंछर प्राणिहसकनमोहमापाछ अज्ञानमाडुवाउछन् ४० हेभारतहेभरतर्षभभारतवंस
मा श्रेष्ठभयाकानिमित्ततस्काररापैहेइदशइन्द्रियकनआक्रावशमालेजाउ नियममारावि
चंचलऊननदेउताहपछिज्ञानकोर अज्ञानकोनाशगर्त्याज्ञानकोशास्त्रमाभयाकोअरुलेवता
तस्मात्तमिन्द्रियारायादैनियम्यभरतर्षभ पाप्मानंप्रजहिछेनंज्ञानविज्ञाननाशनम् ४१
इन्द्रियारिपराशपाडुरिन्द्रियभ्यपरं मनः मनससुपराबुद्धिर्येबुद्धिपरतसुस ४२
याकोज्ञानकोप्रयोजनजोतत्त्वज्ञानकोप्रयोजनतत्त्वज्ञानछ सोहिहोइउवैज्ञानकननाशगारिदिन्या
यसपापिछकामनमारहन्मागर ४१ हेअर्जुनइन्द्रियभोत्रतत्त्वकुचचक्षुजिह्वाप्राणाजोछन्
अरुशरीरभंदाश्रेष्ठछन् इन्द्रियभंदामनश्रेष्ठछन् मनभंदापनिबुद्धिश्रेष्ठछ बुद्धिभंदाश्रे
ष्ठआत्मछ ४२

श्रीभ

३२

एस्तातरहले बुद्धि भंदा श्रेष्ठ आत्मा कन आत्मा लेर मन ले आत्मा कन मन कन समाधान गरेर कतै
चलन नदिकन हे महाबाहो भया काति मि न जानि सकन चित्र को अभिलाष वठा इदि न्याय स्काम
कन मार त्याग गर ४३ इति श्री भाषाटिका यां तृतीयोऽध्याय ३ श्री भगवानुवाच
हे अर्जुन ते आर्चो आर्चमाय मा कल्या को जो व्यर्थ छुपे हे मैले सूर्य कन कल्या थां सूर्य ले प
एवं बुद्धे परं बुद्धा संस्तव्यात्मानमात्मना जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदं ४३
इति श्री भ. सूत्रयो. श्री कृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्याय ३ श्री भगवा
नुवाच इमं विवस्वते योगं प्रोक्तं वाराहमव्ययम् विवस्वात्मन वे प्राहम नुरिक्षा कवे वीर १
निर्वैवस्वतमनुलेपनि आक्रा पुत्र इक्ष्वाकु राजा कन कल्या इक्ष्वाकु लेपनि पुत्र कन एते प्रकार ले
कहंदा संसार मा प्रगर भै कन्याया को हो अत्यय भन्या को कै है नाशन कन्या आत्मा कन जान्या
योग पनि नित्य छ १ हे परंतप वडो तपस्या भया काति मि हे अर्जुन यस परं पराले एकाले

राम

अर्काकनसिकायोउसलेअर्काकनसिकायोपसेतरहलेसंसारमाचल्पाकोयोजोगकनक्षत्रि
यकुलकाबुठाबुठावाटआयाकोभनिसंपूर्णराजअर्धीहसजांन्याअभ्यासगर्थाधिरैसमय
भयोयसयोगकोसंप्रदापहुनुपहुउनुज्याहसवैछाडिराख्यछन्आजकालहराहरहेछ २
हेअर्जुनतेहिजोगजोछुपैहेमैलेसूर्यकनकल्याकोआजतिमिकनकहंछुयद्यपियोगजोछ
एवपरंपराप्राप्तमिमैराजव्योविदुः सकालेनेहमहतायोगोनछपरतप २
सरावायंमयातेययोगप्रोक्तपुरातनः भक्तोसिमेसंखाचेतिरहस्यहेतुतुत्तमम् ३
अर्जुनवाच अपरंभवतो जन्मपरं जन्मविवस्वतः कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ४
बडोरहेछआत्मा लेमात्रबुझनु अर्काकननकल्याकोसुनिकनअर्जुनविंतिगर्छन्हेश्रीकृष्णतिमोज
न्मआजकालवसुदेवकापरमभयाकासूर्यकोजन्मनशुद्धिकाआदिमाअधिभयाकोयोजोगअ
धिसूर्यकनकल्याथांउनलेउनकनकहनुतथापितिमिमैराभक्तछौमित्रपनिहोरसनिमित्रभयो
जोगजानकनकल्या ३ हेकृष्णविष्णुतपाइलेयतिवचनचराचरकनपहुयांमैवोल्दछौसूर्यभं

श्रीभ

३३

रापनि अधि योगवता उन्मातिमिकनसा चोगदिकस्प्रकारलेबुमनु ४ भगवान् आज्ञा
गर्हन् हे अर्जुन मेरा जन्म धरे विद्याति प्रापनि धरे जन्म विद्या अधिभया काजति जन्म छति
सर्वे जान्दछु हे परंतपति मित्वा विद्याका जन्म जां न्याछौ न ५ तिमित इश्वर हे धर्म रपाप
हुवै थोक भयाका कस्प्रकारले जन्म नु मनु गर्ह भनि सोधौ ला सुन हे अर्जुन मर्त्य जन्म न्या नाश
श्रीभगवानुवाच वहूनि मेवे तीतानि जन्मानि तव चार्जुन तान्पहं वेद सर्वाणि न त्ववेथ परंतप ५
अजोपि सन्न व्ययात्मा भूतानामीश्वरोपि सन् प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवायात्ममाय
या ६ यदायदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारतः अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं शृजाम्यहम् ७
पनि न दुन्या ज्ञानपनि केहे न हराव न्या यावत्प्राणिको इश्वर उत्पन्नगर्वा पालनागर्वा मान्या ब्रह्मा
दिधावर पर्यंत को स्वामि छु तपनि मेरो वेसन विमाया रत्न रजत मो गुरालीकन उत्पन्न भयाका क
न आकावस मारा विकन दोहि प्रयोजन देषा उना निमित्त तो माया साथ मालीकन जन्म नु मनु गर्ह छु
६ कला प्रयोजन मा जन्म न्छौ भनौ ला सुन हे भारत जव संसार मा ब्राह्मण क्षत्री वैश्य सुद्र इ चारे जात

राम

का आकाशा प्राजातको धर्म हरा उद्ध चरै जात माया पज ववठ दद्ध तलो संसार ना सज नमति
छु धर्म वठा उद्ध पाप घटा उद्ध ७ फेरि सुन हे अर्जुन संसार मा साधु हरु को बठिया मार्ग माला
ग्या का शरीर हरु को रक्षा गर्ना निमित्त उद्ध हरु को घटिया मार्ग माला ग्या का शरीर हरु को नाश ग
र्ना निमित्त संसार धर्म राखना लाइ कसु गयुग मा उत्यति ऊद्ध ८ हे अर्जुन जो मनुष्य मेराय
परिचाराय साधुनां विना शाय च उद्धताम् धर्म सस्था पनार्थाय स भवामि युगे युगे ८
जन्म कर्म च मे दिव्य मेव यो विवित्त तत्त्वतः त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽर्जुन ९
वीतराग भयाक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिता ब्रह्म बोधानतपशा पूता मद्भावा गताः १०
सजन्म कन संपूर्ण माया धैर्ये च साधुरक्षा गर्ना निमित्त भयाका जन्म कर्म कन जस्ता को तलो गरि
जानो सत्यो मनुष्य शरीर छाडि कन पति फेरि जन्म तु मनु पदेन मेरे उ पुगी मोक्ष पाउद्ध ९
कला को मोक्ष ऊद्ध भनि सो धौला हे अर्जुन एस सार मा धरै मनुष्य हरु सुख भोग मा प्रीति छो ९
आका संसार डर कन छो आका क्रोधरी सफा त्याका केवल महि जस्ता भयाका मेरा आश्रय मा

श्रीभ

३४

पन्पाकामदेखि कोहि अने नरे वन्या शानै रूप तप्पाले पवित्र शरीर भया काति मनु व्यहक मेरा भा
वकन जादछन् मोक्ष जुंछन् १० तिमि देखे राग देवर रक्षा छन् कोहि एकलाई पियारो मानि मो
क्षगरा उदार रक्षा छौ भनौला सुनहे पार्थ यस संसारमा जो मनु व्यजस्त रह सित मेरो भजन गर्दछ
न् जन्तिको भक्ति लगाई कन मेरो भक्त गर्दछन् म पनि उसै काकाज अनुसार काफल दिन निमित्त
उसैले भक्ति गन्या अनुसार भक्ति गर्छु पियारो माछु मेरा मार्ग पछि लाग्ना कायावत मनु व्यछन्
ये यथा मां प्रपद्यंते तांस्तथैव भजाम्यहम् मम वर्तमानुवर्तते मनुष्या पार्थ सर्वज्ञः ११
कांक्षन्तः कर्मणा सिद्धिं यजन्त इह देवताः सिद्धिं हि मातुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा १२
सर्वेतर हले माया छोडि कन मछे उग्न्याचारवात् कासि जकन एक दोषि अर्को अर्को दोषि पनि अर्को
सिद्धि माचछे देजांछन् ११ हे अर्जुन यस संसारमा फलको इक्षा गरि आराधना गर्नु धेरै छन्
इन्द्रादिदेवता पनि मेरो आराधना गर्दछन् परंतु यो कर्म भूमिमा हुनाले संसारमा गन्याका कर्म
को चाडै सिद्धि जुंछ अग्न्याय गन्याका कर्मको धेरै कालमा सिद्धि जुंछन् इन्द्रादिदेवताको मोक्ष पनि

राम

चाडे ऊदेन १२ क कारणाले अने कर्मले पनि ते सै गरि मांद छुनु अर्की को गति पाउदे न भति सो बोला
हे अर्जुन ब्रह्मन् आदि भयाका चार वर्ग को मैले सिर्जना गरि सब रज त मोरु गाले र कर्म स म दम सोर्य
कृषि सेवादि कर्म ले य अ पि सिर्जना गरि यो संसार को कर्ता होत पनि म कन कर्ता जान के हिन गन्या
जान के हे नाशन कुन्या म कन जान १३ हे अर्जुन जति एक कर्म ति मि लाई लागन स कै न म लाई र्क
चातुर्वर्ग्य मया भुष्टं गुण कर्म विभाग सः तस्य कर्तार मयि मां विद्वा कर्तार मव्ययम् १३
न मां कर्माणि लिप्यंति न म कर्म फले स्पृहाः शति मां यो भिजानाति कर्म भिर्न सवध्यते १४
एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वै रपि मुमुक्षुभिः कुरु कर्मै व तस्मात्त्वं पूर्व पूर्वतरं कृतं १५
मका फल को पनि इच्छा ऊदेन जो मनुष्य कर्म ले य सो जा द छु त्यो मनुष्य कर्म ले बाधि देन १४
हे अर्जुन र साम कन जानि अघि २ मोक्ष जना को इच्छा भयाका मुनि हरु ले कर्म गन्याका मार्ग ले कर्म
गर हे अर्जुन अधिकारा जा हरु ले पनि अघि दे वि भे आ या को कर्म गरि थो ति मि पनि कर्मै गर हे
अर्जुनः १५ हे अर्जुन यस संसार मा कु न्कर्म मन्य ना ऊ न् य सा बुद्धि भयाका कवि हरु पनि मो

श्रीभ

३५

हितं छन्दः यस्य सै हो भन्न स कै तद् नितकर्मतिमिजाइ कहें छु जु न्कर्म गरिकत कल्याण दुन्या हो जु
न्कर्म गरि स संसार दे विमुक्त दुन्या हो १६ कर्म जोइ संसार सागर माग्या का देखि कन
तुमि दैनं अकर्म भन्या का तिन देखि वाहिक जति छन्द कर्म बुद्ध नु क्पान पन्यो भनौ ला हे अर्जुन सु
न जस्कार गाले कर्म भन्या को शास्त्र लेवताया को जस्तर हले न बुझिन दुन्या कुरो छर बुद्ध नु जो गप छ
किं कर्म कीं कर्म ति कवयो प्यत्र मोहिताः तन्ने कर्म प्रवक्षामि यज्ञात्वा मोक्षसे शुभात् १६
कर्म रोगोऽपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः अकर्मणा च बोद्धव्यं गहना कर्म रोगो गतिः १७
विकर्म भन्या को गन्या का कर्म को पछो फाल स प्रन्यार न स प्रन्या जां नु त्यो पनिक सो हो भनौ ला
कर्म गरिकत योग गन्या गर उन्या उहि छ इधर हो भनि जा निगन्या का कर्म ले पछो फाल स परिदि
छन्द यो कर्म गन्या का हल पादादि इन्द्रिय जु नु ये ले मेरा शरीर ले कर्म गरियो भनिय स अहंका
र ले जो कर्म गरि छ ते स कर्म ले पछो फाल स प्रदे न न गन्या कर्म र ह्या छन्द भनि जो गप छन्द कर्म
को वादो गे हो अंध काल छ विना शास्त्र का ज्ञान ले जानि दैन १७

राम

हे अर्जुन जो आत्मा ज्ञान भया को जो गी छ कर्म कन अकर्म दे स्र छ कुलो भनोला एस संसार मा
हस्त पादादि इन्द्रिय का व्यापार ले कर्म गन्या को ऊं भन्या अहंकार ले गन्या का कर्म आत्मा क
र्म ऊं भनि देख छु जसै अति चार विवल्या टो चल्या का नाव माव स्या का मनुष्य हरु नदी का
तीर को वृक्ष हिआ जलो देख छु ठहरा इ विचार गरि देखे नाव हिआ को धुं धुं छर पे हे को बुद्धि
मूर्ख हे छु न नाव हिआ को ठहरा उन्पा बुद्धि जो छ सांचो ठह छ तसै ज्य देखि कर्म न भया को आत्मा
कर्म राय कर्म यः पश्येद कर्मो रोच कर्म यः स बुद्धिमान् मनुष्ये सुसयुक्तः कृत्स्न कर्म कृत् १८
यस्य सर्वे समांभा काम संकल्प वर्जिताः शान्ताग्नि दग्ध कर्मो रांतमा ऊं पंडितं बुधा १९
छ तथापि इन्द्रिय मन उसे आराधना ऊनाले गन्या गरा उन्पा ऊनाले उहि भनि देखि छु संपूर्ण मनु
ष्य मा को जो गि पनिते हि हो जांन्या पंडित पनिते हि हो १८ जस जो गिका गन्या का कर्म जति छु न का
मनाले संकल्प ले जित्द छु न सुख भोग का इच्छा मा पनिते कर्म छे न इन्द्रादिलोक का इच्छा मा
पनिकर्म छे न ज्ञाने स्वरूप अग्निले घटियार वटिया कर्म सवै दग्ध भया का छु न उपा छु न ते

श्रीभ
३६

स्मनुष्यकनजात्याहस्यंतीतभनिभंछन् १९ बुद्धिवंतमनुष्यलेकर्मछाडिदियाप्रांतअ
रुपनिकर्मगर्नछाडनात्भनिआत्मादर्शिपनियस्त्रकारसितकर्मगर्छन् सुनहेअर्जुन
जोमनुष्यकर्मकाफलकोआसानराखिआत्मारखिकनपाइसक्छिजपायापनिआफै
देखिकनतृप्तजुंछन् अरुसुखभोगकोइच्छाराष्ट्रेनआश्रापनिकसैकोराष्ट्रेन त्योसुनु
ष्यकर्मलागीरहेछतपनिकेहिकर्मनगन्याजस्तोडुंछ अर्थात्तेस्लेगन्याकातिकर्मबंधन
त्यक्ताकर्मफलप्रसंगनित्यतृप्तोतिराश्रयः कर्मरायभिप्रवृत्तोपिनेवकिंचित्करोति
स २० निराशिर्यतचिन्नात्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः शरीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् २१
जुदैतन् २० हेअर्जुनजोबुद्धिमानसुखआश्राकेहिकुराकोपनिमोदेनचिन्तभयो इन्द्रियभ
योशरीरभयोजन्नेजितिराखेछ सुखभोगरेभ्यर्कोपनिआग्रहजन्नाइछेन शरीरकोआश्र
यनभयाकाकेवलकर्मगर्छन् तेस्मनुष्यकनपनिकिल्बिषलागेदेन अर्थात्नगन्याइकर्मग
न्यातपनिपातकलागेदेन २१

राम

हे अर्जुन कसै छे उन मागि जा मिलो सउ सै मा संतुष्ट जुन्या दंडो भन्या को जो डोगमी इत्यादि
उरुव भयापनि गा होन मांन्या रिस राग कसै देखिन गन्या पायापनि हर्षर विस्मादन गन्या वरो
वरे मांन्या जो मुनि छे त्यो कर्म गछत पनि कर्म रबंधन ले बाधि दैन २२ ब्रह्म मांन्या मनुष्य जो
छ संसारिक कर्म मा कदाचित् पस्यो तपनि ते स्कन यस्तो दुनाले कर्म ले बाधि दैन सुन हे अर्जु
यदृच्छा लाभ संतुष्टो दंडातीतो विमत्सरः समसिद्धावसिद्धो च कृत्वा पितृनि वदते २२
गतसंगस्य मत्तस्य शानावस्थितचेतसः यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते २३
ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हवि ब्रह्माग्ने नो ब्रह्मणा हुतं ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्म कर्म समाधिना २४
न कर्म भया कर्म का फल भया इन मा आश्रान भया को धर्म पाप देखि छुट्टा को ज्ञानै मारहा को प
रमेश्वर निमित्त कर्म गरि उने लाइ अर्पन गरि आहु मा केन राव्या को त्या मनुष्य ले गन्या को कर्म
फल यावच्छ शरीर मारह दैन शरीर कर्म ले बाधि दैन २३ फल को इच्छा न राखि कन गन्या का कर्म
क्या निमित्त हराइ जा छ भनौ ला सुन हे अर्जुन जो हो म गरि द्ये त्यो ब्रह्मै हो इश्वरै हो हवि जो छ धि

कर्म

श्रीभ
३७

उन्नत आदि भयाको तपोपनिवृत्ते हो. अग्नि जो छ. तेस्मा जु सुख. तपोपनिवृत्ते हो. होम गन्धी
कर्ता जो छ. तपोपनिवृत्ते हो. भनिकर्मला ईरकाग्रवृत्त हर हर इकर्म गन्धी जो छ. मावृत्त माप
रुद्ध मोक्ष जु छ. अरु कर्म फल भोग गर्नु तेस्मा इपदेन २४ सर्वकाम तलेठ हरयाको यो
यज्ञ कुरियो. अरु २ मतकाय ज्ञपनिकरु छ. हे अर्जुन कोहि आचर्य हरु. आत्मा ज्ञान भया
देव मेवा परे यज्ञ योगिनः पर्युपाशते ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुहति २५
श्रोत्रादीनीन्द्रियान्ये संयमाग्निबुजुहतिः सदा दीक्षितं यान मे इन्द्रियाग्निबुजुहति
२६ सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे आत्मसंयमयोगेनोपजुहति ज्ञानदोषिते २७
का हरु कर्म गन्धी हरु देव जगद्धन्. यज्ञ ले देवता संतुष्ट गराउछन् कोहियोगि हरु ब्रह्मे स्वरूप अ
ग्नि आत्मा स्वरूप यज्ञ गद्धन्. यज्ञ पर आत्मा यक्षै देविक नय जगद्धन् २५ कोहि बुद्धिमान ह
रु ध्वजादि जति इन्द्रिय छन्. यम स्वरूप अग्नि मा होम गर्नु इन्द्रिय वैचिकन बुद्धि मा राखनु यज्ञ
भयाको तपो हो भन्दन्. अरु ज्ञान्या योगी छ. सद्गुरु परसंग. जो छ. इत्यादि जति इन्द्रिय देवि उत्य

रामः

न भया का सुरव दु ख छु न तिसवै श्रोत्र त्व क च क्षुजि काना सिका मा ऊ न यज्ञता त्पे हि हो भं छु न अग्नि
स्वरूप इन्द्रिय भाग सदा दि विषय ऊ न २६ अरु जां न्या हरु जो छु न संपूर्ण इन्द्रिय का कर्म जति
छु न प्राणा का जतिकर्म छु न बु लो सा तु ऊ नु इत्यादि जति छु न बुद्धि ले संपूर्ण वैचिकन एकाग्र तुल्या
इकन जगा या का बल्दा आत्मा का ज्वाला मा हो मग छु न यज्ञता यो पो हो भनि भं छु न २७ सत्या
त्र मा यज्ञ दान गरि इव्य कन प नि ब्रा ह्म रा प नि परं ब्र ह्म जा नि इव्य ले योग ग न्या अनेक बुद्धि मा
इव्य यज्ञा स्त पो यज्ञा योग यज्ञा स्त था परे स्वाध्याय ज्ञान यज्ञा श्रय तय संशित वृता २८
अपाने जु क ति प्रा णां प्रा णा पा ने त था परे प्रा णा पा न ग ती रु धा प्रा णा या म् परा य रा २९
न हरु त प स्या के यज्ञ भया का छु न त प स्या भ न्या को संपूर्ण वैचिकन आत्मे माल गा इ रा ष न्या को ई
मुनि हरु योगे स्वरूप यज्ञ ग न्या छु न योग भ न्या को आत्मा मा आत्म मिला व नु ए स्का आ ग अंग
ऊ छ को हि मुनि हरु प र्क प हा उ नु स्वाध्याय ना उ ग न्या को यज्ञ ग र्नु को हि मुनि हरु वेद का अर्थ को वि
चार ग र्नु जो छ ते हि यज्ञ ग छु न को हि योगी हरु वृ ते मा कि छु चान्द्राय रा दि मा त्र ला ग्पा का छु न ३०

श्रीभ

२८

कोहिजोगिहसुउधोजान्याप्राणामाउभोतिरजान्याप्राणहोमगर्दछन्दुरतेस्त्राणालेब्रह्मा
राडपुग्दकेरिरेचकप्राणकनछोडुन्यासमयमाउभोतिरजान्याप्राणामाफेरिउधोतिर
जान्याप्राणकुंछर नाकलेप्राणछोडुन्यासफेरिभकनामप्राणायाम्माउभोकोपनि
प्राणकोवागेधुनिकनपनिप्राणकनपनिचत्तननदीकनराप्रदुन्यासैनामकारकोप्राणा
यामायज्ञगर्दकयसैमालागिरहंछन्दुर २५ अरुधानाकानिम्मारख्याकाअन्नकोधारनागर्मा
अपरेनियताहाराप्राणान्प्राणोषुजुक्ति सर्वेप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्पया ३०
यज्ञशिष्टामृतभुजोयानिब्रह्मसनातनम् नायंलोकोस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यः कुरुसत्तमः ३१
जोगीहसुयावत्तावत्छन्दुराणोनाकुंवायुभोक्षगरिरहंछन्दुजुनजुनवतास्कनघुम्छन्दुरयति
यज्ञजाग्याजतिमुनीहसुछन्दुर निसर्वेआकुशलेगन्याकायज्ञलेपातकनहगन्याकापवित्रशरीरभै
रहंछन्दुर ३० हेकुरुसत्तमः वडासज्जनहेअर्जुनतिः यज्ञगरिकनभयाकोअमृतरसवाइकनसं
तोषकृत्पासुनिहसुजतिछन्दुर अथवायज्ञगरिसक्यापद्धिविधिपूर्वकभोजनजोमनुष्यगछन्दुरति

राम

योगिहस्तके हे पतिनाशनकुत्सापरब्रह्ममाजात्माछन्द जोमनुष्ययज्ञछन्द हामिले कहि आयाका
यज्ञ एकपतिगर्देन तिनहस्ताइकोनैलोकमापनिछन्दनृतेक्षेत्रेयेश्लोकमाजन्मसुफलछन्दनअरु
थोकतातेस्काक्यासिद्धजनान् ३१ हेअर्जुनएस्प्रकारकाकोहिअनेकयज्ञजोछन्दसंपूर्णवाल्स
राकामुषदेविनिस्त्वाछन्दकर्मदेविभयाकाऊन् भनिजानकाईकवाचिकमानसिकयज्ञजुआत्मा
एवंवहुविधायज्ञावितताब्रह्मणोमुखे कर्मजाविद्वितान् सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्षस्ये ३२
श्रेयान्द्रव्यमयायज्ञानयज्ञपरंतपः सर्वकर्माखिलं पार्थज्ञानेपरिसमाप्यते ३३
तद्विद्विप्रणोपातेनपरिब्रज्येनसेवया उपदव्यंतिनेज्ञानंज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ३४
देविभयाकाएकपतिहोइनन् आत्माता निर्वेपारछकेहिनगर्भारुसो जानिकर्मगरमोक्षहो ३२
हेपरंतपइव्ययज्ञभंदाद्रव्यआरंभगम्याकायज्ञभंदाज्ञानयज्ञश्रेष्ठछन्देपार्थयावत्कर्मछन्दसं
पूर्णज्ञानेमातागच्छन् ज्ञानेमातेलीकुच्छन्द ३३ तेस्कोज्ञानकसोगरिऊछभनोलाहेअर्जुनतद्वि
द्वितिपैहैगुरुकाशररामापरवडोगुरुकोभक्तिगर संतुष्टभयाकागुरुकन प्रभगरज्ञानकोउप

श्रीभ

३९

देशसोधगुरुलेकह्याकाज्ञानकोचाहागरवडोअभ्यासगरिविचारगरतत्त्वज्ञानजान्यादिव्यदृष्टि
भयाकातिमुनीहरूपनितिमिहुरुलाइसंपूर्णज्ञानवताउनरु ३४ हेपाराडवजुनज्ञानजानिक
नफेरिअज्ञानमाज्ञानपाउन्याछोन जुनज्ञानजान्याप्राप्तयावत्प्राणिकनसंपूर्णप्रकारलेआफ्नै
आत्माभोदेखलाआत्मापनि कोन होभनौलामहिहोयावत्संसारछुसवेमहिभिन्नदेखौला ३५
अपिचेदसिपापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः सर्वज्ञानपूर्वेनैववृजिनंसंतीरिष्यसि ३६
यथैवांसिसमिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेजुन ज्ञानाग्निसर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा ३७
हेअर्जुनयद्यपिसंपूर्णपातकीभंदापनितिबडापातकिभयापनिज्ञानैस्वपनावमाचछापातपापेस
रूपसमुद्रतरिपारहौलातत्त्वज्ञानभयाप्राप्तपातकरहंदैन ३८ ज्ञानलेकस्तातरहसितपापको
नाशहुन्छन्भनौलासुनहेअर्जुन जसैयज्ञकोअग्निजोछुसमिक्षाकनभस्मगर्छतसैज्ञानसरू
पअग्निलेसंपूर्णकर्मकनभस्मगर्छएकपनिराखैन शरीरमाछटियाकर्मकोफलपापहोस
हजैनहुन्छन् ३९

अज्ञानानुत्पत्तिर्मेहमेवयस्यसि पांडवः
एतन्मूलात्पश्येयन्नद्रष्टव्यमप्यथोत्तम ३५

हे अर्जुन ए स संसार मा ज्ञान वरोवर पवित्र के हि छैन अरु या वत्पवित्र गंगाले भयो आदि जति व
स्तु छु सर्वे ज्ञान ले मात्र जुं छु न त्यो ज्ञान ले मात्र पवित्र योग ले साविछु कर्म योग ले समाधि गरि नि
रंतर विचार गरि धेरै मिहिनेत ले बढुनै दिन पछि त्यो ज्ञान आत्म माला छु ३८ जस रहले सा
धना गरि आत्मा ज्ञान मिले सो पाप कहं छु हे अर्जुन जो मनुष्य आत्मा वुझन कन वडो भ्रष्टा
न हि ज्ञानेन सह शं पवित्र मिह विद्यते तत्त्व यं योग संसिद्धः कालेनात्मनि विंदति ३८
भ्रष्टा वा ह्यभते ज्ञानं तत्परः स यतन्द्रियः ज्ञानं लब्ध्वा परां शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ३९
अज्ञश्चाभ्रदधानश्च संशयात्मा विनश्यति नायं लोकोस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ४०
भयाको छु गुह्य का सेवा मा तत्पर छु को नैवान्ता मा पति छु नै न संपूर्ण सुख देषि इन्द्रिय धै चिकन वस्य
माला इरा छु त्यो मनुष्य ज्ञान अवस्य पाउ छु मोक्ष पति छु ४१ यस ब्रह्म ज्ञान मा संदेह मा
न्या पापि छु हो सुन हे अर्जुन ज्ञान भयाको आत्मा ज्ञान जानिको भ्रष्टा न भयाको चित्त मा संदेह भ
याको छु ताहा त्यो मनुष्य उ सै धेरै जा छु संसार मा जन्म मात्रै भयाको काम के हिला गेन तत्कन ये लो

श्रीभ

४०

कपनिष्ठेन परलोकपनिष्ठेन आत्माको संशयमांन्यामनुष्यको सुखजाहिद्वन् ४० हेधनं जय
जो योगले त्यागगन्याको छ कर्मजस्का योगभन्याको परमार्थ जानु परमार्थ बुझिकन कर्म त्या
गगन्या मुनि जो छ केवल आत्मभरूप भै गयाको संपूर्ण प्राणिकन एक दे प्रहृत स्तन कर्म जति
छन् ना प्रशक्तै नन् ४१ हे भारत तसर्थ अज्ञान बाट उत्पन्न भयाको हृदय मावस्याको यस्ता तस्
योग संन्यस्त कर्माणां ज्ञानसंछिन्न संशयम् आत्मवंतं न कर्माणि निवृत्तिधनं जयः ४१
तस्मादज्ञानसंभूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मना हित्वैनं संशयं योगमातिष्ठतिष्ठ भारतः ४२
इति श्रीभ. सू. यो. श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानकर्मसंन्यासयोगो नाम चतुर्थोऽध्यायः ४
संशयकन आत्माज्ञान स्वरूप तरवारलेकाट संदेह फाल योगमारु आत्माका साधनामा परयुद्घर्त
उठति मि भारत राजा कावडा कुलमा जन्मलिया काति मि हो हे अर्जुन ४२ इति श्रीभग
वद्गीता भाषादिकायां चतुर्थोऽध्यायः ४ ७ ७ ७

राम

संपूर्णब्रह्मे जातु कर्म द्वा हि दिनु भनि अघि भन्नाथ्यो संपूर्णसंदेह द्वा ड यु ड्ग गर्नु उठ भनि फे
रि कर्म देवा उदा कर्म त्याग गर्नु कर्म गर्नु इ ड्गे कुरा को परस्पर विरोध कुना ले एकामनुष्य
लेय कै वार गरि न सकु भयो र फेरि अर्जुन विनि गछन् हे कृष्ण कर्म को त्याग गर्नु भनि ज्ञाना
ग्नि दग्ध कर्म रा इत्यादि वचन बुझायो फेरि पनि योग मारह यु ड्ग गर्नु उठ भन्दो कर्म मा
लगा उछो इ ड्गे मा जो वडि या हो यस्मा ठ हरा इ कन मला इ आशा गर एहि कुरो गन्या तेरो क
अर्जुन वाच संन्यास कर्म रा कृष्ण पुनर्योगं च संशसि यच्छे परोतयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चि
तम् १ श्री भगवानुवाच संन्यास कर्म योगश्च निश्चेय सकरा बुभो तयोस्तु कर्म संन्यासात् कर्म योगो वसि
त्या रा कुन्या छ भनि निश्चय ठ हरा इ ड्गे १ भगवान् आग्रा गछन् हे अर्जुन यावत् कर्म छत्ति सं
पूर्णा द्वा डि परमात्मा देवि त्वं प्रकृत्यो संन्यास हो यज्ञादिकर्म गरि फल को इच्छा न राखि स्वर्ग को
आराधना राखि गर्नु कर्म योग हो संन्यास पनि योग पनि इ ड्गे मोक्ष गराउ न्याम हो परंतु यो संसार
कर्म भूमि हो कर्म द्वा डि कन आराधना गर्नु भंदा ज्ञान भै कन कर्म द्वा या भंदा कर्म योग श्रेष्ठ छ

व्यते २

श्रीभ

४९

इश्वरकानि मित्रकर्मगर्तुतेहि श्रेष्ठ हो २ हेमहावा हो रस्त्रकारसित कर्मगर्तुजोगिजोछ सर्वैसं
न्यासिजान सुख ऊना न भनि इच्छा गर्देन दुःख पन न भनि गा हो मा नैन जा डोग मिश्र त्यादि मा
पनि एकनाश मा छ रस्त्रकारले कर्मगर्तु कर्मबंधन देखि मुक्त ऊछ ३ इहुवै जोगमा कन श्रे
ष्ठ हो भंतु जान्या को काम हो सुन हे अर्जुन न जान्या हरु बुद्धि पूर्वक कर्मगर्तु सांख्य हो कर्मले श्व
ज्ञेय सनित्य संन्यासीयो न द्वेष्टिन कांक्षति निर्द्वेष्ट हो हिमहावा हो सुख बंधा त्रमुच्यते ३
सांख्ययोगे प्रथगवाला प्रवदंति न पंडिताः एकप्रप्या स्थितः सम्पगुभयो विंदते फलम् ४
यत्सांख्ये प्राप्यते स्थानं तयो गैरपि गम्यते एकं सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ५
एको आराधनागर्तु योग हो सांख्यको र योगको भिन्नै फल भंछ नति पंडित होई न न इहुवै मा रका को
निश्चय मानी कन गन्या प्रांत इहुवै को यके फल दिंछ ४ कसो गरि यके भयो भनौ ला हे अर्जुन ता
निभै कन कर्म छुडि सांख्ययोगमा लाया का संन्यासि मोक्ष स्थाना जो मलाई पाउछ न जुन स्थान सां
ख्य हरु पाउछ न उहि स्थान इश्वर कानि मित्र कर्मगर्तु योगी हरु पाउछ न इहुवै को यके फल ऊना लेउ

राम

वैलाश्यके जो देवदुत्यो मनुष्यजोगि हो भनि जानु ५ हे महाबाहो फेरिसुन संन्यास भन्याको वि
ना योगले पाहुनु वडो कठिन छु दुःख योग जो छु विना कर्मयोगले दुर्दैव कर्मयोगमा लाग्पाको
मुनि जो छु चाड ब्रह्मज्ञान पाया प्रांत मोक्ष छु ६ कर्ममाला ग्या प्रांत कर्मबंधन मा कान प
दै न भनि सोधौला सुन हे अर्जुन कर्मजोगमाला ग्याको कर्मले श्वरको आराधना गर्ना जो छु
संन्यास सु महाबाहो दुःख मा पुन योगतः योगयुक्तो मुनिर्वल्लनचिरेणाधिगच्छति ६
योगयुक्तो विशुद्धात्मा विजितात्मा जितेन्द्रियः सर्वभूतात्मभूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते ७
नैव किंचित्करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् पश्येत् शृण्वेत् स्पृशेत् जिघ्रसेत् श्रूयते च पश्येत् शृण्वेत्
सुबुद्धिभयाको अज्ञानकतिन भयाको इन्द्रियपनिजित्याको संपूर्णजगत्संसारका प्राणिको र आत्मा
त्मायके मान्या भयाको मुनि जो छु अरु ले ग्याका संसारी कर्म कदाचित् गयो तापनि तिकर्म शरीरमा
लिपि दैन न त्यो कर्म मुनि बंधन मा पदै न ७ कर्म गरियो मैले वटिया कर्म गरियो छटिया गरियो ग
कर्म गरियो भनि चित्रमा भया प्रांत क्या कर्म लिपियेन न भनि सोधौला सुन हे अर्जुन कर्मयोगले

श्रीभ

४२

युक्तमयाकोनीर्मलश्रमाभयाको ब्रह्मज्ञानजान्या सुनिजोद्धतदेविकनपनिइनेभाषाजानन्म
ताकेयेजांदिनभनित्यादेव्याको आखादेविभिन्नश्रमापुपाउदेनन् आषामलिनगराउद्धन्
कौगन्यापनिसुतिन. द्योयापनिद्योइन. सुध्यापनिसुधिन. वायापनिवायिन. हिद्यापनिहिडिन.
सुत्यापनिसुतिन. सासफेन्यापनिफेरिन. पायापनिपायिन. भन्यासवैथोकमायहिज्ञानजुद्ध ८
बोल्यापनिबोलिन. केहिवतायापनिवताइन. केहिलियापनिमैलेलियेन. निमिषउद्यान्यापनिउद्यारिन.
प्रलपनविस्तृजन्गृहहन्नुमिभन्निमिषनपि: इन्द्रियारिन्द्रियार्थेषुवर्ततेशतिधारयन् ९
ब्रह्मरायाधायकमारीसंगत्पक्ताकरोतिप: लिप्यतेतसपापेनपञ्चपत्रामिवाभसा १०
चिन्त्यापनिचिहिन. इन्द्रियकाश्र्थइन्द्रियैसम्मजुद्ध. इन्द्रियदेविदुरवसुरवजुद्ध. इनलेगरिआत्माक
न. बुद्धिकनकेहिजुदेन. भन्यायेहिबुद्धिकोधाररागन्याकोजुद्धरगूर्यामहोइन. भंछन्. तितेसोजान्या
हृ ९ जस्प्रकारलेकर्मबंधनजुदेन. सोप्रकारकहंछु. सुनहेअर्जुन. गन्याकायावत्कर्मछन्. ब्रह्म
भन्याकोइश्वरमारुषिकन. हेभगवान्तरनिमित्त. कर्मगारितजानन्भन्या. बुद्धिकाफलकोमोक्षकोप

राम

निश्चयानराविजुमुनिकर्मगर्हन्तेस्मुनिमापापलिपिंदेन कदाचित्पापैगरियोतपनिशरीरमाठहर्नसक्ते
न कमल्कापातमापानिहलपाजस्तोभेकनकलेस्यनिशरीरमानलागीवसिजांछ १० चित्रसुद्रकसौगारि
कुंछभनौलासुनहेअर्जुन कर्मयोगगर्ह्यजोगीजोछ आत्मसुद्रहवसभंन्यानिमित्तशरीरलेमनलेकेव
लशन्द्रियलेपनि संपूर्ण फलकोइच्छाछोडिआक्रान्तिमित्तकर्मगर्हन् ११ इनकर्मलेकोहिवाधिछन् ९
कायेनमनसासुआकेवलैरिंदियैरपि योगिनकर्मकुर्वन्तिसंगत्यक्तात्मसुद्रये ११
युक्तकर्मफलं त्यक्ताशांतिमाप्नोतिनैकिम् अयुक्तकामकारेण फलेसक्तो निवध्यते १२
सर्वकर्माणि मनसा सन्यस्यास्ते सुखं वशी नवदारेपुनरेदेहि नैव कुर्वन् कारयन् १३
कोहिवाधिदैवन् भूति सोधौलासुनहेअर्जुन कमगर्ह्यजोगीजोछ कर्मकाफलकोइच्छाराषेनन्
र सवज्ञानलेसुद्रभयाकोनीर्मलमीक्षकनपाउछ ज्ञाननभयाकाकर्मगर्ह्य हरुजोछन् काम
भन्याकोफलफलमिलोसंन्याहेतुलेकर्मगर्हन् येससंसारवाधिकन जन्मनुमर्नुसुखदुखविहो
छ १२ जस्कावलज्ञानसिद्धभयाकोछतेश्तेसंन्यासगर्तश्रेष्ठछभनिकहंछुसुनहेअर्जुन सं

श्रीभ

४३

पूरा इन्द्रियकावस्यमात्यायाकोसंन्यासिजोद्ध संपूरामिनलेत्यागगरेरसुखपूर्वकवसुछ
नवद्वारलेयुक्तभयाका इदुवैकानदुवैआखानाकका छिद्र एकमुखसुनद्वारगुदद्वारयतिछि
द्रभयाकाशरीरमाभयाकानतआफुकर्मगर्हन् नतअर्कालाइगराउद्धन् १३ गर्न्यागराउत्पा
परमेश्वरभयापछि इश्वरलाइक्यानपातकलामेन भनिसेधोलाहेअर्जुन प्रभुजोआत्माछ
आफुदेखिसंसारउत्पन्नगराउद्ध एसमुलुकागर्न्याआफुऊदेन त्योप्रभुजोछकर्मउत्पन्नग
नकर्तृत्वंनकर्माणि लोकस्यसृजतिप्रभुः नकर्मफलसंयोगंत्वभावस्तुप्रवर्तते १४
नादत्तेकस्यचित्पापंनचैवसुकृतंविभुः अज्ञानेनावृतंज्ञानंतेनमुख्यंतिजंतव १५
राउदैरथभयाइत्यादिकर्मभिन्नगरिवनाउत्पाऊदैरनकर्मसितफलकोजो जनागरिपरिप
ह्राईदिदैरनस्वभावलेमायाकागर्नालेआफैउत्पन्नऊद्धन् १४ परमार्थकोतत्त्वकहंछुसुन
हेअर्जुन भगवान्जोछन् कसैभक्तकापापकोक्षयआफुलिदैरन उन्कामंत्रजप्राकामगर्दा
आफैनछऊद्धन् भक्तहकलाईकर्मभयायशभयाकेहिपनिदिदैरनगत्याकातिकर्मयनिभ

राम

वानलिदैतन् सुजगामापर्णजानाले आप्ते अनंत ऊँछन् अज्ञानले ज्ञानदोषिदियाको ऊँछ
रु मैलेदियाको परमेश्वर पाउछन् १५ ज्ञान हरुतामोहमा पर्दै नन् सुनहे अर्जुन तपोवु
द्विकन दोषन्या अज्ञान जस्मुनि हरु ज्ञानले वश गर्छन् तिन हरुका आत्मज्ञान कनसू
र्य जसो उज्यालो गरिराख्छन् तिन हरुका ज्ञानमा परब्रह्मसर्वे प्रकाशछन् १६
ज्ञानेन तु न त ज्ञानं येषां नाशितमात्मनः तेषामादित्यवस्ताव प्रकाशयति
तत्परम् १६

अस्यार्थः तत्पुरुषो जो परब्रह्म छन् उसैमा बुद्धि लगायाका तेहि परब्रह्मै आत्मभया

श्रीभ

४४

का परब्रह्मे मासंपूर्णकर्मराषिवस्याका परब्रह्मे मागतिभयाका अर्कोवाटेन
भयाका ब्रह्मकन पियारो मांन्या ज्ञानविवेकवृद्धि आत्मकन ज्ञानले संपूर्णपा
तक संसारका देवफाल्याका यस्ता मुनी हरु जो छुनु संसार मा जन्मनु मनुपदे
न मोक्षहुन्छु १७

तद्वद्वयस्तदात्मानस्तभिष्टास्तत्परायणाः गच्छन्ते पुनरावृ
त्तिज्ञाननिर्धूतकल्मषा १७

राम

तिनहकलेतत्त्वकस्त्रकारलेदेखिं छुभनोलासुनहेअर्जुन जोपरब्रह्मजांन्यामुनिछनःपीडित
जत्कनभैछनसमदर्शिसवैआरिहकनवरोवरदेखन्याहक संपूर्णविद्यापह्याकावठि
याकर्मगन्यासात्तिकिब्राह्मणामहाहस्तिमागाईभयाइत्यादिजोगुरीमापनिकुन्नाभयाचा
इजभयाइत्यादितमोगुरीमापनिवरोवरैयकैब्रह्मदेखइतसवैउहिब्रह्मभनिभद्वन १८
येससंसारमातिपंडीतहकलेगन्याभन्याकोजन्मजोछुजितियाकोजोछुवसमागरायाकोजो
विद्याविनयसंपन्नेब्राह्मणोगविहस्तिनि इतिश्रवस्त्वपाकेचपंडिताःसमदर्शिन १८
इहैवतैर्जितेःस्वर्गायेवांसांम्येस्थितंमनः निर्देयं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मा तस्थिता १९
छइनहककोमनपनि ब्रह्मणहस्तिचडालमावरोवरैछुकाकारणालेभनोलाचां डालमापनि
पापपुंन्ययकैछुयससंसारमाभयाकापापसंसारकादोषनभयाकापरब्रह्ममापुग्छुमनि
संपूर्णब्रह्मजतिसंसारकादोषजतिछनः ब्रह्मगराइकनतस्मात्कारणालेपंडीतहकसवैब्रह्म
मारहद्वन १९

श्रीभ
४५

ब्रह्मजांन्याकोलक्षणाकाङ्क्षभनौलाहेअर्जुनब्रह्मदेवस्यामुनीजोछन्दपियारोवस्तुपाया
पनिबुसिऊदेनन् मननपन्याकोवस्तुपायापनिगाहोमांदैनयोमुनियसोज्ञानिस्थिरबुद्धि
ब्रह्मदेविअर्कोनदेवित्याअज्ञानकतिनभयाको ब्रह्मजांन्याब्रह्मैमारत्याकोजान २० अ
ज्ञानछाडिकनस्थिरबुद्धिऊन्याप्रकारमकहछुसुनहेअर्जुनब्राह्मीकासुखजोछन्दमात्याच
नप्रहृष्येत्प्रियं प्राप्यनोद्विजेत्प्राप्यचाप्रियम् स्थिरबुद्धिरसंभूतोब्रह्मविद्वत्सरो
स्थित २० बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्माविंदत्यात्मनियत्सुखम् सवब्रह्मयोगयुक्ता
त्मासुखमक्षय्यमश्नुते २१

न्दनस्त्रीआदिभयाकातेस्मागयाकाचित्रकनधेचिकेवलघटियापदार्थरत्याछन्दइनमा
आशक्तभैकनआत्ममाचित्रलाइकनभयाकाजोसुखछन्दउसेसुखपाइकनसंतुष्टरह
न्यात्पोब्रह्मलेयुक्तभयाकोआत्मऊन्यामुनिजोछकैहेनसकिन्यासुखकाभोगगछन्द २१

राम

हे कौन्तेय कुन्ती का पुत्र सुन हे अर्जुन जस्कारण जो मनुष्य हर इन्द्रिय कार स शब्द स्पर्श दि
वाट उत्पन्न भया का सुख भोग कस्ताति सुख उत्पन्निर विना शकुन्या अवता सुख भया
सुख रहना न भंदा पतिहरा इजान्या फेरि कस्तु सुख जन्मा उन्मा सुख भया अव को हि दि
न मा सुख पशनि भनि जान इति अज्ञानि छुन उने मात्र इ सुख देखि रमा उछुन बुद्धि जो
जान्या छुन त्यो त रमा उदेन इ सुख कन सुख देख २२ हे अर्जुन यहि संसार मा जो मनु
येहि संस्पर्श जा भोगा सुख यो न य रावते आश्रित वंत कौन्तेय तते पुरम ते बुधः २२
शक्रोती हे वयः सोढुं प्राकुशरीर विमोक्षणात् काम क्रोध द्वंद्वे गंस युक्तः स सुखी नर २३
अन्यु डो छ दो काम कार क्रोध का वेग ले सहन सक छ काम भन्मा को सुख ते स्को वेग भन्मा
को देखि कन भयो छो इ कन चिता इ कन पति भयो सुख गर्त निमित्त प्रसाया को हात हिन्या
का पाठ उद्या को लिङ्ग इत्यादि काम का वेग कन सह छ क्रोध भन्मा को देखि चिता इ सुनि कन प
नि आ प्रा सुख न छ गरि दिन्या पदार्थ जो छ त्यो क्रोध हो ते स्का वेग भन्मा का आग मा क मा

श्रीध

४६

उन्मादाहादो कन्या राता नेत्र ऊन्या इत्यादि क्रोध देवि भया को वेग कन जो मनुष्य सहन सक
छ त्पो मनुष्य सर्व दा सुखि हो २३ हे अर्जुन जो मुनि आत्म के सुख कन सुख जांद छुन वा
हिर का सुख जांदेन आत्मै सित आत्मै आराम गर्ह दे छु बाहिर स्त्री हर सित गर्मी की डा
दि गरि आराम गर्न जांदेन उ मुनि यनि आत्मै मादे छु बाहिर का सूर्य अग्निका उज्जालाले
योत्र सुर्यांतराराम सत्तांत र्योतिरेव यः स योगि ब्रह्मनिर्वाण ब्रह्म भूतोधिगच्छति २४
लभंते ब्रह्मनिर्वाण मयः क्षीणकल्मषाः छिन्न द्वेधा यतात्मानः सर्व भूतहिते रताः २५
काम क्रोध विमुक्तानां यतीनां यतचेतसां अभितो ब्रह्मनिर्वाण वर्तते विदितात्मनाम् २६
उज्जालो मांदेन त्पो योगी जो छ ब्रह्म स्वरूप भया को मोक्ष कन पाउछ २४ फेरि सुन हे अर्जुन जो
ज्ञान भया का अस्त्री हर पात क सं पूर्ण नष्ट भया का संशय क तिन भया का आत्म जित्वा का संसा
र का प्राणि को कल्याण चिंतना गर्मी पर ब्रह्म मलिन ऊं छुन २५ फेरि सुन हे अर्जुन काम क्रोध
देवि मुक्त भया का रीस राग द्वाधा का योगी हर का चित्त जित्वा का आत्म ज्ञान भया का यत्ना संन्या

राम

सि काम मोक्ष भन्याको जिउदे मापनि छु मन्ने मापनि छु सधै अघि वाट र ह्या को छु २६
ध्यान ले आत्म कन दे भन्या प्रकार कहं छु सुन हे अर्जुन वाहिर उत्पन्न भया का शत्रु रूपा दिया
वत् इन्द्रिय छु न निस्कि कन बुद्धि वाट भिन्न नहलि वाहिरै राखि कन दुवै आधि भैका अंतर ने कक
न राखि उभोति रचल न्या पवन इ दुवै वायु लाइ वरो वर गराइ यकै गराइ कन नाकै भिन्न राखि २७

स्पर्श कृत्वा वहि वीर्या श्वक्ष श्वैवांतरे भुदो प्राणापानौ समो कृत्वा नासाभ्यंतरचा
रिणो २७ यतेंद्रिय मनो बुद्धिर्मुनिर्मोक्ष परायणः विगते च्छ भय को धोयः सदा मुक्त

एव च २८ भोक्तारं यज्ञतपशां सर्वलोक महेश्वरम् सुहृदं सर्व भूतानां शात्वा मां शांतिं मुच्यते २९
संपूर्ण इन्द्रिय जिति मन कन जिति बुद्धि कन जिति मोक्ष मात्रै गति हो अर्को केहि पनि छैन भन्या चि
त्त गारि संपूर्ण चित्त को इच्छा छाडि डर पनि सबै देखि को न राखि सब कालि जुनु नि सदा सर्वदा प्राणा
याम ले आत्मा को आराधना गर्ह्य तो सदा मुक्त छु २८ ते लोक मा बुझि छु भनि सोधौ ला हे अर्जुन
संपूर्ण यज्ञ को रतपस्या को देवता का भै कन भोग गरि दिन्या स्वर्ग मर्त्य पाताल तिन लोक को स्वामि सं

श्रीभ

४७

पूरा स्वामिको पियारो मित्र एताम कन जांदछन् त्वा तपस्या गन्धी मुनि जो छ मोक्ष कुंछ २५
इति श्री भगवद्गीता भाषाटिका यां पंचमोऽध्याय ५ कर्मफलको आसान राखि नित्य नैमित्तिक क
र्म जो मुनि गर्ह्यो मुनी संन्यासि हो संपूर्ण कर्म त्याग गन्धी हो त्वा जो गी हो कर्म का फल को इच्छा न राख
त्या पनि तेहि हो तेस्का अग्नि साध्यति रज्जु दैन ते स्नेय न गर्नु पर्दैन त्वा कर्म न गन्धी पनि बोलाउदै
श्री भगवानुवाच अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः स संन्यासी च योगी च न निरग्नि
र्न चाकृयाः १ यं संन्यासमिति ब्राह्मण्यो गंतं विद्विषां डवः न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो योगी भवतु क
श्चन २ आसुरक्षोर्मुनयो गं कर्मकारणमुच्यते योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ३
न १ हे पांडव जस्केन संन्यास भनि मुनि हरु भंछन् ते से का योग जन को हियोगी हरु पनि कर्म का फल
को त्याग गरि संकल्प न छोडि योगी हुदै न संन्यासी भन्या को पनि कर्म छाडि कुंछ दुवै का गति यकै हो
२ जुन्मुनिका तपस्या मा चटना को इच्छा छ ते सुनीले कर्म योग कन गर्नु वताया को छ त्वा मुनि यो
गमा चढ्या प्रातः कर्म त्याग गरि संन्यासी कुंछ सहजै सकछ ३

राम

मुनियोगमाचष्टाभनिकस्तारहलेजानुभनोलासुनहेअर्जुनजवइन्द्रियकाशब्दरूपरसगंध
 स्पर्शादिमुखमालागैनेइच्छाछाडूकर्मगर्दसंकल्पछाडूकर्मकाफलकोइच्छागर्देनये
 ससंसारकासुखभोगपलोककासुखभोगपनिइच्छानराधिकर्मगर्दत्योसंन्यासिजोछजो
 गमाचछभनिकहिंछ ४ जवयोगपायोताहापछिअसप्रयोजननभयाकाएससंसारदे
 यदाहिनेन्द्रियार्थेधुनकर्मध्वनुषजते सर्वसंकल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते ४
 उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् आत्मैव ह्यात्मनो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ५
 बंधुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रवत् ६
 वि आत्माको उद्धारगर्दभनिकहंछु सुनहेअर्जुनत्योयोगमाचष्टाको मुनिजोछआत्माले गरिकन
 संसारसमुद्रमावुयाका आत्माको उद्धारगर्दयोगमाचछाउछआत्माकनबुझनदिदेनआत्माको
 बंधुइष्टभंतुआत्मैछशत्रुपनिआत्मैछवाहिरकाइन्द्रियसुखकोइच्छाछाडिइश्वरकोआराधनाग
 रिदिनालेइष्टभंतु उद्धारगर्दवाहिरसुखकोसेवागरिइश्वरकोआराधनाछाडनाले शत्रुभैआत्माकनवछाउ

श्रीभ
४८

आत्मा जो छः आत्मा को शत्रु मित्र कसो गरि डंछ भनौ ला सुन हे अर्जुन जस्का आत्मा ले गरि कन आत्मे
जितिराख्य त्यो आत्मबंधु भन्या को हो अंत कराले शरीर इन्द्रिय बुद्धि न जित्या को छः आत्मा को शत्रु
तेहि छः आत्मा को शत्रु आत्मे छ ६ जा डो गर्मि मा सुख मा दुख मा मन भया मा अपमान भया मा
समवरो वरह न्या हर्ष विस्मा तन ग न्या आत्मा जित्या को शरीर इन्द्रिय मन जित्या को शांत चित्त भ
जितात्मनः प्रशांतस्य परमात्मा समाहितः शीतोष्ण सुखदुःखेषु तथा मानापमानयो ७
ज्ञान विज्ञान तृप्तात्मा कूटस्थो विजितेन्द्रियः युक्त इत्युच्यते योगि समलोका समकांचन ८
सुहृन्मित्रार्यदासीनमध्यस्थ द्वेष्यबंधुषु साधुष्वपि च पापेषु समबुद्धिर्विशिष्यते ९
या को कसै सितरी सरागन भया को परमात्मा रूप हो ७ ज्ञान भन्या को अर्थ जानु विज्ञान भन्या को आ
त्मा जानु ज्ञान ले र विज्ञान ले भरि पेट मै आत्मा अवाया को कूटस्थ भन्या को अचल कनिन उग्या को
स्थिर आत्मा भया को संपूर्ण इन्द्रिय जित्या को पथर ठुंगो से वराय के मान्या आत्मे का समाधि मा
डगा डया तो जोगी बोला उछ ८ दज्जू भाइ भया मित्र भया इन मा कसै को पक्ष पात न गन्या शत्रु

रामः

मारमित्रमामध्येस्थदुर्वैकोवठियैचिन्नमागर्भासाधुभन्याकाशाखदेविअर्कोनजांन्याइसाधुमार
पापिहमापनिबरोवरैबाडिभयाकासवैसंसारब्रह्मदेवनात्योसमबुद्धिनाउगन्याकायोगीकहंछ
५ एस्प्रकारलेयोगीऊंछभनिकत्वाअवयोगबुद्धिकहंछुसुनहेअर्जुनयोगीएकाग्रचिन्नलेआ
त्माठहराईसाधिनलीकनयकलैअंतःकाराशरीरसंपूर्णइन्द्रियजितिपाउलाषाउलादिउलाभं
योगीयुंजितसततमात्मानंरहसिस्थितः एकाकीयतचिन्तात्मानिराशीरपरिश्रमः १०
शुचोदेशोप्रतिष्ठाप्यस्थिरमासनमात्मनः नात्युच्छ्रितं नातिनीचं चैलाजितकुशोत्तरम् ११
तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यतचित्तेन्द्रियक्रियः उपविश्या स नैयुं ज्यायोगमात्मविशुद्धये १२
न्याम्राश्रासंपूर्णाछाडि एकांतस्थलमापर्वतभयावडारभयाइत्यादिजगामायोगगर्नाकनलागोस् १०
पवित्रजगामाआफुलेध्यानगर्नानिमित्तवस्त्रालाईस्थिरआसनविछाउनुमनाकैअग्लोपनिनगर्नु
वऊतैउन्नोपनिनगर्नुपहिलैकुशविछाउनुतेस्माभृगाकोछालावठनुउस्माथिकवलवस्त्रजोभयाको
विछाउनु ११ तेस्मावसिकनएकाग्रपरमेश्वरमामनलगाईकनचिन्नकाइन्द्रियकाक्रियाभन्या

श्रीभ
४५

काचिन्नलेशन्द्रियलेगर्भकार्यजति छन्दवाहिरकाव्यारति सर्वैजिति वसगराऽऽत्माकाशुद्धि
निमित्तः श्रुतकरराशुद्धिगर्भलाशयोगीजोद्धजलोस् १२ शरीरभयोघाटिभयोवरोवरग
रिद्यैरहन्यानचलन्यागराऽकनकजिनयुम्न्याऽकनस्थिरराधिनेत्रलेपनिकौनैदिमातिर
नहेरिआप्रेराकोडुपरोहेरिस्थिरगराऽनुचलननदिनु १३ आत्माकनशांतिगराऽसुता
समंकायशिरोशीवंधारयन्नचलंस्थिर संप्रेक्ष्यनासिकाग्रंस्वदिशश्चानवलोकयन् १३
प्रशंतात्माविगतभीर्वृत्तचारिव्रतेस्थितः मनःसंयम्यमच्चितायुक्तः आसीतमत्पर १४
युंजन्नेवंसदात्मानंयोगीनियतमानसः शांतिनिर्वाणपरमामत्संस्थामाधिगच्छति १५
केहिचीजकोनगरिः सर्वैकुराकोडरफालिवृत्तचर्यव्रतमारहिगुरुकासेवामानचुकिः सर्वत्रवाट
मनमाचिन्नलगाईआत्मारूपमजांदखु रस्तामइश्वरमाऽरुकाग्रचिन्नलगाइमनमात्रकेवलमेरे
शरणमारहिसमाधिचिन्नलगाईवसोस् १४ यतियोगगन्धाकोफलक्याछुभनौलासुनैहअर्जुन
एस्त्रकारसिततपस्यागन्धात्मोमुनिजोछु नियममागन्धाकोकेवलआत्मैकोसेवामालाग्याको

राम

जोख फेरि जन्मनु मनुन पन्था वडा मेरा स्थान कन पाउछर मोक्ष कुंद १५ योगीले गर्न्यानि
यम मकहं सुन हे अर्जुन धेरै धान्या योगी सिद्ध कुंदैन धान्या पनि सिद्ध कुंदैन मना के निद्रा
भया को धेरै धेरै सुत्ता का पनि सिद्ध कुंदैन १६ युक्त हार भया को आधार अन्न ले आधा को आधा
पानि ले चारौं भाग वायु लाइ राखि पेट को पूर्ण गर्न्या माडा छान भिक्षा गर्न्या कर्म माहि दुन्या हेर्दा
नात्यश्रतः सुयोगी स्ति न चैकांत मनुश्रुतः न चानि स्वप्नशीलस्य जाग्नतो नैव चार्जुन १६
युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा १७
यदा विनियंतं चित्तमात्मनेवावतिष्ठते निस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा १८
बोद्धा समा उदा अरु संसार का परि पंचका चेष्टान गारि आफु जुक्त काम गर्न्या को योग भ्रष्ट न कुन्या छ
तिका मतस्त्रकार सित जोग दुइ प्रहरा सुति कन वि उम्या पछि निशले पीडान गरि दिन्या जोख त्या
मनुष्य विना दुर्बे योग सिद्ध कुंद १७ चित्त के हे समाधान भयो भनि जानिन्छु भनौ ला सुन संपूर्ण का
म देखि चित्त धेचि आत्म माला पाप छि अनेत्र जानइच्छा गर्दै न आत्मे माला गिरहंछ संपूर्ण बाहिर

श्रीभ
५०

काकामदेविविरक्तचिन्नजवज्जुंछतेसोभयापद्धिसमाधिमाचिन्नलाईछभनिन्दु १८ एका
ग्रचिन्नगरियोगगर्भाउपमामकहंछुसुनहेअर्जुनजसैजगायाकोवन्निवतासनलागिदिया
कन्निनडुगिथीरउज्जालारहंछुतसैआत्ममामनलगाइसमाधिमावस्याकोचिन्नसंपूर्णवारजि
त्माकोयसोयोगध्यानमापस्याकोचिन्नसंपूर्णवारजित्माकोज्जुंछभनियोगजान्याहरुभंछु १९
यथादीपोनिवातस्थो न्यंगतेसोपमास्मृता योगिनोयतचिन्तात्मायुजतोयोगमात्मनः १९
यत्रोपरमतेचिन्तेनिरुठंयोगसेवया यत्रचैवात्मनात्मानं पश्यन्नात्मनितुष्यति २०
सुखमात्मनिकंयत्रदुःखिग्रह्यमतिद्रियम् वेत्तियत्रनचैवायंस्थितचलतितत्त्वतः २१
तसोदीपकाज्वालाजसोवलेवस्याकायोगीकोचिन्नसुसिभैकनजवरहनलाग्योआत्मैलाइमात्र
धियारोमांदछुफेरिआत्मातेअंतःकरादेखैहैसकलशरीरकोआत्मासंतुष्टज्जुंछ २० आ
त्माकोसुखकसरहलेज्जुंछभनोलासुनहेअर्जुन इन्द्रियलेपनिकैहैनगन्याकोनजान्याकोसंपूर्ण
सुखभंदापनिवरोपियारोसुखबुद्धिलेमात्रगरिमाइसुखभयाप्रातःइन्द्रियकाकासुखरखाभनि

राम

अरु सुखदेषि विरक्त गराई दिन्या जो सुख छ ते स्कन जव जान्या ते स्दे धी अन्यत्र बुद्धि कदाचित्
पनि जौ देन ते सुख मा बुद्धि निश्चय भै कन रहन्या को जो चि न छ तत्त्व देषि आत्मा देषि परम भां दे
न २१ हे अर्जुन आत्मा पाउ न्या बुद्धि जव पायो अव पाउ न्या कुरो पाइ सक्यो अव पाउनु वाकि
केहि छैन भन्या मन जुं छ जु सुख मार हन्या तत्त्व जां न्या जोगि जो छ कसे दुख पन्या पनि निकै मे
यं लब्धाचारं लाभं मन्यते नाधिकं ततः यस्मिं स्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते २२
तं विद्या दुःखसंयोगवियोगं योगसंस्थितः स निश्चयेन योक्तव्यो योगो निर्वाणचेतसा २३
सकल्पप्रभवान्कामानृत्यक्ता सर्वानसंयत मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समंतत २४
मान्दछ शस्त्र लेहान्या पनि चि न उगाउ देन त पाइ सक्यो सुख पाई बाहिर का दुख सहन कति गाहो मां
देन २२ हे अर्जुन ते सयोग को ना उग न्या का परमार्थ वलु मा जान्या प्रांत कस्तो त्यो योग भन्या दुख
पाउन जो जो रहं छ ते स्को ना श गरि दिन्या एस्तो योग कन पाया प्रांत त्यो निश्चय मानि कन एका
ग्र चित्त ले गरि कन समाउ छु यो योग पाया प्रांत अरु चि ज मा इच्छा राखै न २३ हे अर्जुन स

श्रीभ
५९

कल्पभन्पाको यो कर्मगर्ह इकार्यसिद्धहृदन् भनि मनमा संकल्पको संकल्पटारि भया कायाव
त कर्मकनतिकर्मदेवि अभिलाषकन चनि इच्छा छाडि यावत् शब्दिय हृदन् संपूर्ण कन मनै लेवे
चित्तकन वसमा राखि कनै चलन नदिनु आत्मे मा आत्मलगाइ राखि २४ पैले गरि आयाका
वाहिरका कर्मले मन स्थिर नभयाका कसो गरि मन स्थिर गराउ भनौ ला सुन हे अर्जुन आत्मा कननि
शनैः शनैः रूपमे दु आधृति गृहीतया आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिंतयत्
२५ यतो यतो निश्चरति मनश्चंचलमस्थिरम् ततः स्ततो नियमेन तदात्मने ववशं न्येत २६
प्रज्ञात मनश्च नै योगिनं सुखमुन्नमम् उपैति शांते रजसवल्गुभूतमकल्मषम् २७
अथ गरि ठहराउ न्या बुद्धिले सुस्त सुस्त गरि आत्ममा मन लगाइ प्रीति गराउ आत्ममा मन लगाय पछि
अरु कैवल्यकोपनि चिंतनान गरि वस आत्मे मा न देवियस २५ रजोगुणाका प्रभावले यदि मन आत्मा
देवि निलो सुत कसो गर्नु भनौ ला सुन हे अर्जुन शब्द सुन्ना कन राम्रो हेत किन राम्रो घाना कन मिठो
अरु पनि अनेक वाहिरका सुख निमित्त आत्मा देवि न कलि छुम्न्या एक जगान रहन्या चंचलम

राम

नकन जतातेतेवाटल्याइकन आत्मैकावसमागरिवोस् २६ जसुयोगिकाएस्तरुहले मनशांत
छ आत्मैमालागिषुसिभयाकोछ जोगिगुराशांतछ आत्मैमाजोगिषुसिभयाकोछ जोगुरा
शांतभयाकोछ अनेकरजोगुराउत्पन्नभयाको सुखभोगऐश्वर्यइच्छानभयाका ब्रह्मेजस्तोपा
पपुंराय सुखदुरवादि कोनैनभयाको संसारकादोषपापशरीरमाभयाको तेसजोगीकन सधैसुख
भयापनिवडासुखमिलछन् २७ हेअर्जुन एस्त्रकारसित आत्माकोसमाधिगर्न्या आत्मै
युंजनेवंमदात्मानंयोगिविगतकल्मषाः सुखेनब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतं सुखमश्नुते २८
सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानिचात्मनि इक्षतेयोगमुक्तामा सर्वत्रसमदर्शनः २९
मालागिरहत्या संपूरापातकनष्टभयाको योगिजोछ सुखैमीहिनतर्गनुनपरि परमात्मारक्षाको अ
त्यंतवडासुखकनपाउछ ३० योगकासमाधिमालाग्या आत्माभयाकोसर्वत्रयावत् प्राणिमाव
रोवरदेवत्या समदर्शिमुनिजोछ यावत्संसारका प्राणि मारत्याका आत्माकन परमेश्वरकन संपूर्ण
प्राणिमारत्याका आत्मा मादेविंछ ३१

श्रीभ

५२

यो मुनीयावत्संसारका आत्मा भयाका मनब्रह्म देखि किमिला भुसना पर्यंत का जीव मा सर्व
त्ररह्या को देखु न ब्रह्मादि प्राणि कन पनि मैई श्वर देखु न त्यो केवल मेरे जस्तो आत्मा
न भयाका टाछार हो भया जस्तो भया पनि त्यो मुनी देखी पनि टाछार हिंदैन ३० जुन्मुनी संपू
र्ण प्राणि मारह्या का पनि सर्व प्रकार मया को पनि कर्म गरि भया को कर्म त्याग गरि जुन्सुके प्र
यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वत्र मयि पश्यति तस्या हं न प्रणा स्यानि सच मे न प्रणा स्याति ३०
सर्व भूत स्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः सर्वथा वर्तमानेऽपि स योगि मयि वर्तते ३१
आत्मौ पमेन सर्वत्र समं पश्यति योर्जुन सुखं वा यदि वा दुःखं स योगि परमो मत ३२
कारले सार मारह्या पनि त्यो योगी मैई श्वर मा पुग्छु कसै ले पनि थुन्न शक्तैन ३१ जानि मा पनि ज
गत्संसार मा वडो कृपा भया को श्रेष्ठ हो भनिक हंछु सुन हे अर्जुन यावत्संसार का प्राणि का दुख सुख
देखि आत्मा जस्तो मानी दया वंत छु आत्मा आत्मा कन वरो वर मा दछु आफ्नै कन सुख भया पनि
सुख अर्का कन गराउछु अर्का का दुख देखि ति दुख आफ्नै ले हंछु त्यो योगि वडो बुद्धि भया को मेरा जस्तो

सं४

राम

आत्माभयाकोहो ३२ संसारबडोदेखनु बरोबरलेपनि सकु रहेनछ भनि आ फुलेनि श्रय गरि
 बुझनु इच्छा भयाका अर्जुन विंतिगछन् हे मधुसूदन मधुना मगन्याका दैत्यकन मान्यातिमि हे कृष्ण
 जुनतिमिले सत्त्व बुद्धिले संसार एकै देषु भन्या बुद्धियोग जुन्छ योगवताउनु भया एस्मनको चंचल
 सोभाव भयाको वज्रत ऊनाले मजो छु तेसयोगकन देषेन तेसयोगकन देव न्या चंचल भयाका
 अर्जुनवाच योययोगस्त्वया प्रोक्तं साम्येन मधुसूदन एतस्याहं न पस्यामि चंचलत्वात्स्थि
 तिं स्थिरम् ३३ चंचलं हि मन कृष्ण प्रमाथि बलवद्दुष्टं तस्याहं निग्रहं मन्ये वा योरिव सुदुस्कर
 म् ३४ श्रीभगवानुवाच असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलं अभ्यासेन तु कौंतेय वैराग्ये
 स्थीरशोभावकनयनिर्देकिन ३३ हे कृष्ण जस्कारणाले यो मनजो छ वडो चंचल भैकन वलात्कोरैले
 यावत् शन्द्रियकन विरोलि आत्मा आफ्मावसमावलियो गरि राख्छ तेस्मनकन धुनि वसमा ल्याउ
 नुत प्राराधुनियापनिकथिन मांदछ वरुयो प्राराधुनु सहज होला भन्या जस्तो मांद ३४ अर्जुन
 ले विंतिगन्याको सुनिकन भगवान् आशागछन् यो मनजो छ अत्यंत चंचल एकाठाउमारा विकन

३३
 ३४

नसक्रुद्धयेस्मासंदेहदैन निश्चयहो परंतुसुनहे अर्जुन अभ्याश्लेर वैरागले निग्रहनगर्नसकिंछ
 अभ्यासभन्याकोक्याहो भन्यादेवि आजपनि भोलिपनि निरन्तर आत्मैको विचारगरिकन मन
 लाइवाधिलाउनु वैराग्य भन्याको रूँसंसारको सुखभोगादियावत्यदार्थ माविरक्तहुनु संसारीसु
 खजतिछुनु सर्वदुरवैदिन्यादेखनु वैराग्यहो तेस्प्रकारका अभ्यासलेर येसं वैराग्यलेपनि मनकन
 असंयतात्मना योगो दुष्प्राप्यति मेमति वश्यात्मना तु यतता शक्ये वा प्रमुपायत ३६
 अर्जुन उवाच अयति श्रद्धयोपेतो योगाच्चलितमानसः अप्राप्य योगसंसिद्धिं कां गतिं कुरुग
 च्छति ३७ कश्चिन्नोभयविभ्रष्टश्चिन्नाभ्रमिव नश्यति अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूखे वृक्षराः
 ठिगावृगराउनु सकिंछ ३५ हे अर्जुन यो योगजोछ अभ्यासवैराग्यले मनषेचि आत्माको विचारगर्न्या
 मनुष्यले मात्रपाइ सकुछ भन्या मेरो विचारमा रहिछ अभ्यासलेर वैराग्यले मनजितिहामिले कहिआ
 याकाउपायले आत्माको विचारगर्न्याले जोगपाउनु सकनुछ योगनपाइ सकनुछ ३६ योगमाला
 ग्यापछि कदाचित् योगमारहनसकेन भन्यादेवितेस योगीको कृतातिउछ भनि अर्जुन विंतिगछनु योग

मार्गलाइवलियोगरिनसमात्माको पुरो योगीनभयाको भद्रावडोनभयाको संसारमा घटिहो आत्मेमा
श्रेष्ठपदार्थ हो भनि इश्वरमा भद्रा भयाको मरणा समयमा योगदेविमनडग्पाको योगमारहननसक्या
को योगकिसिद्धिनेसलेपाउनुसकेनत त्यो मनुष्यको कुनगतिकन पाउछहे छैन ३७ हे छैन इश्वर
ब्रह्ममा पुग्ना वाटोन जान्ना दुवै लोकदेवि भद्रा भयाको योगमा भद्राले संपूर्ण संसारका कर्म छोडेर
संसारदेविगयो योगपाउनुनसकाले परलोकपनि नपायाको त्यो मनुष्यवा दरहराया जस्तो नह
रतन्मेसंशयं छैन छेनु महस्यशेषतः त्वदभ्यसंश्रपस्यास्यच्छेत्तानह्यपपद्यते ३८

श्रीभगवानुवाच पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते नहिकल्पारादृक्कश्चिद्गतितातगच्छति ४०
जुद्धकिक्यागतिजुद्ध ३८ हे छैन येस्वराको मलाईवडोसंदेहछ यो संपूर्ण फालिदिन्याकन
तिमिसामर्थछोतिमिदेवि अर्को संदेहकाटिदिन्याको हिछेन तेस्को कुनगतिजुद्ध आज्ञागर ३९
अर्जुनकावचनसुनिकन श्रीभगवान् आज्ञागछन् हे पार्थ योगभ्रष्टभयाका तेस्को येस संसारमा
पनि परलोकमा पनि नाश जुदैत क्याकारणले भनौला कल्पारागर्न्या मनुष्य इश्वरको आधार

श्रीभ
५४

गर्वाको इच्छा इत्याको हियनिर्गतिमानां देन ४० जोगमायुच्यति भयाको मनुष्यजोदुः
असो मेधादियज्ञगर्वापरायात्मा इह पुण्या इन्द्रादिकालोकमापुगी धैर्यसमयसुख भोगन
रि संसारमावडा पवित्र कुलमाये श्वर्य बडो भयाका जगामा बुद्धिमान भैजन्मं ४१ अ
धवात्मा मनुष्य बडो बुद्धिभयोरतपस्वी का कुलमा जन्म ४२ ए स संसारमा ए स प्रकारको जन्म बडो
प्राप्य पुराण कृतां ह्यो कानुविवाशा स्वतीः समा शुचीनां श्रीमतां गेहे योग भवो भिजा
यते ४१ अधवा योगिना मेव कुले भवति धीमता एतद्विदुर्लभतरं लोके जन्म यदि दृशम्
४२ तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदेहिकम् यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरु नन्दन ४३
दुर्लभं स हजले न पाइ सकुछ ४२ हे कुरु नन्दन कुरु वंसिमा जन्म भयाका हे अर्जु
न ते स्ता कुलमा जन्म भयाको त्वा मनुष्य जोदुः पूर्वजन्म भयाको जोदुः पूर्वजन्म भयाको प
रं पर संजोग हुनाले ते स जन्म मायनि उहि जन्म ४२ यो योगमालागी आत्माको साधना गर्ह

राम

४३

पूर्वजन्ममाभयाका अभ्यासले तोहि पूर्वजन्मका योगमा लाग्नाको बुद्धि जनाले इच्छानग्या
 पनि फेरि बुद्धि योगेमा लगाउछ योगजालु वमनु भनि लाग्नाको मुनि जोछ वेदले कर्मनाधि
 मोक्षमार्गमा सहजे पुग्छ ४४ वडा जानले आत्मज्ञान पछि लाग्नाको पापनष्ट भै शुद्धशरी
 रभयाको अनेकजन्म देवि गरि आयाको तपस्याले सिद्धभयाको जो पाउनु कुरो हो सो पाइनु
 पूर्वाभ्यासेन तेने बह्यते स्थवशोपिसः जिज्ञासुरपियोगस्पशद्वयत्मातिवर्तते ४४
 प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिं त्विषः अनेकजन्म संसिद्धस्ततो याति परांगति
 ४५ तपस्विभ्योधिको योगी ज्ञानिभ्योपिमतोधिकः कर्मभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी
 क्वाको रस्तो शुद्धभयाको त्यो योगी जोछ मोक्षगतिकन जांछ ४५ हे अर्जुन तपस्वी भंदा योगी
 वडो हो तपस्याभन्याको वडा कस्तले चाइया रागर्न्या योगी भन्याको आत्माज्ञानमा लाग्ना वडा
 ज्ञानिभंदा पनि योगी वडो ज्ञानिभन्याको शास्त्रमा संपूर्ण भयाको ज्ञानिकमिष्ट भंदा पनि यो
 गी वडो कर्मभन्याको अग्नि होत्रादि कर्मगर्न्या तसर्थ हे अर्जुन तिमियोगी हो आत्मज्ञानमा

४६
भवाजुन

४६
ज्ञान

श्रीभ

५५

हे अर्जुन जुन जोगी महेश्वर छु महिमा अंतःकराल गाई आत्मा महिमा मिलाई वडो श्रद्धा गरिजो
मेरो भजन गर्छु नु परमात्मा को आराधना गर्छु नु रुद्र भंदा पनि आदित्य भंदा पनि अरु संपूर्ण
योगी भंदा पनि श्रेष्ठ हो भन्थ्यो मेरो मन छु अर्थात् सर्वे भंदा तेहियो गी श्रेष्ठ हो ४७
इति श्री भगवद्गीता भाषाटिका यां छह मो अध्यायः ६ श्री भगवानुवाच भगवान्
योगिनामपि सर्वेषां मन्तरं गान्तरात्मना श्रद्धावान् धजते यामां सं मे युक्ततमो मतः ४७
इति श्री भगवद्गीता सूत्रोक्तो श्री कृष्णार्जुन संवादे आत्मा संन्यासयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥
६ श्री भगवानुवाच मय्या सकृन्मना पार्थ योगं युजन्मदाश्रयः असंशयं समग्रं मां यथा
आज्ञां गर्ह्यु मेरा भक्ति जुन प्रकार छु सो प्रकार कहं छु महिमा आशक्त मभयाको इश्वर मामि
लायाको मभयाका मेरो आश्रय भयाका अर्काको आश्रय फाल्याका समाधानमा मन लाग्पाका
योगे मानि न्यदियाका रक्षाति मि भैकन संसय मेरा वचन को कति न मानि मैले वतायाको
साचो मानि समग्र भन्थाको प्रताप बल पराक्रम र श्रेष्ठ्या दिले युक्त भयाका मकन साक्षात्कार

७
सिद्धि

राम

सागरिजांनसकन्याछैनसोज्ञानमकहंछुसुन १ हेअर्जुनतत्त्वज्ञानलेसहितभयाकाज्ञा
नकनकतिवाकिनराषिमकहंछु जुनंज्ञानजांन्यापछिफेरिअर्कोथोकनवुमनुवाकिरहंदे
नसंसारमाजांन्याकुरोजानिसकहंछु २ भगवानविषयकिज्ञानडुलंछुसुनहेअर्जुन सं
सारमाहजारमनुष्यमाकदाचितकोहिएकमनुष्यमोक्षसाधनागर्न्याहोभन्छुतिनसिद्धह
ज्ञानंतैहंसविज्ञानमिंदवक्ष्याम्यशेषतः यज्ञात्वानेहभूयोत्यज्ञातव्यमवाशय्यते २
मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यततिसिद्धये यततामपिसिद्धानांकश्चिन्मावेन्नितत्वतः ३
भूमिरायोनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृतिरवुधाः ४

हमापनिमलाइसाक्ष्यात्कारणजांनकोसकहंछु एकादकोहिमात्रजांन्याहंछु ३ हेपार्थयु
धिजलतेजवायुआकासमनजुनमतलेअहंकारगणइदिंछुबुद्धिभयोबुद्धिकनभनौला जु
नदमोहमापदंछुअहंकारभयोअहंकारभन्याकोपनिवडोमहुंमैलेयतिगन्याभन्यायोअहं
कारभयोयतिआठप्रकारप्रकृतिजोछंमेरामूलप्रकृतिदेखिछुटियाकासंसारमावेतजस्ताभै

श्रीभग

५६

कनउतार्दछ ४ हेमहावाहोइआठभंदापनिअर्कोमेरोप्रकृतिजीवहुन्माहुन्प्रकारलेयोसंसा
रधारणागयाकोछुनेस्कनमेरोप्रकृतिहोभनिजान ५ हेअर्जुनसंपूर्णप्राणिजतिछुनइने
आठप्रकृतिरकप्रकृतिबेतकमाउन्माजस्तावाटप्राणियेदाहुंछुनएस्तोजानहेअर्जुनजति
कछाकाप्रकृतिमाजोमेरिप्रकृतिछुएवैभंदाश्रेष्ठतेहिछुनतसनिमिनएससंसारमाको
अपरेयमितस्त्वन्याप्रकृतिविद्विमेयरां जीवभूतांमहावाहोययेदंधार्यतेजगत् ५
एतओनीतिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय अहंकृष्णस्यजगतःप्रभवःप्रलयस्तथा ६
मत्तपरतरंनान्यकिंचिदस्तिधनंजयः मयिसर्वमिदंघोतंसूत्रेमणिगणाइव ७
उत्पन्नगर्भारुनाशगर्भामैहो ६ हेधनंजयउत्तमदेविहजारकोटिदोलतल्याउन्पातिमि
हेअर्जुनपरमेश्वरजोमदेविअर्कोसंसारमाकेहिछेनयोसवैयावत्जगत्छजसैधा
गाकोडोरिमामणिकोमालाउनिआकोहुंछुतसैयोसंसारजान ७

राम

५६

ऊँकारसिततिमिमायोसर्वेउनियाकोछभनौलासुनहेअर्जुन जलमारसजोछसोमे
हैं रसमाजलउनियाकोछहेकौतेयचन्द्रमारसूर्यमाउज्यालौकांतिमहिहैंसंपू
रावेदप्रणावभन्याकोॐकारअक्षरमहिहैं अकोसमारखाकोगुणजोसबहोसो
महिहैं यावत्तनुव्यछरइमापुरुषार्थमहिहैं पुरुषार्थभन्याकोउद्यममनुष्यमाउअ
रसोहमपिकौंतेयप्रभास्मिसशिसूर्ययो प्रणावःसर्ववेदेषुशब्दःखेपौरुषंनृष ८
पुरायोगंधापृथिव्यांचतेजश्चास्मि विभावसो जीवनंसर्वभूतेषुतपश्चास्मितपश्चिषु ९
बीजंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनं बुद्धिर्बुद्धिमतामेस्मितजस्तेजस्विनामहम् १०
ममहिहैं ८ पुरायोगंधभन्याकोपृथ्वीमाकोसुगंधमहिहैं अग्निमाकोतेजज्वालासोपनि
मैहैं यावत्जीवकोआयुज्याछरसोपनिमैहैं तपस्विहृदकोजाडोगर्भिभोक्तृषासुहृनु
रुपजोतपस्यासोपनिमैहैं ९ संपूर्णजगत्संसारकाप्राणिकोबलप्रबलयावत्जातकोबी
जउत्पन्नगराउन्याकामकेनजानकेसोभनौलाजुनजातजस्प्रकारकाछरउसैउसैप्रकार

श्रीभग
५७

कागराउन्पाकैलैनाशनहुन्पातेस्कोबीजमकनजानबुद्धिमाकोअंतकराउन्पालोगरा
उन्पामैहौ १० हेभरतर्षभवलवान्कोशरीरकोकामरागनभयाकोबलमैहौभनौलाधर्म
गर्वापराक्रममैहौसंपूर्णप्राणिमापायनलाग्याशास्त्रीयजोसुखिछनसोमैहौ ११
अरुपनिकहंछुसुनहेअर्जुनसत्त्वगुणादेविउत्पन्नभयाकासमदमादिसवैमावरोवरेभैर
वलंवलवतांचाहंकामरागविवर्जितम् धर्मोविरुधोभूतेषुकामोस्मिभरतर्षभ ११
येचैवसात्विकाभावा राजसत्तायसाश्रये मत्तरावेतितांचिद्धिनत्वंहतेषुतेमयि १२
त्रिभिर्गुणामयैर्भावैरभिसर्गमिदंजगत् मोहितंनाभिजानातिमामेभ्यःपरमव्ययम् १३
हनुउपकारगर्नुइत्यादिजोभावद्वरजोगुणावाढभयाकाहर्षगर्वइत्यादिसवैमावरोवरेरहनुउ
पकारगर्नुइत्यादिभावजोछतमोगुणावाढनिस्वकाशोकमोहअज्ञानआदिभयाकाजोभाव
द्वरमदेविभयाकाजानपरंतुभावकावसमामदैनमोहकावसमातिछन १२ संपूर्णजगत्मा
रह्याकातिमिहोकोजादैनकाअर्थभनौलासुनहेअर्जुनयतिगुणभयाकाहर्षविस्मोत्शोकमो

राम
५७

हसुखदुखआदिभयाकातिभावलेसंपूर्णसंसारमोहितछु अज्ञानमाबुधाकोछु इभावदेखि
परतिररखाकोकैहैपनिनाशनऊन्यासधैरखाकाकामकनदेखन्यायोडुनियाजोछु शोकमा
हादिफालिकनमेलाइहेदैनरदेखनसक्तैन १३ तस्भावकनफालितिमिलाईपाउनुक्या
युक्तिछु भनौलासुनहेअर्जुन सत्वरजतम इतिनगुराभयाकिपरमेश्वरदेखिभयाकिवः

देवीहेवागुरामयिमममायादुरत्यया मामेवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतिते १४

नमांडुष्कृतिनोमूढाःप्रपद्यंतेनराधमा माययापहतज्ञानाआसुरंभावमाश्रिता १५

जवडाकठिनसितपनिफालिनसकुलसिपरिमायाजोछु जोमनुष्यसंपूर्णपापधर्मसुख
दुखछाडिमेरासरमापछु तोहिमनुष्यमात्रितस्मायाकनछाड्यातन्याछु मलाईनभजन्यामा
याकापारऊनुसक्तैन १४ तिमिमाययाप्रांतमायाछुटिजान्यारहेछु डुनियातिमिलाईभन्दैनर
भनीसोधौलासुनहेअर्जुन मनुष्यकाअधर्मछाड्यागन्याजोछु ननगन्याकर्मबढियामाछु नमा
यालेज्ञानहराइदियाकोवडा मूढऊछु नराक्षसभावमालाग्याकोअर्काकोजीवमानुहुटवचनवो

श्रीभग
५८

लनुशत्यादिमालाग्याकायस्तापापिहमलार्मांदैननअनेकदुःखमाहादिमापछन् १५
कस्तोऽनिजांतिमिकनभजदछभनिसोधौलासुनहेअर्जुनचारप्रकारकामनुष्यमाकाउत्त
मजानयोसंसारदुरैवेमाबुडावन्माहोभन्याजनजोदन्तिमेरोभजनगछन्मेरासरमाछ
नकुंछचारभनौलासुनहेअर्जुनहेभरतर्षभरोगभयोव्याधिभयोराजाआदिमनुष्यवर
भयाकोदुःखभयोशोकभयोइतिनप्रकारकादुःखलेआवर्त्तभन्याकोपीडितभन्याकोश
चतुर्विधाभजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्जुन आनो जिज्ञासुर्थार्थिज्ञानीचभरतर्षभ
१६ तेषांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिविशिष्येते प्रयोहिज्ञानिनोत्यर्थमहंसचममप्रिय ७
रगामादिनाकोहिनपायाकोयत्तकस्तोछभनीजांन्याकोहिइच्छाभयाकोअर्थकोस्त्रीपुरुष
ऐश्वर्यादिसंपत्तिपरमेश्वरदिनान्भन्यामनभयाकोतेस्तोज्ञानियावत्सकलसंसारदुःखसर्वप
रमेश्वरैभन्याज्ञानभयाकोचाडैतरहकामनुष्यहहमेरासरगामापछन् १६ इचारमाश्रैछकु
नभनौलासुनहेअर्जुनइचारमाजोज्ञानिछइश्वरयहिहोभनीजोतत्वजोदछएकैमकनजानिभ

बडीता
५८

कगर्हः तपो चारै मा श्रेष्ठ हो कपानि मित्र भानौ ला ज्ञानि मनु व्यकोम वडो पियारो छ शा
निमनु व्यपनि मेरो वडो पियारो छुं य सनि मित्र सर्वै भक्त मा ज्ञानि जन श्रेष्ठ छुं ७
अरु जति छुं तियनि संसार देखी विरक्त भयाका केवल अर्काको आसान राखी मेरा श
रीर मानय न्याकोति उदास चित्र भयाका हरु यनि मेरा अघि कै पियारा छुं परंतु ज्ञानि ता
उदारा सर्व एवै ते ज्ञानी त्वा त्मेव मे मतम् अस्थित सहि युक्ता त्मा मामेवानुत्तमां गतिं १८
बहुनां जन्मना मंते ज्ञानवान्मां प्रपश्यन्ते वासुदेव सर्वमिति समहात्मा सुदुर्लभः १९
मेरो आत्मा हो भन्या मेरो निश्चय छुं जस्कार राले त्यो ज्ञानि जगत्संसारको संपूर्ण मारत्या
को मै जस्तो मै हुं भगवान् वासुदेव भन्याको म देखी परको हि देखेन भनि आत्मे भित्र संपू
र्ण देखन्या चित्र कते दुलून नदि आत्मे मालगाया को त्यो ज्ञानि मेरो उत्तम मति माज्छु मोक्ष

श्रीभग

५६

गति पाउछ १८ हेअर्जुन अरु जो धेरै जन्म मा ज्ञान को परंपर भै आत्मज्ञान को निश्चय
भया को ज्ञान जो छः संपूर्ण सबै वा सुदेवै हो भनि मेरा शरीर मा शरीर पछुत तज्जस्तो वडो
आदमि पाउनु दुर्लभ छुन पाइशु कुछ १९ यो आत्मा केवल वा सुदेवै को हो भनि

को मेसै सहन शानाः प्रपद्यंते न्य देवताः तत त्रियम मा स्या य प्रकृत्या नियता
त्वया २० यो यो या यां न तुं भक्त श्रद्धया चिंतुमिच्छति तस्य तस्या चलां श्रद्धां
ता मे व विदधाम्यहम् २१

निश्चय गराई दिन्या छुभनो ला सुन हेअर्जुन जो जो चिंतना गन्या छुन यशु उच दौल
थ इत्यदि यस्का मना ले ज्ञान हराया को आक्रामाया का सो भाव ले पूर्व जन्म मा गन्या का
जुन जुन कर्म छुन उनै उनै कर्म मा लगाइति कर्म असार का देवता पाउछुन उनै उनै देव

झीता

५६

ताको आराधनागर्तले देवता धेरै र ह्या छन् भन्त्या बुद्धि भया काति न ह रु आत्मा भै कन श
रीरमा र ह्या काम कन जाँदेनन् २० जुन जुन्मनुष्य जुन जुन देवताको भक्ति पूर्वक श्रद्धा
लगाइ कन पूजा गर्ताको इच्छा गर्छन् ति मनुष्यहरू काउने उने देवता कन कतिन चल

सतया श्रद्धया युक्तस्तस्मादधनमीहते लभते च तत कामान्मयेव विहता न ह
तान् २२ अतवन्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेव साम् देवान् देवयजो यंति माम
पि २३ न्यागराशस्थिर श्रद्धा मामग्नगराशदिन्दुजो जां न्याले कर्म गर्त्या लाई
यो कर्म गर्न जानि नस् पूजा यशादिमाउन्को चित्त लगाई दिनु भन्त्या हेतु ले २९ मे
ले गराइ दिया काते स श्रद्धाले यो मुक्ति भयाको त्यो मनुष्य जो छुते स देवता का पूजा
गर्न वडो भक्ति लगाउछन् भक्ति लगाइ कन पूजा गन्या काते स देवता देवी आ फुलेइ

श्रीभग

६०

च्छागन्पाकासंसारकानिमित्तमैलेवतायाकावठियाफलकनपाउछ २२ हेअर्जु
नआत्मज्ञानफाल्याकाइच्छानगारि अरुदेवतापूजागर्न्याथोरावुडिगर्न्याभयाका
तिनहरुकोत्योकर्मफलमिल्याकोजोछुधरेनरहन्याचाडैहराउन्याऊंछगरापति

अव्यक्तंव्यक्तमायन्नंमनेंतेमामवुडयः परंभावमजानंतोममाव्ययमनुत्त
मम् २४ नाहंप्रकासःसर्वस्ययोगंमायासमावृतः मूढेयंनाभिजा
नातिलोकोमाममजव्ययम् २५ आदिदेवताकोपूजागर्न्यागराश्या
दिदेवतायाउछमेराभक्तअरुमलाइयाउछनुत्योवरोवरैदतापनिमेरोसेवानग
रिचाडेनछुन्याफलइच्छाराख्छन् २३ हेअर्जुनवुडिनभयाकातिनहरुका
मनकनसाक्षात्काररादेविदेवियाकासंसारदेवीपरइनेनजरलेअरुप्राशिलाइ

दीता

६०

देव्याहैदेविन्याजस्तोमांदछन्तिमूर्धरुक्कैलैनाशनकुन्यासवेभंदावडोसवेचीज
भंदापनिउत्तमयावत्संसारमारखाकोमेराभक्तकनबुद्धदेनन् २४ हेअर्जुनसत्वर
जतमशितिनगुराकोआत्माभयाकोमायाछनेस्मायालेछोपियाकोयस्तोमदर्दसवे

वेदाहंसमतीतातिवर्तनानिचारुन भविष्याणिचभूतानिमातुवेदन
कश्चन २६ इच्छादेषसमुत्थेनद्वंद्वमोहेनभारतः

कोदेखनुछैन यो लोकवडोमूठछनजन्मन्यामकनजादैना २५ हेअर्जुनयेसक
लसंसारजतिप्राणिछन्नुअधिभयाकापतिप्राणिजन्मजादाछुआजकालपनिजां
दछुअवउप्रांतकुन्याजोभविष्यछन्तिपनि सवेजांदछुयोसंसारमकनशक्ते

२६
प्र

श्रीभग

६९

तिमिकनजाननदिन्याक्यादभनौलासुनहेअर्जुन इच्छारदेवादेवीवठियावसुको
अभिलाषइच्छानतिकोवसुदेवीविरक्तहुनुवेषहुइउरदेवीउठ्याकोजोछद्व
दभन्याकोहर्षरविस्मातभयाकालेगरायाकोजोमोहभन्याकोहेपरंतपत्परोमोहलेआ

सर्वभूतानिसंमोहंसर्गेयातिपरंतप २१ येषांचंतगतं पापं जनानां पु
रायकर्मणाम् तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्ता भजंते मां दृढव्रता २८

त्मकनअभ्यारोतुल्याईछोपिदिन्दूरयावत्संसारपूर्वामोहितभैकनक्याऊंछभनौलास्वर्ग
भन्याकोसंसारमाजन्मनुमनुंरसैजन्ममामर्नामासवैइनिजालागुछन् २७ योद्वंद्व
मोहफालिकनतिमिलाइदेवनकालेसकछभनौलासुनहेअर्जुनजुनजुनपुरायका
र्मगर्वाभर्मात्माछनूतिनहसुकाअंतकरायापहुदैन पापकोनाशभयाकोऊंछतिनहसुह

जीता

६९

व्यविस्मात्मोहदेवीमुक्तभयाका मेरानिमित्तदृष्टवत्भयाकोमकनभज्जद्वन् २८
निकथानिमित्ततिमिकनभज्जद्वन् भनौला सुनहेअजुन जोमनुव्यमेरोआश्रयगारि
मेतिरचित्तलगाइमकनमान्दद्वन्तिमनुव्यहू परवह्निद्वन्तेकनसंपूर्णजान्दद्वन्

जगमरगा मोक्षायमामाश्रित्ययतंनिये तेव्रह्मनदिदुःस्वप्नमव्यक्तं कर्मचाखि
लं २९ साधिभूताधिदैवमांसाधियज्ञं चयेविदुः प्रयागा कालेपिचमंतेविदुःपुनः
चेतस ३०

तिनहूआत्ममारुहाकाजनिवल्लुद्वन्तिपनिसंपूर्णजान्दद्वन्आत्मकोसाधनागन्याजतिक
र्मद्वन्तिपनिसर्वेजान्दद्वन् २९ हेपार्थजोमनुव्यमकनयावन्प्राणिभंदापनिवडोसंपू
र्णयज्ञभंदापनिवडोदेवद्वन्चित्तयोगानागारिमकनदेवन्यातिनहूमन्यासमयमापनिम
कनजान्दद्वन् ३०

श्रीभ
६२

इति श्रीभगवद्गीताभाषाटिकायां सप्तमोऽध्याय ७ अर्जुन उवाच पूर्वाध्यायमासाधिभूता
धिदेवमायोऽश्लोक भगवानुलेगन्तुको सुनिकनविस्तारगरि अर्थ सुन्नाका इच्छा भयाका अ
र्जुन विन्तिगर्हन् हे पुरुषोत्तम तद्ब्रह्म भन्याको क्या हो अव्यात्म भन्याको क्या हो कर्म भन्याको
अर्जुन वाच किं ब्रह्म किमव्यात्म किं कर्म पुरुषोत्तम अधिभूतं च किं प्रोक्तं नाधिदै
वं किमुच्यते १ अधियज्ञः कथं को भद्रेस्मिन्मधुसूदन प्रयाणकाले च कथं
ज्ञेयोऽसि नियतात्मभि २

क्या हो अधिभूत भनी कहाइ भन्दुन् अधिदैव भनिकत्कन भन्दुन् १ हेमधुसूदन एक
शरीरमा अधियज्ञ भन्याको को हो प्रयाणकालमा मरणा समयमा बुद्धिमानुलेकस्य कारसि
ततिमिलाइ जानु २ श्रीभगवानुवाच

आभा सरकाथि
2310 I

गीता
६२